

România 3 literară

25 - 31 ianuarie 2006 (Anul XXXIX)

paginile 16-18

MIRCEA IORGULESCU

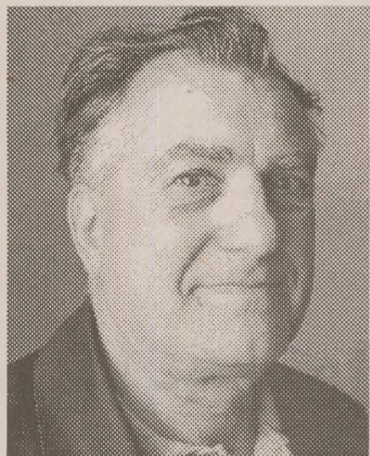
în dialog cu

NICOLAE BREBAN

s u m a r

Eterna și fascinantă revoluție de Gheorghe Ceașescu - p. 3

CONTRAFORT de Mircea Mihăieș - p. 4
Postwar (3)

LECTURI LA ZI de Tudorel Urian - p. 5
Istoria ideii de libertate

ZOOM CRITIC de Alex. Ștefănescu - p. 6
Dan Stancu în dezacord cu moda

Bal, în paginile Biancăi Balotă
de Barbu Cioculescu - p. 7

Poeme de Gheorghe Grigurcu - p. 8

CERȘETORUL DE CAFEĂ de Emil Brumaru - p. 9

Început de drum de Ioan Lacușă - p. 9

LECTURI LA ZI de Simona Vasilache - p. 10
De vorbă

CARTEA ROMÂNEASCĂ de Daniel Cristea-Enache - p. 11
Fellii de viață

PREPELEAC de Constantin Țoiu - p. 12

PĂCATELE LIMBII de Rodica Zafiu - p. 12

Șantierul unei ediții
de Ion Simuț - p. 13

EMINESCU - 156
La Viena de Stelian Tăbăraș - p. 14
Pasiunea pentru Șincai de Ion Buzași - p. 15

Mircea Iorgulescu în dialog cu Nicolae Breban - pp. 16-18

CRONICA IDEILOR de Sorin Lavric - p. 19
Despre timp, împreună cu Leibniz și Kant

Două instantanee de Alexandru Vlad - p. 20

CRONICA OPTIMISTEI de Ioana Pârvulescu - p. 21
Cum să scrii un roman prost care să se vândă bine

CRONICĂ DRAMATICĂ de Marina Constantinescu - p. 22
Inocentul

CRONICA FILMULUI de Alexandra Olivotto - p. 23
O scuză și două noutăți

CRONICA PLASTICĂ de Pavel Șușară - p. 25
Actualitatea lui Bitzan

Cartea „Interzisă”... de Rodica Binder - pp. 26-27

EÇA DE QUEIRÓS - ultima întruchipare
de Mihai Zamfir - pp. 28-29

MERIDIANE - p. 29

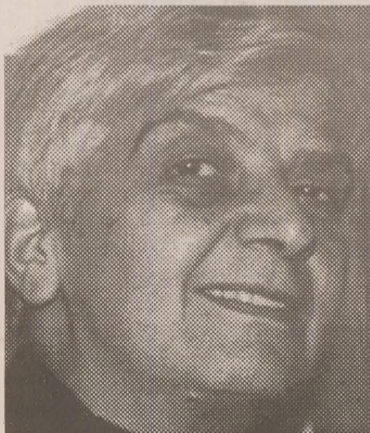
POST-RESTANT de Constanța Buzea - p. 30

IANUARIE de Gabriela Ursachi - p. 30

LA MICROSCOP de Cristian Teodorescu - p. 31

CRONICA TV de Dumitru Hurubă - p. 31

OCHIUL MAGIC de Alex. Ștefănescu - p. 32

România literară®

Director :

NICOLAE MANOLESCU

Redacția:

GABRIEL DIMISIANU - director-adjunct

ALEX. ȘTEFĂNESCU - redactor-șef

OANA MATEI - secretar general de redacție

**ADRIANA BITTEL, CONSTANȚA BUZEA,
MARINA CONSTANTINESCU, MIHAI MINCULESCU.**

Redactori asociați: **IOANA PÂRVULESCU,
CRISTIAN TEODORESCU.**

Corectură:

CONSTANȚA BUZEA (pag. 8, 9, 16, 17, 18, 19, 21, 30, 31),

SIMONA GALAȚCHI (pag. 1, 4, 10, 13, 15, 22, 23),

ECATERINA IONESCU (pag. 2, 3, 6, 7, 11, 12, 14, 20),

NINA PRUTEANU (pag. 5, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 32).

Grafică: **MIHAELA ȘCHIOPU.**

Fotoreporter: **ION CUCU**

Tema numărului: *Desene despre ființe*

Tehnoredactare computerizată:

IONELA STANCIU, OANA MATEI.

Introducere texte: **GEORGETA GHEORGHIU.**

Imprimat la **S.C. ANA-MARIA PRESS**

Administrația: Fundația **România literară**, Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D.-GSG, sucursala Aviației, RO87BRDE445SV13759804450. Cont în valută: B.R.D.-GSG, sucursala Aviației, RO93BRDE445SV39194054450 (USD) și RO27BRDE445SV11920914450 (EUR).

CORNELIU IONESCU (director administrativ),

MIRONA LAUDĂ (economist principal),

GHEORGHE VLĂDAN (difuzare, tel. 212.79.86).

Secretariat: **SOFIA VLĂDAN.**

Correspondenți din străinătate: **RODICA BINDER** (Germania),

GABRIELA MELINESCU (Suedia), **LIBUŠE VALENTOVÁ**

(Cehia).

e-mail: romlit@romlit.ro <http://www.romlit.ro>;

tel.: 021.212.79.86; fax: 021.212.79.81

Revista **România literară** este editată de Fundația **România literară** cu sprijin de la Fundația „Anonimul”, Uniunea Scriitorilor din România, Ministerul Culturii și Cultelor.

Conform prevederilor Statutului, Uniunea Scriitorilor din România nu este responsabilă pentru politica editorială a publicației și nici pentru conținutul materialelor publicate.

România literară este membră a Asociației Revistelor, Imprimeriilor și Editurilor Literare (A.R.I.E.L.), asociație cu statut juridic, recunoscută de către Ministerul Culturii și Cultelor.

ISSN 1220-6318

actualitatea

Eterna și fascinantă revoluție

Trecut-au șaisprezece ani asemeni unui mult prea lung serial cu secvențe grotești, de groază și comice pe plate ecrane de televizor și discutăm iarăși fascinatele întrebări rămase mai departe fără răspuns: fost-a lovitură de stat în decembrie 1989, cine-au fost teroriștii, cine-a tras în noi... și alte asemenea eterne chestiuni. Ion Iliescu ne-a consolât: nici la alte case mai mari nu se cunosc chestiuni esențiale; de data asta fostul președinte n-a mai invocat asasinarea lui Kennedy, ci... revoluția franceză! Doar că francezii îi știu pe cei care sunt responsabili de săvârșirea terorii. Putem însă invoca alte cazuri celebre când, în ciuda eforturilor depuse mai întâi de autoritățile vremii, mai apoi de istorici, n-au putut fi stabiliți autorii unor acte de mare gravitate: de pildă, cine a mutilat statuile sacrosancte ale zeului Hermes la Atena în anul 415 î.d.Cr., afacere în care a fost amestecat și faimosul Alcibiade? Sau: murit-a Alexandru Macedon de moarte naturală sau fost-a el asasinat? Ce să mai vorbim de masca de fier! Iată fapte care au cutremurat lumea rămase mai departe sub pecetea tainei. N-ar fi cazul ca membrii consiliului științific al Institutului pentru studierea revoluției, date fiind excepționalele lor calități de cercetători, să rezolve mai întâi asemenea enigme și abia apoi să se preocupe de mizilicurile încă nerezolvate ale răsturnării regimului ceaușist?

Au avut loc la sfârșit de an și dezbateri televizate; mi-a reținut atenție cea de la televiziunea națională moderată de doamna Culcer, care a știut să-i țină în frâu pe unii participanți incapabili să se dezbare de patima monologului, dezbateri unde s-a ilustrat din nou irascibilitatea fostului președinte Ion Iliescu când se formulează opinii care nu-i sunt pe plac și insolența semidocă și parvenită a lui Gelu Voican Voiculescu; n-am aflat însă nimic nou din această dezbateri, căci „eroii” s-au limitat să repete locuri comune de mult fumate și să facă abstracție de întrebările serioase și sugestiile timișorenilor, ale unor tineri prezenți la emisiune și ale fostului președinte Emil Constantinescu. Cât despre institutul de cercetare a revoluției mult laudat de „emanatie”, vorba lui Nenea Iancu „a se slăbi”, căci așa cum a fost el statuat de guvernarea PSD va fi o bună modalitate de ascundere a adevărului sub aparența cercetării obiective.

Cred că nu s-a pus încă întrebarea esențială care poate conduce la rezolvarea tuturor enigmelor: cine a participat la partida „La kilometru”, partidă obligatorie în preajma revoluției? Care a fost clasamentul final? Care a fost performanța câștigătorului? Sigur, avem fiecare bănuielele noastre, dar ne trebuie certitudini. Absența unora dintre corifeii postceaușiști în ziua de 21 decembrie 1989 din punctele fierbinți a fost determinată mai mult ca sigur de oboseala acumulată în timpul dictărilor.

Dacă până în ziua de 22 decembrie cam știm cine a tras, după aia plutește misterul. Or, sau a tras Poliția în persoană sau cei care au tras aveau voie de la Poliție. Asta e clar. Și, dacă s-a tras cu voie de la Poliție, apoi s-au dat aprobări și aceste aprobări o să apară ele cândva, chiar dacă vor fi fost emise în focul partidei „La kilometru”. Mă tem însă că prea multe au fost rezolvate de „emanai” în spiritul unei partide „La kilometru”.

Oricum ar sta lucrurile e bine să ne amintim unele fapte care puse cap la cap pot dezvălui măcar în parte adevărul. Unii dintre participanții la dezbaterile televizate au susținut că până în 1989 nu exista încă un grad de nemulțumire populară încât să provoace o revoltă generală și, în consecință, nu se putea declanșa o mișcare de amploare împotriva regimului. Fals. Au fost mai multe cazuri de-a lungul celor patruzeci și cinci de ani de comunism în România când națiunea și-a manifestat repulsia față de sistemul comunist și, cu toate acestea,

nimic n-a putut fi clintit (să ne amintim numai rezistența țăranilor față de colectivizare). Cauza? Ocupația sovietică. Aceasta a fost esența regimului comunist în fostele țări socialiste și orice analiză trebuie începută pornind de la această premisă. Ori de câte ori supremația Moscovei a fost pusă în discuție, Armata Roșie a intervenit „frățește”. Independența lui Ceaușescu față de Kremlin se putea manifesta numai în limitele tolerate de succesorii lui Stalin. Dacă ar fi încercat o desprindere din orbita sovietică fie din punctul de vedere al politicii interne printr-o liberalizare și democratizare reală, fie din cel al politicii externe prin ieșirea din Pactul de la Varșovia, atunci sovieticii n-ar fi ezitat să acționeze decisiv, chiar cu riscul deteriorării relațiilor cu Occidentul. Așa stând lucrurile, sovieticii au tolerat retorica și gesturile de independență ale lui Ceaușescu, limitându-se la a încuraja unele încercări de înlăturare a acestuia de la conducerea partidului și, implicit, a țării. S-ar fi bucurat dacă Ceaușescu ar fi dispărut de pe scena politică, dar, cum nu le punea în pericol stăpânirea, n-au făcut eforturi deosebite pentru a-l răsturna. Când în Polonia însă Solidaritatea părea că are câștig de cauză, Gromiko, membru al conducerii sovietice a exclamat: „nu avem voie să pierdem Polonia”, pledând pentru intervenția în forță. Să ne amintim că „independentul” Ceaușescu a fost la fel de sever față de evenimentele din Polonia și a cerut măsuri radicale, deoarece a simțit că întregul sistem se clătina. De altminteri, Ceaușescu însuși era un produs al Moscovei și nu se putea menține la putere decât atâta vreme cât România se afla în sfera sovietică.

Imposibilitatea ieșirii de pe orbita rusă nu justifică în niciun fel formula, poate cea mai reacționară, a comunismului românesc. Dacă ar fi prevalat interesul național și sentimente patriotice, Ceaușescu n-ar fi secătuit România, izgonind în străinătate multe elemente de valoare, n-ar fi rupt legăturile între specialiști români și cei din alte țări, interzicând practic contactele cu străinii, și n-ar fi înfometat și înfrigorat țara, afectându-i astfel grav viitorul. De altminteri, cât de „patriot” a fost Ceaușescu se vede din faptul că atunci când era dus spre execuție, el a intonat nu un cântec românesc, ci... Internaționala!

Din nefericire toți membrii conducerii partidului s-au dovedit a fi total lipsiți de personalitate și i-au permis lui Ceaușescu toate nebuniile și grandomaniile, astfel încât, în loc să avem un socialism asemenea celui ungar, am avut parte de aberații care ne-au aruncat în neștiință și mizerie și ne-au făcut de râs în ochii lumii civilizate. Este evident că, dacă în locul lui Ceaușescu ar fi fost Ion Iliescu, socialismul românesc ar fi arătat altfel: Ion Iliescu era personalitatea potrivită pentru o reformă a sistemului, asemenea celei realizate la Budapesta de Janos Kadar.

Deceniul al nouălea al secolului trecut a consfințit prăbușirea imperiului asiatic instaurat de Moscova. Pe lângă erodarea din ce în ce mai rapidă a sistemului din cauza incapacității sale de a face față noilor provocări determinate de revoluția în domeniul comunicării și al computerelor, alegerea Papei Ioan Paul al II-lea, nașterea Solidarității în Polonia și instalarea la Casa Albă a lui Ronald Reagan au determinat reformele lui Gorbaciov și încercările acestuia de a salva un imperiu muribund. În cele din urmă, constrâns de forțele coplesitoare ale libertății, Gorbaciov a fost silit să capituleze; capitularea nu a fost însă necondiționată. Imediat după semnarea acordului cu Gorbaciov, un membru important al administrației Reagan, Caspar Weinberger, șeful Pentagonului, a demisionat, deoarece el considera că rușii trebuiau constrânși la mai multe concesii. Faptul că nu a avut loc un proces al comunismului, că membrii conducerilor din țările foste comuniste se bucură în continuare de libertate și privilegii – oare cu dragă inimă l-au lăsat germanii pe Erich Honecker, unul din marii criminali față de propriul său popor, să își sfârșească zilele asemenea unui om onorabil? – este efectul condițiilor stipulate, probabil, în actuala capitulare. Că încheierea acordului a fost grăbită sau nu, este o altă chestiune. Poate că o capitulare necondiționată ar fi produs un nou Nurenberg. Oricare ar fi realitatea, câștigarea Războiului rece de către Ronald Reagan a fost evenimentul capital al perioadei postbelice.

(continuare în pag. 4)

Gheorghe CEAUȘESCU

Gabriela Melinescu

Laureată a Premiului Național de Poezie „Mihai Eminescu”

Anul acesta, Premiul Național de Poezie „Mihai Eminescu” aflat la a cincisprezecea ediție, a fost acordat poetei Gabriela Melinescu. Au mai fost nominalizați pentru premiu, de către juriul format din Mircea Martin (președinte), Al. Călinescu, Nicolae Manolescu, Ion Pop și Cornel Ungureanu, poeții Mircea Dinescu, Ion Mircea, Adrian Popescu și Cristian Simionescu.

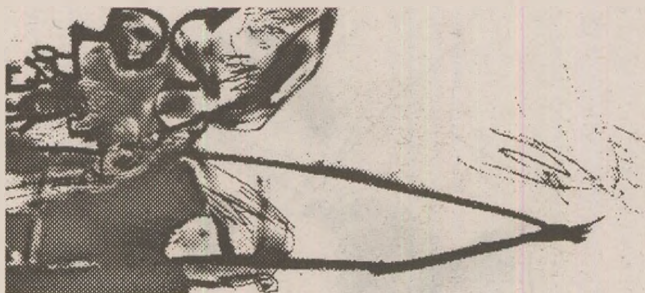
Laureații edițiilor anterioare au fost, în ordine: Mihai Ursachi, Gellu Naum, Cezar Baltag, Petre Stoica, Ileana Mălăncioiu, Ana Blandiana, Ștefan Aug. Doinaș, Mircea Ivănescu, Cezar Ivănescu, Constanța Buzea, Emil Brumaru, Ilie Constantin, Angela Marinescu, Șerban Foarță.

Gabriela Melinescu a debutat editorial în 1965 cu volumul *Ceremonie de iarnă*, aducând în poezia epocii un timbru distinct, un lirism de frenezie senzorială, de fervori juvenil-sfidătoare. Au urmat alte cărți de poezie, *Ființele abstracte*, *Interiorul legii*, *Boala de origine divină*, *Jurământul de sărăcie*, *castitate și supunere*, până la *Casa de fum*, scrisă în românește, dar apărută în Suedia, patria din Nord care a adoptat-o pe poetă din 1975. Au urmat romanele *Tatăl minciunii*, *Lupii urcă la cer*, *Copiii răbdării*, *Regina străzii*, apărute după emigrarea autoarei, dar pe care le avem și în versiune românească. Au urmat, de asemenea, marele *Jurnal* al Gabrielei Melinescu, în mai multe volume, au urmat cărțile de eseuri, traduceri din suedeză în română (din Strindberg, din Swedenborg și din alți nordici), din toate alcătulindu-se o operă impresionantă prin întindere, diversitate și originalitate. Gabriela Melinescu a fost premiată în anii trecuți, pentru întreaga operă, de Institutul Cultural Român, iar recent Academia Suedeză i-a acordat un premiu pentru contribuția ei la cunoașterea culturii suedeze în alte țări.

O felicităm pe Gabriela Melinescu, mult prețuită colaboratoare a revistei noastre, pentru obținerea, în acest an, a celui mai important premiu românesc de poezie.

R.I.

actualitatea

Mircea Mihăieș

CONTRAFORT

Postwar (3)

Din perspectiva unui cititor român, e, firește, de maxim interes felul în care un istoric străin – și încă unul de calibrul lui Tony Judt – ne percepe. Ei bine, aproape că nu e o surpriză că figura cea mai proeminentă a istoriei române post-belice ni se înfățișează a fi, și în cartea lui Tony Judt, Nicolae Ceaușescu! Ceilalți conducători ai României în ultimele decenii – Gheorghiu-Dej și Ion Iliescu – beneficiază de doar câteva mențiuni trecătoare, iar Emil Constantinescu nici măcar nu e pomenit. Aceasta nu înseamnă nici pe departe că autorul nu are o percepție realistă a evenimentelor și a personajelor, ci, dimpotrivă, că are una cât se poate de apropiată de realitate. Ca și cum ar fi ascultat gândul multor români, pentru care intervalul constantinescian a fost unul al dezamăgirilor extreme, Tony Judt confirmă, implicit, un lucru: continuitatea perfectă între alesul românilor neinformați, înfricoșați de reforme (Iliescu), și cel al păturii care voia schimbarea. Emil Constantinescu a reușit, aproape de unul singur, să distrugă elanurile celor ce doreau o despărțire radicală de comunism.

Prima menționare a lui Ceaușescu are loc în contextul procesului de colectivizare forțată, ultima e legată de puciul „colegilor” de partid care au înțeles că metodele primitive ale dictatorului nu mai puteau fi tolerate. În interiorul lor, un portret extrem de bine conturat al individului care a reușit performanța de a nenoroci pe multe decenii un întreg popor. Rolul unor astfel de istorici e nu doar să repositioneze și redimensioneze evenimentele și personajele, dar să ne și reamintească veritabila lor contribuție la fericirea și nefericirea contemporanilor. Abordând acest subiect, Tony Judt își permite și un dram de ironie, pentru a marca monstruoșitatea proiectului comunist așa cum a fost el ilustrat de corifeii bolșevismului național: „În România, unde zeci de mii de țărani au fost înscrși cu forța în colective agricole în toamna lui 1950 și unde regimul n-a avut nici o rețineră în a recurge la forță, abia în 1962 viitorul președinte Nicolae Ceaușescu avea să anunțe cu mândrie încheierea colectivizării rurale cu trei ani «înainte de termen»”.

Obsesia competiției, a depășirii planurilor și limitelor e o caracteristică a comunismului românesc, ce și-a relevat de la început formula existențială demonică. Unele locale, în frunte cu Gheorghiu-Dej, au împrumutat la milimetru „trăsătura irațională, suprarealistă a practicilor economice sovietice”, astfel încât s-a ajuns la modalități monstruoase de a impune modelul imaginat de Marx, Lenin și Stalin: „În 30 septembrie 1948, Gheorghe Gheorghiu-Dej anunță că «dorim să obținem o acumulare socialistă pe seama elementelor capitaliste din mediul rural» – și asta într-o țară în care «elementele capitaliste» din economia rurală erau cu desăvârșire absente”.

Proasta cunoaștere a realității, incultura, îndoctrinarea vecină cu idiotizarea au contribuit în mod esențial la eșecul

proiectului comunist în România. Momentele de tensiune internațională – inclusiv cele din interiorul blocului comunist – ne-au prins mereu pe *contre-pied*, dacă nu chiar într-un rușinos *off-side*. Mult-clamata politică de independență a lui Ceaușescu e analizată de Tony Judt într-o perspectivă mult mai rezonabilă. Punctul de maximă „originalitate” al comunismului românesc este atins în ceea ce autorul numește „stalinismul național” (fiind, din acest punct de vedere, în deplin acord cu Vladimir Tismăneanu). Spre deosebire de titoism (o formulă „opresivă, dar nu represivă”, scrie Tony Judt), de gulaș-comunismul maghiar sau de cel emancipat, din Cehoslovacia, românii au împărțit soarta albanezilor, aceea a unei „societăți închise, sărăcite, aflată sub dictatura absolută a unui partid local autocrat, paranoic și atotputernic.”

„Calea independentă” a României, începând cu 1958, n-ar fi, în aceste condiții, decât încercarea liderilor comuniști de la București de a se menține la putere, în condițiile în care jucaseră un rol important în ștergerea urmelor revoluției maghiare din 1956. În spiritul unui adevăr trecut, de regulă, sub tăcere, Tony Judt subliniază rolul politicianilor occidentali în întărirea poziției liderilor comuniști români pe care, mai ales după 1965, i-au sprijinit economic și i-au ajutat în promovarea ideilor dezastruoase care aveau să fie sancționate abia în 1989. Citându-l pe De Gaulle, aflat în mai 1968 la București, Tony Judt ne oferă un exemplu al felului în care cinismul politic occidental își asigura propria liniște: „La voi, un astfel de regim este util, pentru că-i pune pe oameni în mișcare și face să avanseze lucrurile”. Nu pot să nu am o satisfacție răutăcioasă la gândul că scurtă vreme după această aberantă aserțiune, De Gaulle cade, la el acasă, victima celor care se revendicau

tocmai dogmei comuniste!

Richard Nixon, trecător și el pe la București, sfârșește acoperit de ridicol, după ce nu se sfișe să afirme despre Ceaușescu: „O fi el comunist, dar e comunistul nostru!” De unde se poate trage concluzia că e contraindicat să spui vorbe de bine despre șefii bolșevici! Chiar după 1989 când comunismul românesc își pierduse apanajul de politică de stat, președintele Franței, Mitterand, n-a făcut altceva, arătându-și simpatia față de Ion Iliescu, decât să se aleagă cu porecla „l'ami de l'assasin!”

Un capitol dureros, frustrant, din-istoria de aproape cincizeci de ani a comunismului românesc, e aceea a dizidenței intelectuale. Deși Tony Judt constată că multă vreme opoziția scriitorilor și artiștilor la comunism n-a avut efecte serioase și n-a impulsionat reformele din societate, el menționează, totuși, importanța mișcării „Goma '77” drept un moment de trezire a conștiinței anti-comuniste. Autorul nu se sfișe să pună în evidență indiferența Occidentului față de o asemenea acțiune reamintindu-ne că nici un președinte occidental nu i cerut dictatorului Ceaușescu să „lase România să fi România” – așa cum se întâmplase în cazul Cehoslovaciei de pildă. E bine că astfel de lucruri sunt discutate în cadrul mai larg al istoriei europene, pentru că, pe de o parte ele explică așa-numitul „exceptionalism românesc”, iar pe de alta pune degetul pe răpăle unei vinovății colective pe care românii nu ezită s-o etaleze și când e cazul, și când nu e.

Evenimentele din decembrie 1989 sunt un prilej, pentru Tony Judt, de a face o judecată globală asupra comunismului românesc, a cărui sferă de acțiune s-a suprapus perfect istoriei postbelice a țării. Autorul îl vede în termen evoluției de la „leninismul național” înspre un fel de „satrapie neo-stalinsaită, în care nivelele bizantine ale nepotismului și ineficienței erau susținute de o politică tentaculară”. Modificând ce e de modificat, aceeași formulă stă în picioare și atunci când vorbim despre tranziția post-comunistă. Ceea ce confirmă teza îmbrățișată și de Tony Judt, conform căreia răsturnarea lui Ceaușescu e rezultatul deciziei eșalonului secund de a-și prezerva privilegiile într-un mediu eliberat de nebunia paranoic a Conducătorului.

Rândurile de față nu și-au propus să fie o analiză amănunțită a acestei extraordinare cărți. Am dorit doar să semnaliez apariția ei și urgența traducerii în limbă română. Ecoul critic internațional formidabil, în doar câteva luni de la apariție, este pe deplin motivat. Istoriul lui Tony Judt nu este doar opera unui savant perfect echipat pentru a alcătui o mare sinteză, ci și un volum accesibil oricui. Scris cu un amestec de patos și rigoare, textul lui Tony Judt te cucerește de la prima la ultima propoziție.

Eterna și fascinanta revoluție

(urmare din pag. 3)

Din momentul în care s-a semnat acordul la Casa Albă soarta lui Ceaușescu și a celorlalți lideri comuniști a fost pecetluită, căci Moscova îi abandonase definitiv; asta însă nu înseamnă că abandonase și țările; Gorbaciov a căutat să aducă la putere oameni de încredere care să reformeze sistemul, dar care să se mențină pe orbită sovietică. Abia într-o asemenea conjunctură putea fi înlăturat Ceaușescu. Exasperarea populației și-a avut și ea rolul ei, dar factorul hotărâtor a fost acțiunea Moscovei.

Ion Iliescu are dreptate când susține că o revoluție nu poate fi un act de legalitate; dar, dacă după răsturnarea regimului se menține în bună măsură esența acestuia, apoi revoluția s-a transformat în simplă lovitură de stat, chiar dacă o serie de efecte ale ei sunt benefice. Or, timișorenii și studenții bucureșteni au vrut de la început

abolirea comunismului și a dominației sovietice. Or, Ion Iliescu și „emanații” au venit cu o formulă de tip gorbaciovist: să ne amintim de ideea „pluralismului în cadrul Frontului Salvării Naționale”, transformarea FSN în partid politic rămânând în același timp și putere legislativă, și executivă; în ceea ce privește rămânerea în sfera Moscovei să ne amintim că regretatul Ion Rațiu a spus, fără ca Ion Iliescu să protesteze, că, dacă românii vor să se orienteze spre Occident, îl votează pe el, dacă vor să rămână sub dominație sovietică, să-l voteze pe Ion Iliescu. Și, spre a nu lungi discuția și a face speculații, mai amintesc doar faptul că Ion Iliescu a semnat un tratat de vasalitate cu Gorbaciov (parcă ministru de Externe era Adrian Năstase)!

Astfel Ion Iliescu și întreaga „emanație” s-au situat pe linia salvării esenței sistemului și menținerii României sub suzeranitatea Kremlinului. Lovitura de stat a constat în ignorarea deliberată a voinței timișorenilor și a tineretului și impunerea unei formule reacționare. Și, pentru împlinirea scopului, „emanația” a utilizat orice mijloace: teroriști, mineri, dezinformare, calomnii, culminând cu un tratat care ne readucea sub cizma sovietică, adică toată recuzita pusă la punct din momentul ocupării țării de către armata roșie.

Ce a urmat se știe: guvernațiile pesediste au încurajat apariția unor mafii care să stăpânească economia și controlul politic al „partidului”, continuarea corupției practice de comuniști, antiselecția pentru menținerea tovilor de nădejde în poziții dominante în toate domeniile.

Fie-mi permisă în final o amintire: la emisiunea doamnei Culcer a fost și o persoană care cu adevărat a risc mult în noaptea de 21 spre 22 decembrie 1989, Dan Ios. Știu bine acțiunea lui eficientă din acele zile. L-am văzut și l-am auzit cum s-a lansat într-o excepțională diatribă clamată printr-o portavoce în fața fostului CC al PC împotriva lui Ion Iliescu și a FSN când „emanația” a cerut anularea unui miting sub motivul că teroriștii ar profita pentru a face mai multe victime. Dan Iosif dădea frunte liber indignării sale. Nu multă vreme mai târziu l-am văzut, spre stupoarea mea, alături de Ion Iliescu, iar mai apoi a organizat bandele de primitivi care zbierau pe străzile Capitalei „noi muncim, nu gândim” și „moare intelectualilor”. Și mi-a revenit în minte un personaj lui Nenea Iancu, și anume Coriolan Drăgă...

Gheorghe CEAUȘESCU

critică literară

Am mai scris-o cu alt prilej, prezentat fostului președinte liberal Valeriu Stoica, Adrian Marino s-a recomandat, rîzînd: „eu am fost toată viața un liberal care a făcut pușcărie în numele PNT”. Invitat apoi de Valeriu Stoica să se înscrie în PNL, venerabilul om de litere a răspuns, la fel de micalit, „cine a făcut pușcărie pentru PNT nu va putea niciodată să facă parte dintr-un alt partid... și, apoi, la vîrsta mea...” Ceea ce la vremea purtării acestei discuții (era în anul 2000) părea o manifestare de cochetărie politică (cîrturarul arăta efectiv foarte bine, greu și-ar fi putut imagina cineva, văzîndu-l, că este în pragul împlinirii vîrstei de 80 de ani) sau o formă delicată de a respinge o ofertă neconvenabilă, avea să se confirme însă, cu asupra de măsură, în anii care au urmat. Tot scrisul lui Adrian Marino din ultimii ani îl recomandă ca pe un spirit liberal autentic și ca pe un militant neobosit pentru drepturile cetățeanului și pentru integrarea României în structurile europene.

Libertate și cenzură în România este ultimul și, probabil, cel mai ambițios proiect științific al lui Adrian Marino. În ultimii ani ne-am întîlnit de mai multe ori, inclusiv în impresionanta sa casă-bibliotecă din Cluj. De fiecare dată savantul îmi vorbea cu multă însuflețire despre acest proiect fundamental pentru istoria civilizației românești, după care îmi spunea zîmbind „sper să am timp să-l duc pînă la capăt”. Îi spuneam că se alintă ca o femeie cochetă sau îl întrebam, cu cel mai inocent aer din lume, „de ce, vreți să vă apucați de altceva?”, ceea ce îi stîrnea de fiecare dată rîsul și inevitabila replică, venită printre hohote, „domnu’ Urian, sînt un om trecut de 80 de ani...”.

Din păcate pentru cultura română, ambițiosul studiu al lui Adrian Marino a rămas neterminat. Primul (și singurul) volum al acestuia (*Începuturi*) dă însă o idee despre metoda de lucru, ambițiile studiului și importanța acestuia în istoria civilizației românești. Lucrarea este/ar fi trebuit să fie o istorie a evoluției ideilor liberale în România, de la apariția lor mai mult sau mai puțin accidentală în primele texte scrise, pînă în stricta contemporaneitate. În felul în care a fost proiectată, lucrarea urma să fie una de mari dimensiuni, ea fiind simultan o istorie a ideilor liberale, dar și o istorie literară, a credințelor religioase, a sistemelor politice, a mentalităților și a civilizației românești în epoca modernă. O carte totală în spiritul enciclopedic atît de caracteristic personalității intelectuale a lui Adrian Marino. Dincolo de aspectul istoric, studiul savantului clujean ar fi urmat să aibă și o latură militantă, de promovare a valorilor liberalismului în climatul politic destul de confuz al României de după căderea comunismului, în care tentația ideilor totalitare rămîne una semnificativă. Scrie Adrian Marino în *Prefață*: „Pe scurt, este vorba despre o carte «militantă», «angajată» în apărarea și afirmarea libertății de conștiință, de gîndire, de exprimare. Cu atît mai mult cu cît ne confruntăm mereu cu sechelele ideologiei de extremă dreaptă sau de extremă stîngă. Și, mai ales, de impunere a tradiției liberale românești, chiar și după 1989, cînd asistăm la o masivă reeditare a ideologiei de tip «Nae Ionescu»”.

Autorul analizează modul în care s-au cristalizat ideile liberale în Transilvania (începînd din epoca lumînilor, secolul al XVIII-lea), Moldova și Țara Românească (urme ale gîndirii libere apar în aceste principate chiar mai devreme decît în Transilvania, în textele cronicarilor, dar apariția lor este mai degrabă spontană, accidentală, neorganizată). În Transilvania, în schimb, foarte buna organizare instituțională austro-ungară a făcut ca ideile iluministe europene să se impună energic de la început, chiar cu sprijinul autorităților, fascinate, la rîndul lor, de raționalismul lui Voltaire, Diderot sau Rousseau. Aici, ideile de libertate sînt conceptualizate, iar țintele privind liberalizarea societății devin explicite încă de la început. Potrivit lui Adrian Marino, primul român care exprimă fără echivoc ideea de libertate în Transilvania este Paul Iorgovici, în lucrarea sa, publicată în anul 1799, *Observații de limbă românească*. Scrie, printre altele, Paul Iorgovici în această lucrare deschizătoare de drumuri, cu referire la „libera voință”: „Tot insul e slobod a gîndi de fiecă lucră după cum se pricepe”. De la această formă

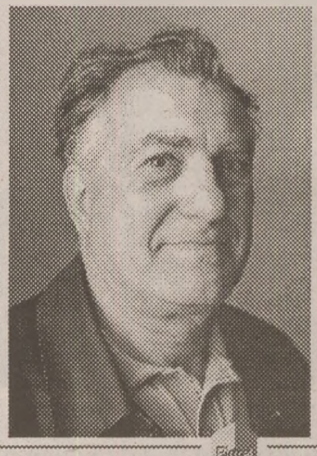
Tudorel Urian

LECTURI LA ZI

Istoria ideii de libertate

Adrian Marino

Libertate și cenzură în România
Începuturi

Adrian Marino, Libertate și cenzură în România. Începuturi, Editura Polirom, 2005, 296 pag.

cărți primite

- Marian Nicolae Tomi, *Maramureșul istoric în date*, cu o introducere de prof. univ. dr. Ovidiu Pecican, Cluj-Napoca, Ed. Grinta, 2005. 308 pag.
- Nicolae Radu, *Memorie uitată, restituiri*, cuvînt înainte de Ion Rotaru, Ed. Antim Ivireanul, 2005. 352 pag.
- *Experimentul Pitești*, comunicări prezentate la Simpozionul „Experimentul Pitești – reeducarea prin tortură”. Opresiunea țărănimii române în timpul dictaturii comuniste, ediția a IV-a, Pitești, 24-26 septembrie 2004, editor și coordonator Ilie Popa, traduceri în engleză: Rozalia Rodica Popa și Ilie Popa, Pitești, Fundația Culturală Memoria, filiala Argeș, 2005. 438 pag.

cvasi-primitivă de „libertate a voinței”, conceptul și, mai ales, formele de manifestare a libertății se diversifică. Oamenii încep să gîndească alternative, ei își spun tot mai hotărît punctul de vedere, pro sau contra, își exprimă îndoielile, se dezvoltă spiritul critic, libertatea de expresie este tot mai mare. Extrem de interesante sînt considerațiile lui Adrian Marino privind apariția presei de limbă română în Transilvania. El susține ipoteza foarte interesantă potrivit căreia, în secolul al XVIII-lea autoritățile din Imperiul Habsburgic au simțit nevoia să traducă principalele documente administrative (ordonanțe, decrete, circulare etc.) în diferitele limbi ale popoarelor care compuneau imperiul, printre care și româna. În momentul în care aceste acte oficiale în limba română au ajuns să facă parte din cotidian, a încolțit ideea necesității și posibilității publicării unor ziare și reviste în limba română. Chiar dacă era doar parțial liberă, presa de limbă română a preluat multe teme din presa austriacă a timpului, i-a introdus mai bine pe cititorii ei în ceea ce se numește *l'air du temps*, a făcut din ei niște cetățeni ai imperiului, familiarizați cu ideile iluministe care cuceriseră Europa acelei epoci.

În Moldova, libertatea de gîndire apare, în forme incipiente, în scrierile cronicarilor din secolul al XVII-lea. Unele formulări ale acestora sînt considerate de autor ca fiind primele manifestări ale spiritului critic, fapt ce reprezintă „adevărată originalitate a culturii moldovenești”. Ideile „liberal-occidentale” apar în Moldova în secolul al XVIII-lea și sînt de inspirație francmasonică. Prezența masonilor în Moldova și Țara Românească este semnalată încă din anul 1743, iar prima lojă masonică a fost înființată la Iași, în 1772. În anul 1787, Gherasim Clipa, viitor episcop de Roman, a tradus primul text de propagandă masonică pe aceste meleaguri: *Taina Francmasonilor*.

În Țara Românească, un rol determinant în răspîndirea ideilor liberale l-au avut ziarile aduse de cei care călătoreau în țările vestice ale Europei. Prin intermediul acestora, boierii de la noi s-au familiarizat cu dezbaterile de idei din lumea occidentală, au deprins spritiul critic și spiritul estetic, s-au familiarizat cu noile curente artistice. Ziarele erau în epocă darul cel mai de preț la sosirea cuiva din Occident. De aceea, colecțiile de reviste și ziare ale unor familii înstărite deveniseră impresionante ca număr și diversitate. În felul acesta, gîndirea a evoluat mult în Țările române pînă la deplina schimbare „de paradigmă” ce a dus la apariția civilizației române moderne. Sau, cum spune Adrian Marino: „Se produce, de fapt, prima schimbare de paradigmă din istoria culturii și civilizației Țărilor Românești. Se trece, cu alte cuvinte, de la mentalitatea tradițională, arhaică, patriarhală, «pravoslavnică», feudală la idealul european al «Europei luminate»”.

Primul volum din *Libertate și cenzură în România* se referă aproape exclusiv la apariția și impunerea ideii de libertate, în toate formele sale. Problema cenzurii nu se pune (încă). Dar fascinantă istorie a deșteptării și descătușării spiritului uman, a coagulării ideilor liberale și, în ultima instanță, a modernizării României poate constitui pentru mulți o revelație. Ca toate operele lui Adrian Marino, *Libertate și cenzură în România* este rodul multor ore și zile petrecute în bibliotecă. Documentarea exhaustivă, bibliografia impresionantă, sutele de note pot inhiba cititorul grăbit, dar, celui care va face efortul de a duce la bun sfîrșit lectura, munca îi va fi răsplătită din plin. În discuțiile despre miracolul săvîrșit în societatea românească din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, rolul precursorilor, eroi ai primului volum din *Libertate și cenzură în România*, devine de neocolit. Ultima lecție a lui Adrian Marino este una obligatorie pentru toți cei care vor să înțeleagă cum a apărut civilizația română modernă. Cu siguranță, un proiect de asemenea importanță culturală ar trebui continuat. Mai ales că magistrul a stabilit regula jocului, a pus proiectul pe picioare, a declanșat mecanismele de funcționare. Mă îndoiesc însă că altcineva va mai avea puterea să se înhamă la o astfel de muncă. Și este mare păcat! ■

literatură

Alex Ștefănescu

ZOOM CRITIC

Dan Stanca este un halucinat, un deznădăjduit care strigă în zadar în hărmălaia generală, un patriot fără țară, fiindcă țara (aceea din memoria lui culturală) s-a schimbat și a devenit de nerecunoscut. Deși își câștigă existența ca ziarist (la *România liberă*), trece prin lume absent, insensibil la realitatea imediată. Cu părul cărunt și rebel, cu fața îngustă, cu ochii de un negru scânteietor, pare propovăduitorul unei religii exotice, rătăcit în babilonia de jeep-uri și căruțe, *fast-food*-uri și blocuri municipalești din București.

Acest personaj, care se îmbracă modest și nu-și dă importanță în nici un fel, care vorbește puțin și fără tragere de inimă chiar și cu apropiații săi, care nu-și face apariția la recepții decât rareori și atunci numai pentru a-și îndeplini o obligație profesională, se numără printre cei mai valoroși prozatori afirmați după 1989.

Cei mai valoroși prozatori apăruti după 1989 sunt, ca să nu rămânem evazivi, Mircea Cărtărescu și Dan Stanca. Primul, cunoscut dinainte ca poet, a făcut senzație cu romanul *Orbitor*. Al doilea, practic un necunoscut, ar fi putut și el să facă senzație – dar n-a făcut, pentru că nu i s-a dat suficientă atenție – cu numeroasele romane publicate în avalanșă: *Vântul sau tipătul altuia*, 1992, *Aripile arhanghelului Mihail*, 1996, *Apocalips amânat*, 1997, *Ultima biserică*, 1997, *Muntele viu*, 1998, *Morminte străvezii*, 1999, *Ritualul nopții*, 1998, *Domnul clipei*, 2000, *Pasărea orbilor*, 2001, *Drumul spre piatră*, 2002, *Mila frunzelor*, 2003 etc. Mircea Cărtărescu are un statut de vedetă și figurează pe primul loc în aproape toate topurile din revistele literare. Dan Stanca, scufundat într-un fel de clandestinitate, lipsește uneori până și din cele mai barrale enumerări ale scriitorilor de azi.

Care este explicația acestei diferențe de tratament?

Mircea Cărtărescu face parte dintr-un sindicat al succesului, care este „generația optzecistă” – cea mai bine organizată din generațiile înregistrate de istoria literaturii române. Dan Stanca este un solitar, înclinat adeseori să vorbească sarcastic despre propriul său scris. Mircea Cărtărescu a adoptat un program estetic la modă, erijându-se și în teoretician al lui: postmodernismul. Dan Stanca se află într-un flagrant dezacord cu moda: el scrie o proză deopotrivă realistă și fantastică, extatică și satirică, obsedat de reziduurile ortodoxismului dintr-o societate desacralizată grotesc. În sfârșit, Mircea Cărtărescu este fundamental un apolitic, care îi privește pe oameni cu o curiozitate rece, dusă până la cruzime și își folosește întreaga energie pentru a-și administra cât mai bine talentul, în timp ce Dan Stanca, prea puțin impresionat de înzestrarea sa, se lasă răvășit de tragedia țării în care s-a născut.

Pentru Dan Stanca, opera literară nu reprezintă o salvare. Cu sau fără cărți proprii, de soarta cărora de altfel se dezinteresează, el rămâne esențial un nefericit. Scrisul este, din punctul lui de vedere, un automatism al supraviețuirii, ca zbaterea inutilă a cuiva rănit de moarte. Îl practică patetic, cu o deplină angajare existențială, dar și cu sentimentul zădărniceii.

Scriitorul (născut la 30 septembrie 1956, absolvent al Facultății de Litere) nu este deloc indiferent – cum pare, când iese în lume – la ceea ce se întâmplă în jurul lui. De fapt, el nu are cea priza vulgară la realitate, cea curiozitate utilitară care îi caracterizează pe cei mai mulți dintre oamenii de azi. Privirea lui absentă este o privire care înregistrează realitatea imediată, dar vede *dincolo* de ea, căutând un sens pierdut.

Ca și în romanele lui Cezar Petrescu, în romanele lui Dan Stanca intră multă „actualitate”. Asociată cu un stil fluent și cu un mod eficient de folosire a limbii române

(ceea ce înseamnă proprietate a termenilor și metafore de o frapantă originalitate, dar strict funcționale), această invazie de prezent creează o puternică impresie de jurnalism. Dar prozatorul nu rămâne la atât. Relatarea sa tinde mereu, printr-o ardore secretă, printr-o sete de *altceva*, către o rezolvare fantastică a întregii narațiuni. Istoriile povestite de el n-au deznodământ, ci încheieri apoteotice, de inspirație mistică. Este ca și cum, în afară de Cezar Petrescu, Dan Stanca ar mai recurge la un consultant, al cărui cuvânt ar fi în cele din urmă decisiv: Mircea Eliade.

În *Ritualul nopții*, de exemplu, se acumulează întâi o mare cantitate de realitate brută, prin intermediul personajului principal, Andrei Hossu, un ziarist, care, ca doctorul Minda al lui Nicolae Breban din *Îngerul de gips*, simte o stranie plăcere a decăderii, frecventând-o pe o femeie vulgară și acceptând să fie înjosit de ea („Așa te las – îi strigă ea, la un moment dat, în pat –, derbedeule,

cu ea sculată, să faci labă, ce sunt eu, plăcerea ta?”). Întreaga societate românească, în viziunea autorului, este coplesită și desfigurată de această vulgaritate. Este nevoie de o purificare radicală, care se și produce în cele din urmă, printr-o metodă esoterică și, bineînțeles, neverosimilă, dar exprimând într-un mod spectaculos *intensitatea dorinței* de purificare. Inspirată de un „ritual al nopții” (despre care știe că era oficiat de unii deținuți politici în perioada lui Dej), Irina, a doua iubită (varianta nobilă) a lui Andrei Hossu, ajutată de un vizionar indian adus de la Paris, convinge soarele să nu mai răsară asupra României, ca pedeapsă pentru decăderea locuitorilor ei. Cu un spirit satiric caustic, autorul constată însă că populația interpretează într-o manieră hilar-simplistă, sub influența propagandei comuniste de altădată, pedeapsa divină: „Era beznă în continuare, umezeală, păclă, nu se vedea o steluță pe cer, becurile mașinilor ardeau disperat pentru a lumina cât de cât... Ce zăpăceală, ce aiureală, de la NATO ni se trage! Prea am vrut să intrăm repede în el în loc să stăm în barca noastră...”

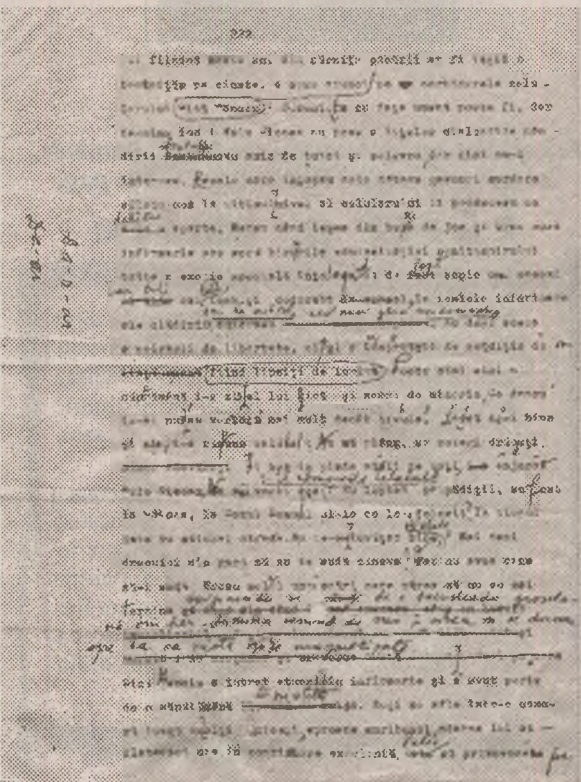
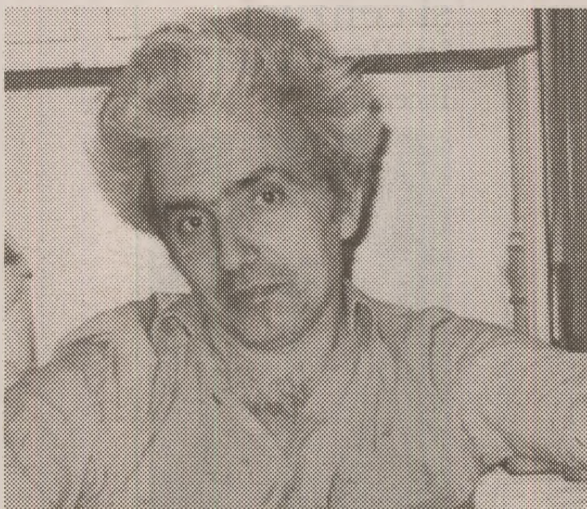
În *Aripile arhanghelului Mihail* protagonistul este tot un ziarist, Horia Giugariu, proiecție probabil a autorului (narațiunea, scrisă la persoana întâi, este atribuită de altfel ziaristului). Horia Giugariu, colaborator la ziarele opoziției în anii regimului iliescian, povestește cât de singur s-a simțit și continuă să se simtă într-un București supus înainte de 1989 „sistemizărilor” devastatoare, iar după 1989 unei „balcanizări” deșănțate. Bucureștiul este, de altfel, mai mult decât un cadru al întâmplărilor povestite. Ca și în unele romane ale lui Graham Greene, orașul se transformă într-un destin al protagonistului. Ceea ce se întâmplă pe străzi, în case, în aerul capitalei determină direct starea lui de spirit și îi dictează acțiunile.

Ceea ce s-a întâmplat în România în decembrie 1989 a trezit în sufletul lui Horia o dorință de elevație și de purificare pe care nu și-o mai poate nicicând satisface. Aceasta este, în fond, drama lui, dramă trăită, poate nu întotdeauna la fel de intens, dar trăită de mulți intelectuali români de azi. Romanul reprezintă, cu alte cuvinte, ca tot ceea ce scrie Dan Stanca, documentul unei stări de spirit mai generale, sintetizează mii de mesaje existențiale posibile și tocmai de aceea are șanse să rămână în istoria literaturii postdecembriste.

Cu atât mai mult cu cât, în cuprinsul lui, lucrurile nu se opresc aici. Transfigurat de o silă imensă (în condițiile în care sila însăși reprezintă o forță, fie și negativă), scriitorul își imaginează în continuare că în Bucureștiul mizerabil se petrece un miracol care și el se confundă în meschinăria vieții de fiecare zi. Este vorba de apariția, din pietre (prin lithogeneză), a unor făpturi omenești anoste și uneori scabroase, efect târziu al strădaniei comuniștilor de a crea *omul nou*. Acești oameni noi sunt însuflețiți de o caricaturală vocație a zborului, pe care o transmit și celorlalți bucureșteni, astfel încât multe persoane care au – sau închipuie că au – aripi decolează de pe blocurile de locuințe construite în timpul lui Ceaușescu și cad, murdărind asfaltul cu viscerele lor împrăștiate.

Dan Stanca își imaginează, cu sarcasm, cum ar reacționa Poliția, partidele politice, ziarele la acest fenomen senzational. În viziunea sa, tonul l-ar da până la urmă naționalist-comuniștii de factura celor de la *România Mare*, care ar vedea în straniul fenomen o dovadă că România este o țară aleasă, deși tot ei s-ar dovedi incapabili să trăiască un miracol.

În aproape toate romanele lui Dan Stanca sunt descrise asemenea miracole inoportune, care deviază proza realistă și eseistică spre satira metafizică. ■

comentarii critice

De clasa muncitoare, de țărâniea muncitoare, de intelectualitatea alăturată acestora s-a ocupat cu asupra de măsură – dar nu și cu reușite – literatura unor decenii de comunism. De „high-life”-ul clasei muncitoare sus ajunse și în fruntea bucatelor instalată, de viața nomenclaturii în schimb nu s-a scris pe atunci, motivele fiind prea la îndemână spre a le mai pomeni. Însă aceasta trăia în de sine, în strânsă, impenetrabilă formație, murdarele sale rufe spălându-se în familie.

O excepție a existat, totuși, încât citind, în 2005, nuvela-roman *Bal la regina Portugaliei*, de Bianca Balotă, nu ne-a venit a crede că volumul apăruse în 1979 – republicat, fără modificări, în zilele noastre. În ce chip a trecut această acidă, atentă, amplă și, să spunem cuvântul, necruțătoare operă prin furcile cenzurii, nu știm, fie că ține de miracol, fie de un lot de fericite circumstanțe, pentru cei cărora noțiunea de miracol le pică greu. În cele mai puține cuvinte este vorba de o tapiserie, fin cusută cu acul, pe cât de realistă, înfățișând viața de toate zilele a unor norocoși beneficiari ai răsturnării sociale intervenite după 1944, cei care au tras foloasele imediate, dar și pe termen lung ale despuierii claselor posidente, la propriu și la figurat, mutându-se nu doar în casele, dar și în așternuturile lor, încă păstrând urma celor izgoniți. Noi demnitari, pe diferite trepte, dar nu mai jos de dreptul la limuzină directorială, înși ieșiți cu totul din zona tristă a greutăților materiale, a impasurilor cotidianului, bărbați și femei care prin simpla invârtire a roții destinului s-au aflat unde nici nu gândiseră – cu corolarul modificării cu 180 de grade a vieții până atunci duse.

Ideea că bătuți de noroc, cum în popor se spune, au avut parte de un fast trai pe vătrai, suferă amendamente – temă balzaciană – modelarea în prosperitate nu priește tuturor, ea pretinde un grad de adaptabilitate la rândul său condiționat de anumite predispoziții și calități. De altfel, mai adesea mutațiile creează hibrizi. La fel, în cercul închis de care am vorbit, în esență defensiv, pătrund în chip fatal și oameni vechi, din timp trecuți cu regimul și, prin urmare, cu acces la același borcan cu miere, dacă nu și cu un anume ascendent – asupra proaspeților aristocrați ai comunismului.

Simpla situație e un scandal, dar ce a putut amorti vigilența cenzorilor a fost punctul de pornire auctorial, conform căruia cele ce se petrec sunt de ordinul existenței obișnuite într-o societate așezată – cum tindea să și fie cea românească a epocii. Parvenitul este, astfel, un tip comun literaturii tuturor epocilor – și nu le condamnă neapărat, mai cu seamă când acesta sfârșește rău. Paradoxal, el duce cu gândul la o anumită bunăstare a lumii prin care circulă, prin care și străpunge. Și nici nu se întâmplă să fie neapărat un scelerat – Ene Șerban, asupra căruia se deschide narațiunea este un profitor candid, el nu și-a încărcat conștiința cu crime, ci doar a urcat pe val într-un moment foarte propice. Deci nu va acționa sub imperiul unor obscure tentații destructive, nu va fi malefic, nu se va simți culpabil, necum damnat, nu se va prăbuși, ba nici măcar nu va realiza că a intrat în cursa unei existențe circulare.

Director al unei mici instituții cvasiculturale, cu sediul într-o clădire centrală și aproape somptuoasă, cu scări de marmură, uși de cristal bizotat, vaste încăperi cu candelabre și tapete de mătase decolorată, cu draperii de catifea – el nu are complexe între funcționare care-l adoră și al căror apărător este. Inadaptabilitatea lui va fi de un ordin mai subtil, și nu devastatoare.

Într-un asemenea ambient, bine vătuit, rămășițele vechii societăți, doamne din buna societate ajunse aici prin aprofundata cunoaștere a unor limbi străine și prin jocurile sorții, fac bună casă cu odrasle de sus-puși ai regimului, interesate de propria feminitate, nu de evoluțiile politicii, astfel încât aceea dintre funcționare care s-ar putea numi talpa casei poartă porecla de „prințesă”. Dintr-o modestă familie provincială sus înălțată, juna Raluca descinde la serviciu dintr-o luxoașă limuzină neagră, o alta, Cora, duce de nas serviciul de cadre, dând a înțelege că dispune de pile extraordinare, iar când e dată pe față i se îngăduie să continue jocul, spre a nu tulbura armonia locului. Raluca locuiește în una din acele impunătoare vile din care proprietarii au fost izgoniți fără a li se îngădui să ia nimic cu ei. În casa de la Șosea, cu parc împrejur, cu brazi, cu bazin de înot, cu absurd de multe încăperi, noii locatari găsiseră nobile mobile stil, dulapuri pline de lenjerie, bufete încărcate de veselă, cu sertarele frumos ordonate, doldora de tacâmuri și servete de masă gata scrobite și impecabil călcate, cu prosoapele mari și pufoase stivuite în rafturi, cu halate plușate atârinate în cuierle celor trei băi, cu săpunuri în savoniere și hârtie igienică în suluri. Străbătând vaste încăperi, eroina găsea biblioteca mare ticsită de cărți îmbrăcate în piele, respectiv cu tot ce-i trebuie unui om ca să trăiască civilizată, începând cu lucrurile mari, importante și costisitoare și sfârșind cu cele mai mărunte accesorii. Curios, această impetuoasă clădire de bunuri debusolează o ființă care ajunge să piardă tocmai simțul proprietății.

Și așa noii veniți trăiesc aproape strâmtorați în noile lor locuințe, iar când vor să mobileze după gust propriu, îngrămădesc piese achiziționate pe la consignații, fără a mai putea să le și așeze la locuri, „încercând o acomodare proprie într-un confort ce le rămânea străin, de care nu se pricepeau să se folosească și care nu le dădea satisfacții”. Întrețineau, prin urmare, relații strict utilitare cu obiectele din jur, refuzându-le instinctiv pe cele afective, „privându-se” de bucuria obișnuințelor,

de comoditatea tabieturilor, străini de atmosfera casei, și fără vreun acord de intimitate cu ea. „Pe când părinții își petreceau zilele prin ambasade la fel de alienante, eroina, singură în impozantul imobil avea coșmaruri, se visa dispersată în infime particule, într-o „infinite de pătlăgele roșii care în fiecare clipă se împrăstiau bezmetic în toate părțile, ca argintul viu, descompunând-o, risipind-o și rostogolindu-se în toată încăperea, strivite și tescuite în cadere.”

Dacă propulsată din joase medii, o fire sensibilă cunoaște scindarea, iar altele cad în

apatie, în schimb elemente ale vechii lumi date bine pe lângă noua putere, măgulită de a fi agreată de noii veniți întră spornic în joc, exploatănd punctele slabe ale noilor cunoștințe, într-un echilibru de aparențe, pe care mizează, odată ce alte soluții nu se întrevăd. Și unii și alții mimează deplina normalitate, tăinuindu-și spaimele într-o nesecată poftă de petreceri, unde asemenea cerculețe se întrunesc, punând cap la cap mesele de restaurant, chemându-se pe numele mic, fie și necunoscându-l pe cel de familie, numind aceste sindrofii bal la regina Portugaliei. Un singur pas greșit îi va pune în fața crudei realități, le va spulbera starea de euforie. Falia dintre lumi nu suportă construcția de poduri.

Lectorul avizat va remarca fericită regăsire a filonului Hortensiei Papadat-Bengescu în acuitatea amănuntului psihologic, în fluxul de frescă al narațiunii, în finețea aluzivă în bună vecinătate cu detaliul naturalist, dar mai cu seamă în luxul stilistic unde Bianca Balotă stăpânește cu autoritate forfota de imagini mateine. O numim la prezent spre a o putea mai departe frecventa în saloanele de rafinat gust ale paginilor ei literare.

Barbu CIOCULESCU

Fototeca României literare

Foto: Ion CUCU

Ov. S. Crohmălniceanu, Mihail Petroveanu

literatură

Atelier

Zgomotul ca de motor al somnului
se stinge după orizont

aici numai aripi numai pene
numai stropi de sînge care n-au unde pleca

manivele piulițe șuruburi pivoți
care-nșeală și ele moartea
pînă unde respirația e respirație

ca o ploaie ușoară distanța
pe-acoperișul atelierului
și soarele urcă treptele nemilos
cu pintecul plin de alcool

dar nimic nu se clintește din sine
pe străzile umede cum ochii
pierduți în așteptare

un piept pietruit o mînă mecanică
încă încearcă să te apere

apoi o rază începe să-ți taie pielea ușor
lama ei pătrunde-n țesătura ființei
moale cum stofa.

Paradox

Eu scriu cu mîna ta
tu scrii cu mîna mea
textul acesta comun
ce definitiv ne desparte.

Gnoseologie

A nu mai înainta
ci a te opri în necunoaștere
a sta acolo a privi uimit în jur
ușor dezabuzat dar încă om în toată firea
în timp ce grădina își mîngîie
florile de lînă
iar pe covorul din odaie cresc
flori adevărate parfumate.

Timpul mort și Timpul viu

Pentru Timpul mort e prea puțin loc în viețile noastre
Pentru Timpul viu e prea mult
cel dintii întins în sicriu cu ceasul la mînă care merge în
continuare
cel de-al doilea dezorientat buimac neștiind cît e ora.

Deziluzie

Elastică această deziluzie
de care nu-ți vine să te desparți

un pește tremură-n acvariu
cum acul unei busole

mirosul de chimicale umple îndatoritor
spațiul dintre freziile inodore

știm că tu nu ești tu
eu nu sînt eu
și nici eu nu sînt tu
și nici tu nu ești eu

(eu și tu două obiecte umile
ce-mpiedică lumea a se desface-n bucăți).

Șterge Soarele de praf

Șterge Soarele de praf ca pe o mobilă
lustruiește-l cu gîndul în altă parte

apoi deretică-n continuare fă ordine
în restul odăii năpădit de umbrele ude
ale unei ploi care n-a căzut niciodată

Gheorghe Grigurcu

și-n cele din urmă du-te la fereastră privește
copia de pe cer a Soarelui din casa ta
atît de izbutită încît juri că e cel adevărat.

Ilustrată din Amarul Tîrg

Odăi sîngerinde cum răni proaspete

în piața centrală a Tîrgului
o statuie umflată cu pompa
de-un ciclist veteran

norii își dau ochii peste cap
aidoma unor fetișcane semiinocente

miști comutatorul Visului îl ascuți
mai încet mai tare.

Identități

Nu știi cine e cine nu e
conștiincioase blitzurile fotografiilor
își fac doar datoria

acoperă chipul tău
cu alte chipuri ale tale

conștientul cu inconștientul
și invers

ca să te descoperi așa
cum ar putea fi Celălalt

dar și ca să te descopere Celălalt
așa cum ai putea fi tu

nu mai mult.

Ca-ntr-un puzzle

O casă-n care nimeni n-a locuit vreodată
o oglindă-n care nimeni nu s-a privit vreodată
un ceas de mînă pe care nimeni nu l-a întors vreodată
o ușă pe care nimeni n-a deschis-o vreodată
un tren cu care nimeni n-a călătorit vreodată
o bancă pe care nimeni nu s-a așezat vreodată
un ziar pe care nimeni nu l-a citit vreodată

și iată cum ca-ntr-un puzzle
se alcătuieste eternitatea noastră provizorie.

Unde-i betonul pur

Unde-i betonul pur acest beton căzut din înalturi
de-o seamă cu ele unde-i?

țipătul gaiței sfișiind
cum un pumnal gaița ce-l emite o piramidă umplută
cu rufe murdare o slujnică pipăie

lacrimile scorojite uscate de mult pe masa din bucătărie
somnul fără vise al prafului așternut pe drumul de țară

un salahor cară cu roaba veșmintele copilariei tale
amestecate cu degete lipicioase cu țipete tandre
cu pleoape ce încă se mai zbat

pe care le va-ngropa de vii
(pesemne mai pline de viață veșmintele decît tine).

Călătorie în munți

Plin de sine muntele-acesta
care strangulează șoseaua
îndesat indigest
cum un individ gata să-njure
să-mbrincească să te joace-n picioare

însă dincolo de masa lui trivial-opacă
se-ntinde-o pajiște de aer diafan
din care pornește drumul mult căutatul drum
Doamne adevăratul drum al vieții

fără munte n-ar fi fost cu puțință s-ajungă la noi
mirificul peisaj pe care-l poartă-n circă
fără acesta n-ar fi fost cu puțință
drumul care nu duce nicăieri. ■

Polemici

Început de drum?

Pe deplin laudabilă și demnă de încurajat dorința tinerilor de afirmare. Publicistică și științifică, în întâmplarea pe care o voi aminti în șirurile următoare.

O tânără masterandă (acum doctorandă?) în litere face primii pași în publicistica de nuanță culturală: tipărește într-un voluminos caiet 7 al unei longevive publicații studențești din Cluj o comunicare pe care o prezentase la un colocvii de tineri învățați. Subiectul: pregătirea Festivalului Mondial al Tineretului de la București din 1953, în dezbaterăa unei ședințe a Consiliului de Miniștri din martie același an. Susținându-și comunicarea la amintitul colocvii, tânără cercetătoare a precizat (afirmație preluată ca atare și de cel care semnează Șt. B. și care o prezintă în respectivul caiet) că lucrarea sa este alcătuită pe baza unor "stenograme prevalate" din "arhivele Comitetului Central. Entuziasmat de osândă masterandei, Șt. B. se lansează și într-o serie de considerații privind faptul că "un «muritor» de rând nu are acces deplin decât prin complicitatea vinovată a vreunui lucrător din interiorul respectivelor arhive".

Două neadevăruri pe care trebuie să le amendez, deși îmi repugnă. Mai întâi, comunicarea prezentată de masterandă și însușită cu entuziasm de respectivelor caiete, reproduce *în întregime* un text al meu publicat în revista *Magazin istoric*, nr. 12/1997. (Pe larg despre acest stupid plagiat, în *Magazin istoric*, nr. 10/2005).

Apoi, afirmațiile celui ce semnează Șt. B. sunt în totală (și absurdă) contradicție cu evidența faptelor. Stenogramele respective, și multe alte documente, pot fi consultate la Arhivele Naționale, cu singura condiție ca oricare cercetător *onest* să solicite aceasta.

Scriu acestea nu pentru a "demasca" furtul tinerei masterande. La cât se plagiază în zilele noastre, fapta ei este cel mult ridicolă. Grav este

însă girul pe care un conducător științific îl acordă unei asemenea lucrări, fără un minim control al demersului științific. Mai mult, prin emiterea unor considerațiuni aiuristice despre dificultățile (reale, dar de alt ordin) ale cercetării în arhive, se creează imaginea falsă a tânărului tenace care, cu cine știe ce jertfe personale, biruie, zid după zid, interdicțiile. Și, mai notează Șt. B., "nemulțumirii [tânărului cercetător] de a face o cercetare de mântuială adăugându-i-se, aproape kafkian, angoasa «compliceului» provocată de orice scârțâit de ușă". (De câte ori o fi scârțâit ușă când devotata arhivelor transcria textul meu?)

Și acest fel lugubru de a divaga pe marginea unui jalnic furt continuă cu referiri de mai mare hazul la "sanctuarul arhivei", "atenția selectivă", "iredentismul maghiar" (?!), "statistici demografice", "distribuție personală" ș.a.

Nu cred că astfel pot fi încurajați tinerii aflați la primii pași în cercetare. Nu vorbindu-li-se despre opreliști, înainte de a fi introduși în universul real al investigării fondurilor documentare. Nu vorbindu-li-se despre acreala strugurilor, înainte de a fi îndemnați și învățați să guste din ei. Uneori, poate, ar fi bine chiar să fie deprinși să și lucreze via, înainte de a se întinde la roadele ei.

Am scris aceste amare rânduri, știind că sindromul "strugurilor acri" este mult mai profund. Prea ușor sunt luați în brațe cei care fac primii pași în cercetare (în cazul de față). În locul unei îndrumări riguroase ei primesc torente de vorbe găunoase.

O rog, așadar, pe tânără masterandă, Ioana Goșman, să creadă că nu ei îi sunt adresate aceste rânduri. Ea se află la începutul unui drum pe care i-l prevăd încununat de succese. Are reale "calități". Va reuși, în mod sigur. Cu o minimă condiție: să citească mai atent articolele (sau cărțile?) preluate, pentru a nu lăsa nedorite urme, precum acestea: "În continuarea stenogramelor prezentate în nr. 8 (despre sport) și nr. 9 (despre presă și radio)..." Trimiterile respective le făceam la numere din *Magazin istoric*, tot din 1997, unde, într-adevăr, publicasem alte documente pe temele respective.

Fapt neștiut de Ioana Goșman. Neștiut, evident, nici de îndrumătorul "științific", care putea măcar să constate că numerele 8 și 9 din caietele respective la care cititorul este lăsat să creadă că se face trimiterea, nici nu apăruseră. În loc de un minim control, a preferat să laude originalitatea... plagiatului.

Ioan LĂCUSTĂ

Comunicat

Juriul pentru Premiile Uniunii Scriitorilor din România invită editurile și autorii să trimită, până la data de 1 martie 2006, la sediul U.S.R., volume publicate în anul 2005, în vederea selectării lor pentru premiere.

Se acordă următoarele premii:

- Premiul Național de Literatură pentru valoarea excepțională a operei (1 premiu)
- Cartea de proză a anului (1 premiu)
- Cartea de poezie a anului (1 premiu)
- Cartea de dramaturgie a anului (1 premiu)
- Cartea de critică literară/eseu/istorie literară a anului (1 premiu)
- Cartea tradusă în limba română (1 premiu)
- Debutul anului (1 sau 2 premii)

Juriul are la dispoziție două premii speciale, pe care le poate acorda unor lucrări aparținând altor genuri decât cele nominalizate, dacă în genurile respective au apărut cărți de o valoare deosebită (literatură pentru copii și tineret, publicistică, dicționare, ediții critice etc.).

Premiile se acordă pentru cărți ai căror autori sunt sau nu sunt membri U.S.R.

Emil Brumaru

CERȘETORUL DE CAFEA

Cîntec naiv pentru Săndel

Bătrîne Al, trec harabale,
La prăvălie se vînd șunci,
Femei cu patru țite goale
Ne fac alene semn din buci.

Tu ești Șoferul-Fără-Frică,
Eu sînt un înger trist și gras
În mîna c-o măslină mică;
Din noi, te-ntreb, ce-a mai rămas

După acele dragi pahare
Băute-n Morile de Vînt?
Bătrîne Al, toți, în finale,
Ne dăm cu fundul de pămînt

Și nu mai vrem să știm nimica.
O, scandalosul Pîrț din Zori
Cînd vinului îi sîntem sticla
Spartă-ntr-o mie de fiori

Și din ungher libarca vană
A vechiului plictis învie.
Bătrîne Al, e-n mine-o rană
Pe care n-o mai pot descrie.

Căci unde ni-i copilăria
Cu iz răscopt de dovlecei?

Oh, du-mă cu mașinăria
La Farmacica lui Scurei!!

Îngerul Emil

(26.XII.1976 – delicăție pentru Al Călinescu)

critică literară

Simona Vasilache

LECTURI LA ZI

De vorbă

Conversația, precum cafeneaua – (mic) pariziană, îndeobște – e, orice s-ar zice, o instituție. Un *pointillag* de păreri care, fără să se schimbe prea mult, fac, totuși, cumva și se-ntîlnesc. Și-atunci, nefiind de-ajuns să ai ce vorbi, intră la mijloc, între binețele cîtorva cunoscuți, un protocol *en ronde*, care pune, dincolo de fermecătoarea neorînduială, subiectele în șir. Cum se cîștigă „privilegiul” unei șuete rutinate, care să curgă, pe oricare temă, de la sine e o șaradă la care doar indiscreția (benignă) ar fi vreo cale spre răspuns. Mai ales cînd discuția nu-i de aflat trăgînd, pe cît se poate, cu urechea, ci, mult mai simplu, deschizînd o carte: *Rădăcinile libertății*, dialogul lui Michel Camus cu Basarab Nicolescu, carte apărută în 2004, la Curtea Veche, în traducerea lui Carmen Lucaci.

Într-un spațiu prejmuat de filozofie, de-o fizică de-un soi mai aparte și de înțelegerea hazardată a lucrurilor, peste diferențele de tot felul, pe care-o au, întotdeauna, poezii, își dau, doi oameni, înțîlnire, într-o vară, la Paris, acum cinci ani, ca să-și vorbească despre ei. Atît. Doar că să spui ce cauți și, în fond, pentru ce scrii nu este nici așa de simplu, nici așa de banal. E numai începutul unei conversații „de bibliotecă”, dintr-acelea care înaintează din referință în referință. Dar, înțîi, puțină biografie. Firește, Basarab Nicolescu și Michel Camus se cunosc, și-au citit, reciproc, cărțile, așa că depănarea de amintiri e, de fapt, o carte de vizită deghizată, pentru cititorul care nu-i știe. Aflăm, așa, bunăoară, că au trecut, amîndoi, la tinerețe, prin experiența exilului. Unul din multe feluri de „moarte” ce-au ajuns, în timp, să-i pasioneze. Momentul deciziei de-a da la o parte amintiri, rădăcini (libertatea nu e, de fapt, legată prin nimic de nimic), spre-a căuta *altceva*.

Rădăcinile libertății e un discurs despre îndoială. Sau o apologie a terțului. Adică un fel de fuzzy logic în care adevărul și falsul, așa cum ne-am obișnuit să le măsurăm, contează, de fapt, foarte puțin. De aici la setul de axiome ale întîmplătorului, ale niciodată dinainte stabilitului ajungi, replică după replică, trecînd prin *Le Grand Jeu* al suprarealiștilor, prin scrierile lui Charles Sanders Pierce, logician american de secol XIX, prin „viziunile” lui Jacob Bohme, ori prin fenomenologia lui Husserl. E, în cartea pe care o „vorbesc” împreună Basarab Nicolescu și Michel Camus, o „furtună” de nume și de teorii pe care poți fie să le urmărești ca discipol avizat al acelorași maeștri, luați la rînd (lucru nu prea la-ndemîna), fie să citești, pur și simplu, întreaga înșiruire ca pe un jurnal de formare ceva mai cuprinzător ca de-obicei. N-o să insist, aici, pe valoarea strict literară a unor amintiri întretăiate, mereu, de alte și alte piste care se tot deschid, mai cu seamă fiindcă stilul are ceva din prețiozitatea și din „cifru” unui manual de filozofie. Asezonat, firește, cu poezii în așa fel alese încît să facă – lucru neplăcut criticilor literari – proba unor idei, a unor principii calauzitoare. Gîndirea pre versuri tocmită.

Mai interesante, în contextul unei discuții despre modele și preferințe, sînt eșantioanele de comentariu dedicate unor volume sau unor poezi. De pildă, Ion Barbu, cu-al său *Joc secund*. Și el, ca și Blaga, conchid Michel

Camus și Basarab Nicolescu, e un om al terțului. Al unei cai care să concilieze și, deopotrivă, să stimuleze contrariile. De-acum încolo, schimbul de replici are această unică, generoasă miză: să-și convingă cititorii de libertatea pe care ajungi s-o ai făcînd-o, cu temei, pe omul-fantă. Transformîndu-te, adică, în „interpret” între domenii separate prin metodologie, diferite prin cod, dar care se pot tolera și pot „conversa”, sub umbrela unui enciclopedism de școală nouă. Așa se face, pînă la urmă, că nu timpul este cel care ordonează – de vreme ce Nietzsche e citat alături de Husserl, ori Alain Gheerbrant lîngă Tao – ci niște afinități pe care „paradigma” lui *trans*, a lui *meta* le îngăduie cu multă ușurință. Sigur, ca să admiti că vechile granițe cad, pentru a-i face loc unei „devălmășii” profitabile pentru toate născocirile spiritului, trebuie un anume fel de gîndire, antrenată cu paradoxurile, pe cît de deschisă, pe-atît de circumspectă. Orice, în știință, în artă, își spun Basarab Nicolescu și Michel Camus, e iluzia unei succesiuni de coincidențe. Pînă cînd totul ajunge să se potrivească atît de bine încît n-trebi dacă nu-i cumva capcana unei minți prea abile în a radiografia schelete, doar, de procese și întîmplări. Fiindcă oricum, undeva, foarte adînd, lucrurile, inevitabil, seamănă.

De aceea filozofia, literatura, mistica, de la *Cartea lui Iezechiel* la Meister Eckhart dau, la aceleași întrebări, aproape aceleași răspunsuri, trecute în revistă într-o „depoziție” încărcată, în stilul anilor '30. Sigur, o conversație despre identitate și despre aventurile spiritului nu poate lăsa deoparte nimic. Nici revolta, „lucrată” pe versuri de Daumal, nici erosul, nici prietenia. De citit ce spune Michel Camus despre angajamentele politice ale prietenilor săi, la dreapta ori la stînga, pe care se simte dator să le respecte, tot așa cum ei îi respectă detașarea. Adică felul de a-și asuma poetic puterea. E un mod de-a răsturna vechea utopie, *polis*-ul fără poezii, pentru-a face loc uneia noi. Spune Basarab Nicolescu: „În fața evidentei nebunii a omului în istorie și în fața pericolului actual al totalei omogenizări, consecință inevitabilă a unei mondializări galopante și fără control, utopia nu este oare singura atitudine realistă? De altfel, să credem cu adevărat că omul poate trăi fără nici un proiect utopic?” O asemenea frumoasă utopie este și comunicarea științelor cu artele, pentru care Basarab Nicolescu spune, de parcă faptele, de multă vreme, n-ar vorbi, că și-a cheltuit atîtea eforturi.

Basarab Nicolescu, Michel Camus, *Rădăcinile libertății*, Editura Curtea Veche, București, 2004, 100 pag.

E vorba, în fond, de-a opune cheltuielilor care se fac pentru a asigura material o omenire cu pe zi ce trece mai multe nevoi, alte resurse care costă doar voința de-a rîndui lucrurile care se știu, dar nu se așază cap la cap. Să le privești, cîndva, puse laolaltă e-un leac de rău și de singurătate. Este ceea ce Basarab Nicolescu și Michel Camus încearcă, prin simpla întîmplare că stau de vorbă, să elimine: răul și singurătatea. Adică încăpățînarea fiecăruia de-a se „stabilii” pe cîte-un petec aruncat în ocean, fără să-i pese că și pe alte asemenea „planete” tot oameni ca el trăiesc. Să-i faci să se cunoască și să se „trezească” (trezirea este, pentru cei doi parteneri de dialog, un declic important, care înlesnește înțelegerea și comunicarea) poate părea pură naivitate a doi prieteni orbiți de-o stea. Că lucrurile nu stau, nici pe departe, așa, dau seama atîtea și atîtea proiecte transdisciplinare, trecute, la sfîrșit, într-o bibliografie selectivă. Și, deopotrivă, posibilitatea unei „vorbe” degajate, despre toate cîte pot preocupa un om de știință și, în aceeași măsură, un poet, trecută, ca o ștafetă, de unul altuia, spre pilda cui îi ascultă. Sau îi citește. ■

Sorin Stoica

Pentru Sorin Stoica (27 iulie 1978 – 6 ianuarie 2006), jurnalist în atac și prozator la centru și la margine, ultimul meci s-a jucat într-o vineri, abia început de an nou. Necunoscîndu-l niciodată, n-am să scriu, acum, nimic mai mult decît un simplu epilog de poveste. Veche de vreo cinci ani. În 2000, îi apăreau, la Paralela 45, *Povestiri-le cu înjurături*. Oprise de navetist într-o haltă cu „amăriți” rai de gura, altminteri cumsecade, pe care i-a „fixat” fără patimă, doar cu anume chițibușerie, în portrete bune de dat la ziar. Sau, altfel spus, fototeca *parțial color* (trimiterea la Sorin Preda, căruia Sorin Stoica i-a fost ucenic, nu e, deloc, întîmplătoare...) a unor grupuri de „transfugi”, mereu ispitii de *no man's land*-ul din preajma graniței. Granița înseamnă, în prozele literare, mai mereu cu un praf de gazetărie, ale lui Sorin Stoica (mai adăugați, pe lîngă deja pomenitele *Povestiri cu înjurături*, *Dincolo de frontiere* – Paralela 45, 2002, *Povestiri mici și mijlocii* – Curtea Veche, 2004, împreună cu Călin Torsan, Cosmin Manolache și Ciprian Voicilă, *O limbă comună* – Polirom, 2005 și *Cartea cu EURI* – Curtea Veche, 2005, cu ceilalți trei și Roxana Moroșanu) un șir de restricții modulare, interșanjabile, de la barierele lingvistice ale vîrstei de după Babel la tabuurile sociale și la încetățenitul dispreț al derizoriului.

Din derizoriu și deriziune, din recuperări fără fasoane și din *parti-pris*-uri scandate doar în uralele (și înjurăturile...) galeriilor de microbiști, Sorin Stoica face o lume atît de comună încît refuză ideea de proprietate, o lume trecută cu drept de folosință fiecărui oaspe-cititor. Pactul cu autorul ajunge, așa, un melanj de protecția muncii pentru transmisiile în direct și de *commitment* la subiectivitate. Protocolul e păstrat, la fel de bine, și în cele două cărți de la Tritonic, *Istorie la firul ierbii*. *Documente sociale orale* (2003, coord. împreună cu Zoltan Rostas) și *Televizorul în „micul infern”* (2005). Peste tot, unde întorci capul (sau pagina...), dai de aceeași omenire volubilă și (auto)ironică, care se simte obligată să dea sfaturi și date să nu le urmeze, „gașcă” al cărei Dumnezeu, destin, ghinion se cheamă *liberul arbitru*.

Că am ajuns aici, *Liberul arbitru* e rubrica permanentă pe care Sorin Stoica a ținut-o, pînă la sfîrșitul lui 2005, în *Suplimentul de cultură*. O analiză de preferințe și de moravuri, scurtă, precisă, elegantă și eficientă, ca un șut norocos pe poarta. Personajele din cărți, mutate în foileton, tot cinul lui Nae Stănilă, toate exercițiile savante de receptare rulate pe cultură populară, trăiesc la fel de bine (și nu, n-o să spun *au trăit*) într-o pagină cu de-ale gurii (vorba vine, *fast-food*), în colțul de sus. Nu spun, despre nici unii din „pionii” poveștilor, ambalați în genul scurt sau foarte scurt, că *au trăit* și gata. Nu, fiindcă vorbele (pornite de la Sorin Stoica, după ce le culesese, sau așa părea, de la alții...) se duc, cu funigii vieților de hîrtie, mai departe. O vorbărie cu *flash-uri* și *replay* e tot ce rămîne. Și consolarea că, deși toți oamenii sînt muritori, toate poveștile sînt veșnice. (S.V.)

critică literară

Aparent, vorbim și convorbim enorm după 1989, în climatul de libertate deplină a opiniei și expresiei ce permite și stimulează dialogul. De la discuțiile fragmentare și temătoare purtate, în ultimii ani ai „Epocii de Aur”, în spații considerate sigure, la explozia dialogică de astăzi, e o diferență ca de la cer la pământ, marcând sonor (bubuitoare) schimbările produse. Se vorbește azi întruna, se sporovăie productiv sau din pura plăcere locutorie, se bârfește consistent și se comentează abundant. Mergând pe stradă, ai toate șansele să fii oprit cu un ghiont familiar de un personaj complet necunoscut, care se apucă să-ți toarne povestea vieții; scăpând de el, cazi în brațele unui prieten care nu te-a mai văzut de mult și abia așteaptă să-ți relateze ultimele noutăți; eliberându-te și de amicul logoreic, dai peste un dușman care, în loc să te evite ostentativ, te fixează în loc și începe să-și justifice acțiunile trecute, prezente și viitoare. Epuizat, cu energia secată de vampirii confesivi, ajungi acasă și deschizi televizorul, pentru puțină relaxare. Pe toate posturile nimerești în plin *talk-show*.

Mulți vorbesc și puțini ascultă. „Dialogul” reprezintă de fapt o contrapunere de monologuri, dezvoltate în paralel și ducând la autism. Nu suntem atenți la ceea ce ne spune celălalt și, dacă suntem, intenția noastră este de a-l prinde cu garda jos pentru a lovi într-un punct sensibil. „I-a zis-o!”, exclama publicul satisfăcut, atunci când un clăntău mai mic e înghițit, în direct, de un clăntău mai mare. În loc să construiască împreună o idee, o emoție, orice, „partenerii” de conversație se nutresc, cel mai adesea, dintr-o reciprocă și totală contestație; sau dintr-o surzenie intelectuală și mai înfrustrătoare. Proliferarea panglicarilor de cuvinte în sfera politică, mediatică și culturală se datorează, cred, și acestui timpan colectiv stricat, prin care trec numai sunetele ascuțite, nu și cele grave.

Ceea ce frapa la Tita Chiper era curiozitatea proaspătă, netrucată cu care își urmărea interlocutorul. Pariul ei secret, pe care volumul postum de interviuri, *Într-o lumină orbitoare*, îl dezvăluie, era să demonstreze că orice om are ceva de spus, cu condiția ca un altul să-l asculte cu adevărat. Nu există, din acest punct de vedere, diferențe între elite și mase, între filozof și șofer, între Vladimir Tismăneanu, profesor de Științe politice la University of Maryland, și Gianina lui Manșonică din Sintești. Nu există oameni superiori, la propriu și la figurat, și oameni de condiție inferioară, la care să nu poată străbate raza unui gând. Un discipol al Titei Chiper, tânărul Eugen Istodor, a aprofundat pe cont propriu această lecție, făcând o suită de interviuri cu deținuți de drept comun și obținând, în *Viețășii de pe Rahova*, un impresionant document uman. Cea care a dus la o adevărată artă interviul, fără să aibă „îndrăzneala” de a publica vreo carte, a realizat un adevărat caleidoscop uman, convocând cele mai diferite profesii și experiențe de viață și făcându-le să se desfășoare sub ochii cititorului. Să facem și noi recensământul: Lena Constante, artist plastic, I. Igrișianu, fost diplomat, Ioan Comșa, jurist, traducător, istoric literar, Ioana Cantacuzino, documentaristă la Ambasada Franței, Gică Petrescu, cântăreț de muzică ușoară, Alexandra Sculy-Logotheti, proiectantă pensionară, Mihai Pop, etnolog și folclorist, Romulus Cordescu, fost diplomat, Sașa Constantinescu, directoarea unei galerii de artă, Maria-Alica Vlădescu, asistentă medicală pensionară, Ana Blandiana și Romulus Rusan, scriitori, Johnny Răducanu, *jazz man*, Alexandru Paleologu, eseist, Ferencz Zsuzsana, publicistă și prozatoare, Mihai Pascu, fostul secretar general de redacție al „României literare”, Irina-Ecaterina Petrescu, conferențiar universitar la Politehnică, Ion Besoiu, actor, Radu Filipescu, inginer, Gelu Ionescu, critic și istoric literar, Pavel Câmpeanu, sociolog, Lucia Teodorescu, restauratoare de bibelouri, Andrei Pleșu, critic de artă și filozof, Alexandru Duțu, istoric și comparatist, Florin Iaru, poet, Vladimir Tismăneanu, politolog, Ion Iliescu, politician, Corneliu Coposu, politician, Gheorghe Paște, șofer, Pompilia Goicea, pensionară, Justin Marchiș, preot paroh, Cătălina Ignat, studentă la Psihologie, Alexandru Beldiman, arhitect, Horia Bernea, pictor, Mirjam Korber-Bercovici, pediatru-oncolog, Gabriela Maci-Huzuneanu, fostă handbalistă, femeie

Daniel Cristea-Enache

CARTEA ROMÂNEASCĂ

Felii de viață

Tita Chiper, Într-o lumină orbitoare, interviuri. Cuvânt înalt de Andrei Pleșu. Notă asupra ediției de Mircea Vasilescu. Editura Curtea Veche, București, 2004, 384 p.

de afaceri, Ioana Avădani, directoarea Centrului pentru Jurnalism Independent, Gianina lui Manșonică, modistă ot Sintești, Marina Roman, căpitan la Serviciul de prevenire a criminalității din cadrul Inspectoratului General al Poliției, Monica Pop, directoarea Spitalului Clinic de Oftalmologie, Irina Nicolau, etnolog, Hans Herbert Gruenwald, ziarist ARD, baroana Emma Nicholson of Winterbourne, Liliana Andronescu, directoare a Centrului social pentru copiii străzii „Sf. Macrina”, Simona Miculescu, consilier prezidențial, Horia-Roman Patapievic, eseist, Ilieș Câmpeanu, redactor-șef la Editura RAO, Horia Brenciu, prezentator Național TV Bingo Liberty, Florin Ioniță, profesor la Liceul „Julia Hasdeu”, Constantin Maximilian, profesor universitar, genetician, Simona

Vârzaru (Urania), specialist în istoria artei, autor dramatic, astrolog... Punctele de suspensie marchează nu indecizia, ci faptul că lista ar fi putut continua pe încă două file: după cum precizează Mircea Vasilescu într-o *Notă asupra ediției*, prezentul volum reunește mai puțin de o treime din interviurile publicate de Tita Chiper, în ultimii ani, în revistele „Dilema” și „Avantaje”. E greu și să transcrii, pur și simplu, toate aceste nume (fix cincizeci), dimpreună cu profesiunile lor. Ne putem face o idee despre dificultatea de a dialoga cu toți acești oameni, de a intra, tatonant, în sufletul și în mintea lor, fără curiozități joase, doar cu dorința de a contura un profil interior. Tita Chiper nu urmărește contururile unor tipologii, cu atât mai puțin liniile unor portrete abstracte, în care să introducă propriul fond de idei. E interesată, pasionată de *povestea* fiecărui ins, de modul în care el înțelege lumea și felul în care și-a trăit/ își trăiește viața. Secvențele biografice și contextul social, politic, istoric în sens larg (ori, dimpotrivă, constrângător) se întrepes, mai ales într-un secol precum cel lăsat în urmă, al XX-lea. Epoca democratică, interbelică, al doilea război mondial, instalarea și consolidarea comunismului, faza internaționalistă a acestuia și apoi cea naționalistă, închisorile politice din anii '50 și dizidenții din deceniul nouă, Revoluția din decembrie 1989 și speranțele aprinse odată cu ea, dezamăgirile ulterioare, dar și noul climat, mult mai respirabil, disputele ideologice din anii '90 și durerile nesfârșitei Tranzitii: toate aceste episoade ale istoriei mari, la scară națională, sunt prinse și fixate în felii individuale de viață, cu nervurile la vedere.

Mai ales în primele două secțiuni ale volumului, *Alaltăieri și Ieri*, dar și în cea de-a treia, *Astăzi*, memoria individuală, parte a celei colective, e făcută să se întoarcă asupra experiențelor parcurse, care devin emblematice pentru o categorie socială sau pentru o anumită generație. Din această perspectivă, surprinde neplăcut răspunsul Anei Blandiana la o întrebare a Titei Chiper, pusă la punct, aceasta, pentru „inabilitatea” de a o formula: „— Credeți că necesitatea de cunoaștere integrală a trecutului reprezintă o dorință reală a mării mase? — Întrebarea nu-i bine pusă, pentru că întotdeauna marea masă nu are alte nevoi decât cele materiale. Elitele sunt cele care sugerează necesități de alt ordin. Deci întrebarea ar suna mai degrabă așa: simt intelectualii nevoia să cunoască trecutul sub toate aspectele sale? Dacă n-o simt, sunt pierduți. Dacă o simt, atunci transmit și celorlalți această nevoie.” (p. 84). La antipodul unei asemenea atitudini, exprimând convingerea că intelectualul e alesul ce „multiplică experiența cunoașterii” pentru restul muritorilor de rând (de parcă aceștia n-ar fi avut o cunoaștere directă, pe propria piele, a epocilor trăite), descoperim o confesiune impresionantă a Lenei Constante, pusă sub titlul *Veacul văzut printr-o viață* și deschizând, simbolic, cartea de interviuri. După opt ani de celulă solitară, în care a cârpit de sute de ori o pereche de ciorapi, cu un croșet făcut dintr-un fir de sârmă, ace de cusut din fire de mătură și fire de păr în loc de ață, minunata Lena Constante (între timp, dispărută dintre noi) vorbește în 2002 cu mare seninătate despre viața și tapiseriile ei: „Viață din bucăți, draga mea, am mai vorbit noi despre asta. Din zdrențe, dacă ne gândim la tapiseriile mele. Depinde cum le așează timpul pe toate, cum le amestecă și le încurcă.”. Și un alt răspuns, în care vom găsi nu o *ars poetica*, dar o artă existențială: „— Pe dvs. ce credeți că v-a ținut în viață, după câte ați îndurat? — Voința și speranța. Harry și cu mine am mai avut ceva: un talent. Este un ajutor teribil să ai un talent: nu mare, nu strălucitor, dar tu să crezi în rostul lui și să fii în stare chiar să mori de foame fiindcă ești artist. Dacă eu și Harry n-am fi crezut în ceea ce avem noi de făcut, să lăsăm o cât de mică urmă, după ieșirea din pușcărie am fi fost pierduți. Dincolo de concretul cenușiu, omul trebuie să caute ceva care să-l depășească și spre care să aspire.” (p. 17).

Talent sau talant? În cazul de față, e același lucru. ■

(va urma)

actualitatea

Constantin Toiu

PREPELEAC

Eros ori Ura (un Prozator)

Dețin din 1944 o ediție a *Banchetului* platonician tradus de St. Bezdechi și purtând ștampila roșie, ovală, *Casa Studenților nr. 1298, București, Biblioteca*. (Să nu fi restituit eu cartea? Așa s-o fi cumpărat?)... Cert e că am considerat-o întotdeauna Biblia mea. Tot Bezdechi semnează și un studiu laborios, din care, pe vremea studenției mele, ghicisem că atenianul ar putea fi și primul prozator al Europei, - un *literat*, înainte de a fi divinul filosof.

Întâi că Bezdechi alege în traducerea sa titlul din original, *Symposion*, evitând cuvintele prea concrete... *Ospăț... Praznic*, oprindu-se la *Banchetul*, nume ce-l pune numai în interiorul cărții, nu și pe copertă, întrucât și când zici *banchet*, - observă el, te gândești la chiolhanurile indivizilor grași, mândacioși, imbecili, nevizitați de nici o idee... Bineînțeles că nici tinerii noștri scriitori de azi, răzbeliți, dedați filosofărilor sexy, n-ar scăpa nici dânsii ocazia de a spune în stilul lor... *Taifasuri... Flecăreli... Palavre*; găsindu-se, până la urmă și un șef de rubrică T.V., mai acătării, mai franțuzit, care să zică *Cozerii*; ori pe-alălalt, convivul crunt, ce dă cu banul: *Vrăjeli*...

Cum spune Horațiu: *Non erat his locus!*... nu era cazul, aferim, - da' tentația-i mare!

Așadar, ideea că Platon ar putea fi și un prozator, un literat modern, mi-o sugerase pe timpuri încă de la prima lectură Bezdechi însuși.

Destul să citești la pagina zece a ediției din 1944, - Fundația culturală Rege Mihai I, - la capitolul *Persoanele dialogului*:

„Symposion nu e un dialog direct, ci e o povestire încadrată în altă povestire“.

*

Tehnică curentă, a *amboatării* planurilor, obișnuită și în proza de azi. Ilustrul elinist fixează din capul locului intriga: Aceasta se petrece în casa lui Agaton, poetul. Avem două categorii de persoane: cele *directe* ce iau parte la prima povestire, la *banchetul* propriu-zis, și cele *indirecte*, ivite în cursul repovestirii.

Îmi permit să reproduc pe scurt, cu vorbele mele de bucureștean trăitor în 2006, textul clasic talmăcit de Bezdechi:

Apolodor, primul narator, declară la persoana întâi că este gata să dea toate explicațiile așteptate de cititori, să nu aibă grijă. (Prima frază)

Cu o zi înainte, așadar, venea spre cetate, când se întâlnește cu un prieten ce-i spune că tocmai îl căuta și care ținea să afle ce se discutasese la *banchetul* ce avusese loc la Agaton, unde se vorbise despre iubire (Eros), de față fiind și Socrate, frumosul Alcibiade și alții.

Dealtfel, amicul spunea că știa aceasta de la Fenix, fiul lui Filip.

Aflând prin acest Fenix că, de față, fusese și Apolodor, cel mai în măsură deci să-i povestească cele discutate, era el, mai cu seamă că acest Fenix le cam încurca...

Astfel încât Apolodor, cel dintâi personaj important, este rugat să relateze el conversația, fiind în cunoștința de cauză. Aflăm abia acum că pe obscurul prieten ivit în cale îl chema Glaucon.

Apolodor îi atrage aștia atenția că întâmplarea avusese loc, ehei, cu mult înainte, pe vremea când ei doi erau copii, și că ar fi vorba doar de o poveste, povestită, de o relatare, de fapt de un fel de memorii, de o ficțiune, în definitiv, cum spunem noi în zilele noastre. Glaucon se miră, însă vrea musai să afle amănunte de la Apolodor, zicând (textual):

— *Atunci e tare de mult, pe cât văd... dar ție cine ți-a povestit*, se interesează Glaucon. *Chiar Socrate?*...

Apolodor neagă cu tărie: — *Oh, nu... ci tot acela care i-a povestit și lui Fenix, informat vasăzică la mâna a doua... un oarecare Aristodem din suburbia Kidathenaion...* (cum am spune noi Ferentari). ■

(va urma)

Adverbul *momentan* mi s-a părut dintotdeauna marcat stilistic de apartenența la un registru colocvial mai curînd semicult. E posibil ca sursa acestei impresii să fie celebra replică a Miței din *D'ale carnavalului*, rostită cu sticlă cu *vitriol englezesc* în mînă: „pîrlește, Năică; arde, Bibicule, *momentan* tot, tot, și mai ales ochii“. La Caragiale apare, de altfel, și forma *momental*, folosită pleonastic de Pristanda: „Ba nu, coane Zahario, vine numaidecît *momental*, e dincolo...“. Cred totuși că marcarea stilistică exista deja în epoca lui Caragiale, textele pieselor fixînd o diferență socio-culturală deja perceptibilă, din cauza căreia folosirea adverbială a lui *momentan* a fost în genere evitată în stilul scris mai supravegheat. Probabil că la originea disonanței stilistice a termenului a stat calitatea sa inițială de împrumut recent, intrat rapid în vorbirea neglijentă a oamenilor simpli. E ceea ce s-ar deduce și dintr-un citat atribuit unui personaj din *Femeia în roșu* (a lui Mircea Nedelciu, Adriana Babeți și Mircea Mihăieș): „*Momentan* frec manganu' într-un magazin da unelte agricole“.

De fapt, *momentan* a fost folosit destul de mult în ultima jumătate de secol în limbajul administrativ și comercial, în relațiile cu clienții, în mesaje înscrise grăbit pe geamuri de ghișee și uși de magazine. Această situație de comunicare se regăsește și acum, inclusiv în mesaje transmise de înregistrări telefonice, citate sau evocate în paginile virtuale: „Șeful *lipsește momentan*, reveniți sau lăsați un număr de telefon să vă contacteze“ (9am.ro); „Sun de vreo 10 minute la Serviciul de Relații cu Clienții și sunt anunțat că «toți operatorii sunt *momentan* ocupați»“ (hanuancutei.com).

Dictionarul academic (DLR) atestă adverbul *momentan* într-un text din secolul al XIX-lea, unde este glosat în paranteză: „*momentan* (într-o clipită)“. De fapt, adverbul este folosit cu două sensuri principale înrudite, dar distincte: „imediat, repede“ și „în momentul de față“. Al doilea sens, mai frecvent, a dezvoltat o utilizare în care esențială este efemeritatea momentului prezent, accentul căzînd pe ideea de provizorat („deocamdată“), pe implicarea unei schimbări. Semnificațiile contextuale ale adverbului se regăsesc într-o sinonimie bogată, putînd fi exprimate de mai multe cuvinte și expresii populare sau culte deopotrivă (*deocamdată, pentru moment* - calc din fr. „pour le moment“, *pînă una-alta* etc.). Cum în dicționarele noastre adverbul este tratat în cadrul articolului despre adjectivul *momentan*, indicațiile etimologice îl privesc mai ales pe acesta, care ar proveni - prin etimologie multiplă - din lat. *momentaneus*, it. *momentaneo*, fr. *momentané*, germ. *momentan*. Folosirea adverbială ar putea fi o evoluție pe teren românesc, dar e foarte posibil să fi avut modele exterioare. În acest caz ar trebui să luăm în discuție it. *momentaneamente*, fr. *momentanément*, dar mai ales cuvîntul german *momentan*: care corespunde cel mai bine, formal și semantic, adverbului românesc. Probabil că „sprijinul exterior“ acționează și astăzi, cînd *momentan* apare, în Internet, în multe texte tehnice sau publicitare, traduse ori imitate.

Oricum, adverbul *momentan* - care are avantajul unei forme scurte și transparente - este extrem de folosit astăzi (în vreme ce

adjectivul, preferat de stilul cult și de dicționarele noastre, este destul de rar), în limbajul curent oral, dar și în scrisul jurnalistic: „*Momentan*, la noi au luat o pauză de ecran“ (EvZ TV 23-29 dec 2005, 8); „*Momentan*, el se află în stare de arest“ (EZ 2146, 1999, 1); „Oprescu renunță,

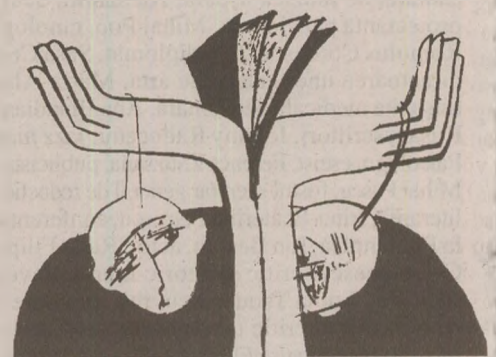
Rodica Zafiu

PĂCATELE LIMBII

Momentan

momentan, la Elias“ (stiri.rol.ro, 2005). Paginile de Internet, ca spațiu al anunțurilor, al indicațiilor tehnice clișeizate și mai ales al operațiilor comerciale, folosesc tot mai des cuvîntul, în mesaje de tipul „Coșul dumneavoastră de cumpărături este *momentan* gol“, „stoc epuizat *momentan*“, „*Momentan* nu există posturi vacante“, „Topic-uri active *momentan*“, „*Momentan* această secțiune este în construcție“, „*Momentan* pagina căutată nu este disponibilă“ etc.

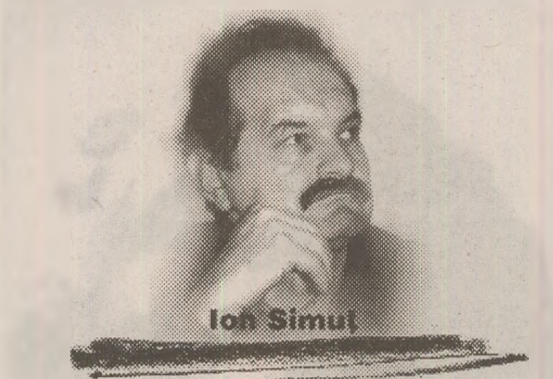
Interesante sînt implicațiile folosirii termenului în contextul actualelor deplasări de persoane, văzute ca temporare: „am 19 ani, *momentan* mă aflu în Spania“ (dordetara.ro), „*Momentan* mă aflu în Elveția și caut de lucru urgent“ (cereas.ro); „*momentan* pescuiesc în Noua Zeelandă“ (pescuitul.ro). Se mai poate evoca și utilizarea poetică a termenului (Sorin Vieru, *Momentan*, volum de versuri publicat în 1991). În orice caz, cuvîntul este omniprezent, în bîrfe despre vedete - „să dăm cărțile pe față și să aflăm adevărul... *momentan* au prietene sau nu?“, în barometre culturale - „Ce citiți *momentan*?“, precum și în multe alte promisiuni sau amenințări: „Nu mai pun manele! (*Momentan*)“.

În nr. 2 al revistei, explicația corectă a fotografiei din pg. 16-17, col. 4, este *Bunicul și nepotul*.

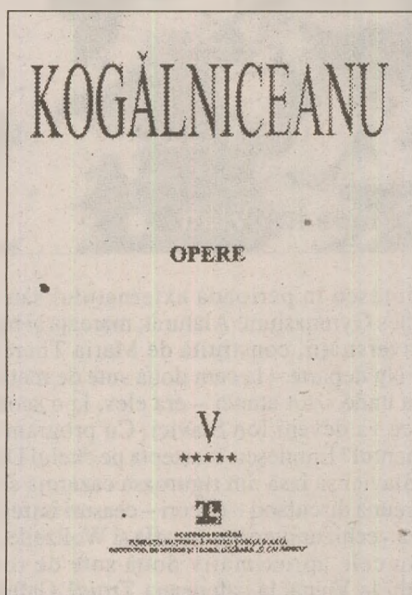

istorie literară

Ion Simion

Şantierul unei ediții

Mihail Kogălniceanu, Opere, V. Oratorie, III, 1878-1891, partea a V-a, 1889-1891, text stabilit, Introducere, note și comentarii de Georgeta Penelea Filitti, Academia Română, Fundația Națională pentru Știință și Artă, Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu”, București, 2004, XIV+342 p.

devreme, din 1977, de către Georgeta Penelea (ulterior căsătorită Filitti). Până în 1989, apăruseră patru părți din volumul IV și trei părți din volumul V, urmând cronologia evenimentelor politice și parlamentare pe care le-a trăit Kogălniceanu. Mai rămăseseră de editat două părți din volumul V, dar ediția este întreruptă 14 ani. Ele vor apărea în 2003 și în 2004, tot prin străduința profesionistă a doamnei Georgeta Penelea Filitti, cu sprijinul moral al președintelui Academiei Române, Eugen Simion, al directorului Institutului de Istorie „Nicolae Iorga”, Ștefan Ștefănescu, al Doinei Popescu și al lui Tiberiu Avramescu – menționați cu recunoștință de îngrijitoarea ediției într-o postfață a ultimului volum, „în loc de încheiere”. Au trecut mai mult de treizeci de ani de la începerea ediției Kogălniceanu și, între timp, a murit Dan Simionescu, inițiatorul ediției critice. Îngrijitoarea părții de oratorie a ediției își destăinuie suferințele și necazurile (i-au murit mama și soțul) – accentuând pentru noi, ca simpli cititori, impresia că ediția Kogălniceanu a străbătut nu doar o epocă, ci mai multe. Destul de longevivul Kogălniceanu (1817-1891) are nevoie în posteritate atât de editori longevi, cât și de cititori longevi, care să poată înregistra, recepta și interpreta tot ce a trăit și a gândit unul din întemeietorii României moderne, protagonist al parlamentarismului nostru incipient.

Scriitor, publicist, istoric și politician de anvergură, constructor tenace, Mihail Kogălniceanu a lăsat o operă a cărei vastitate era dificil de cuprins de către un singur editor. Personalitate afirmată în domenii multiple, intelectual productiv, politician sagace, profund implicat în construcția României moderne, Mihail Kogălniceanu nu a beneficiat – în plan editorial – decât de explorări parțiale și secvențiale, de restituiri selective dintr-un domeniu sau altul al bogatei sale activități. Dan Simionescu a inițiat în 1974, așa cum am arătat, o ediție critică sumativă, a cărei finalizare a avut nevoie de peste treizeci de ani de efort documentar – filologic, istoric și critic. Și încă nu este totul făcut. Mai rămân de restituit corespondența și publicistica.

Nu intenționez – în această cronică de ediție – să intru în problemele de conținut ale discursurilor parlamentare sau electorale din acest ultim volum, în care e vorba de Kogălniceanu în anii 1889-1891. Activ în politică, respectat în Parlament, observator atent al prezentului intern și extern, Kogălniceanu are în câteva rânduri, în luările sale de cuvânt, uneori bruia de zgomote și întrebări, conștiința testamentară a ideilor și atitudinilor sale. Dar, în orice caz, acest ultim Kogălniceanu nu e nici obosit, nici resemnat. E în continuare un luptător care nu renunță la convingerile sale și apelează la experiența sa de politician pentru a izbândi într-o pledoarie sau alta. La 12 martie 1890 se pronunță „în favoarea ridicării economice a Dobrogei” (p. 114-117), întrevăzând soluții și apreciind că gurile Dunării reprezintă în acel moment „cel mai mare interes al Europei în Orient”. E o idee la care revine și în alte discursuri (de pildă, la p. 119). Altă dată, în ședința din 7 decembrie 1890 a Parlamentului, într-un discurs asupra situației politice din țară, insistă patetic pe sprijinul ce trebuie acordat Moldovei, mult prea neglijată după Unire: „Dumnezeu știe ce va ieși din această părăsire, spre a nu zice prigonire, a Moldovei. Mai ales să mă ferească Dumnezeu să vadă încercări de sfărâmare a ceea ce de două generațiuni patriotice am legat pentru vecie! Îmi place de a crede, ba am de datorie de a crede, că dacă miniștrii nu se vor ocupa de a pune un capăt durerilor și neajunsurilor bătrânei Moldove, ei bine, mai este încă unul, căruia cu tot respectul, dar și cu toată franchețea care m-am deprins de a întrebuința, ori de câte ori mă adresez lui, îi voi zice: «Sire, adă-ți aminte de promisiunile anului 1866. Nu lăsa ca jumătate din țară, cea țară care te-a pus pe Tronul lui Ștefan cel Mare, să fie cărmuită de oameni cari nu o cunosc, și mai că aș putea zice că nici nu o iubesc»” (p. 245). Era un semnal de alarmă asupra gravei situații a înapoierii Moldovei, a unui decalaj dureros, resimțit încă de atunci, din 1890, iar Kogălniceanu nu face o simplă figură retorică promițând să apeleze la Rege. La 24 februarie 1891, cu doar câteva luni înaintea morții ce va surveni la 20 iunie, liberalul Kogălniceanu se va învâșna foarte tare împotriva exclusivismelor și nerecunoștinței guvernului conservator: „Cum, domnilor? Când la 10 mai se va serba jubileul de 25 de ani, domniile-voastre uitați că noul edificiu al țării care s-a inaugurat acum 25 de ani este făcut de țara întreagă cu cooperarea negreșită a Majestății Sale? Apoi când țara va vedea numai un partid, ori numai pe domnul Manu, ori numai pe domnul Lahovari, ori numai pe domnul Vernescu, n-are să zică: Meștere Manole, unde-ți sunt zidarii? A! Serbare oficială veți putea face, dar serbare națională nu, și atunci poate că Regele va da țării ceea ce dorește ea. Țara dorește să fie cărmuită prin ea însăși” (p. 307). Virtutele oratorice ale lui Kogălniceanu pun bine în valoare deviza liberală.

Analiza în detaliu a discursurilor parlamentare sau electorale ale lui Kogălniceanu e de competența unui istoric, a unui politolog sau a unui istoric al ideilor de tip Adrian Marino sau Alexandru Zub, care ar avea suficiente subiecte de comentariu și speculație. Locul lui Kogălniceanu în istoria liberalismului la noi este dintre cele mai proeminente, foarte apropiat de al lui I. C. Brătianu. Kogălniceanu are, de asemenea, o operă parlamentară comparabilă cu a conservatorilor P. P. Carp sau Titu Maiorescu, o oratorie ideologică pusă foarte bine în valoare de profesionalismul ediției realizate de Georgeta Penelea Filitti. Ar trebui să fie în bibliografia obligatorie a parlamentarilor noștri de astăzi. ■

Valori secolului al XIX-lea românesc nu sunt nici acum, la începutul mileniului III, pe deplin elucidate pentru noi. Operele unor mari scriitori sau istorici plutesc în nori de incertitudine. Există cel puțin trei cazuri dificile de restituire integrală a operei, din motive de diversitate a domeniilor de desfășurare și din pricina marii întinderi a creației culturale în ansamblul ei: Heliade, Hasdeu și Kogălniceanu. Nu pun aici la socoteală cazul lui Eminescu, pentru că el este rezolvat într-un fel, chiar dacă ar necesita o revenire sistematică asupra manuscriselor, așa cum preconiza Petru Creția. Heliade pune mari probleme filologice de stabilire a textului, datorită tranziției de la alfabetul chirilic la cel latin și datorită tulburării italianizante pe care a suferit-o scriitorul în ultimii săi ani. Cu toate acestea, după D. Popovici și Vladimir Drimba, Mircea Anghelescu a reluat efortul de restituire a operei lui Heliade, într-o ediție critică selectivă (dar cu intenții mult mai cuprinzătoare decât cele anterioare), din care au apărut două volume în 2002, în seria academică de „Opere fundamentale”, girată de Eugen Simion. După îndelungi ezitări și amânări, ediția Hasdeu din seria „Scriitori români”, începută la Editura Minerva în 1986, s-a urnit prin grija lui Stancu Ilin, combinată apoi cu efortul lui I. Opreșan. Cei doi cercetători au făcut să apară, din 1996 încoace, alte patru volume, și există șanse ca într-un termen nu prea lung (cam de zece ani) să rezolve o situație ce părea că nu va fi rezolvată niciodată.

De curând am primit vestea îmbucurătoare că ediția critică a operei lui Mihail Kogălniceanu a încheiat editarea oratoriei parlamentare cu ultimul volum, apărut în 2004 la Fundația Națională pentru Știință și Artă, în colaborare cu Academia Română și Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu”. Meritul aparține Georgetei Penelea Filitti, care trudește din 1977 pe paginile oratoriei lui Kogălniceanu. Nu știu să fi semnalat cineva această victorie. De felul nostru sceptici, preferăm să ne deplângem înfrângerile și să ne cultivăm resemnările. Ar mai fi de făcut completări în sectorul istoriei sau al publicisticii, ar mai fi de restituit corespondența (particulară și oficială), pentru a epuiza arhiva Kogălniceanu și pentru a avea astfel imaginea integrală și definitivă a operei acestuia. Paul Cornea și Dan Berindei își vor asuma, din câte bănuiesc, misiunea de a aduce ediției ultimele retușuri, pentru a avea un Kogălniceanu cu adevărat integral. Dintre specialiștii domeniului, li se va alătura Alexandru Zub, implicat în seria de Opere Kogălniceanu în secvența de istorie. Printr-un efort reînnoit, ediția Kogălniceanu va fi reluată în seria de „Opere fundamentale”.

Realizările edițiilor critice – câte sunt – se petrec cel mai adesea în anonim. Premiul „Perpessicius”, acordat de Muzeul Literaturii Române, în mod special pentru edițiile critice, a fost reactivat abia în 2005, după o întrerupere îndelungată. Juriile Uniunii Scriitorilor preferă anual să suplimenteze la poezie premiile, pentru un volum ce va fi repede uitat, decât să acorde recompensă pentru o ediție critică muncită câțiva zeci de ani. E și cazul ignorării ediției Kogălniceanu, rezultatul unor competențe multiple, puse în aplicație de un colectiv oricât, de la Dan Simionescu (decedat în 1993) și Alexandru Zub, la Vladimir Diculescu (săvârșit și el dintre noi) și Dan Berindei. Pentru ultimele două volume din serie, dedicate oratoriei, Georgeta Penelea Filitti, a contribuit profesionist atât în plan filologic (pentru stabilirea și îngrijirea textului), cât și în plan istoric (prin introduceri, comentarii și note minuțioase dintr-o adevărată enciclopedie a vieții politice din a doua jumătate a secolului al XIX-lea). Cine să recunoască o astfel de performanță, care adăugă la mijloc, între literați și istorici, deopotrivă de ingrați au de neatenții?

Ediția academică a operei lui Kogălniceanu are o poveste îndelungată. Primul volum, de *Beletristică, studii literare, culturale și sociale*, a apărut în 1974, la Editura Academiei, avându-l ca îngrijitor și prefăcător pe Dan Simionescu, devenit, într-un fel, coordonatorul ediției. Al doilea volum, *Scrieri istorice*, apărut în 1976, este îngrijit și prefăcat de Alexandru Zub. În volumul III, despărțit în două părți, apărute în 1983 și 1987, se tipărește oratoria lui Kogălniceanu din anii 1857-1864, în îngrijirea lui Vladimir Diculescu și cu o introducere de Dan Berindei. Oratoria de după 1865 începuse să fie restituită mai

eminescu - 156

La Viena

În 1995 am făcut un film despre Eminescu la Viena. Azi, revăzându-l, îmi dau seama că multe din locurile filmate și-au schimbat geografia. Până și Viena – chiar dacă exact asta nu vor vinezii să recunoască – se schimbă...

Un prim drum, în căutarea profesorilor audiați de poet. Universitatea din Viena dedică un merit cult foștilor ei profesori; o curte interioară transformată într-un adevărat pantheon expune, printr-o generoasă gliptotecă, statuile vestitelor personalități care, în ultimele două veacuri, au făcut faima acestei cetăți a științelor exacte și umanioarelor. Unele statui sunt desigur strămutate în acest impunător edificiu construit între 1873-1884 „gata-învechit”, în stil renascentist, de către arhitectul istorist Heinrich Ferstel.

Acum zece ani țin că încă erau puțini cei care să știe că aici fusese Eminescu student-audient între 1869-1872. Această clădire, situată pe fostul limes al vechii cetăți asediate în două rânduri și de turci, era „în faza de proiect” pe când se afla Eminescu aici. Întreaga fostă capitală imperială a suferit după 1850 transformări radicale; actualul Ring (bulevard circular) copiază de fapt, topografic și dimensional, „marele zid al Vanei”, cum scria de la fața locului, martor al demolărilor, Gh. Asachi.

Cercetând, în ordine cronologică, sculpturile sanctuarului universitar, între primele descoperi statuia fostului ministru imperial al Cultelor și Educației, contele Leo von Thun, conservator luminat, care a contribuit la modernizarea universității, dar și la supunerea ei față de biserică și tron. Thun a fost totodată cel care a pus pe fruntea eminentului absolvent al severei Academii Theresiene, Titu Maiorescu, însemnele premiantului: singurul dintre cei două sute cincizeci de absolvenți, după cum putem citi în anuarul institutului. („Thun, la finea festivității, îmi adresă vr-o câteva cuvinte foarte măgulitoare”, notase viitorul corifeu al „Junimii” la 31 iulie 1858).

Dar eu mă aflu la Universitate să constat cele auzite deja, că profesorii audiați de Eminescu au devenit ... statui... Unii dintre ei chiar au determinat botezarea străzilor din preajma Universității, sau a celor din cartierele unde au locuit cu numele lor. L-am recunoscut, printre busturile de sub arcadele cu coloane ionice, pe Adolf Mussafia (1835-1905), profesor de filologie romanică între anii 1860-1905, un domn cu privire gravă și barbișon. Îngândurat și sever privea spre trecători, pe deasupra unei bărbii mari și impunătoare, profesorul de filosofie Dr. Robert V. Zimmermann (1824-1898), cândva unul din profesorii preferați ai lui Titu Maiorescu de la Academia Theresiană (acesta avea să-i trimită de la Berlin teza sa de doctorat și prima sa carte); fusese între 1861-1896 profesor universitar de istoria filosofiei și a devenit, în 1886, chiar rector al *almei mater rudolphinae*. Tot rector, dar în 1878, avea să ajungă și Heinrich Siegel (1830-1899), profesor de drept roman și de istoria dreptului între 1857-1898: statuia l-a păstrat cu un aer tineresc, cu barbișon, mustață și o privire mirată. Optimist, degajat privește și celălalt jurist ale cărui cursuri au fost audiate de Eminescu: Ludwig Arndt, cavaler de Arnesberg (1803-1878), profesor de drept roman între 1835-1874, un om de lume, ras, cu zuluși și o imensă lavalieră. Pe un perete al curții interioare, Lorenz von Stein, profesor de filosofia dreptului, economie politică, științe financiare și administrative între 1853-1888; e înconjurat de frunze de laur, scoici sculptate și blazoane...

Mi-i imaginam pe toți perorând în străvechile săli, sau „câștigând cu clipeceală *nervus rerum gerendarum*...”

Am căutat, apoi am filmat, și vechiul edificiu al Universității: pe Bäckerstraße, o clădire simplă și albă, cu unele reminiscențe gotice și multe embleme, unde (într-una din aripi) – printr-un ciudat *genius loci* – studiase

Sculptura de Ion Vlad

și Titu Maiorescu în perioada externatului său de la Akademisches Gymnasium. Alăturat, măreț și baroc, biserica universității, construită de Maria Theresia și Francisc II. Nu departe – la cam două sute de metri – se află clădirea unde – tot atunci – era elev, la o școală de ofițeri, cel ce va deveni Ion Slavici. Cu program „mai lejer”, „audientul” Eminescu îl aștepta pe cheiul Dunării pe cadetul Slavici să iasă din riguroasa cazarmă și să se plimbe împreună discutând – uneori – ceasuri întregi. Tot în apropierea vechii universități se află și Wollzeile, unde se întâlneau cele aproximativ două sute de români aflați la studii la Viena, la cafeneaua *Troidl*. Cafeneaua nu mai există, singura „firmă” de pe stradă care a existat și pe vremea lui Eminescu fiind o farmacie de la 1760, „La împăratul roman”. Ne-am consolatat citind din memoriile lui Iacob Negruzzi scena întâlnirii sale cu Eminescu, la cafeneaua *Troidl*, unde redactorul *Convorbirilor literare* mersese în vara lui 1870 să-l caute pe poet, pe neașteptate: „Mă așezai la masă deoparte lângă fereastră, de unde, fără a fi băgat în seamă, puteam observa pe toți tinerii ce vorbeau între dânsii românește. Erau mulți adunați în ziua aceea, unii păreau mai inteligenți, alții mai puțin, dar mai toate figurile aveau expresiuni comune, încât îmi zisei că Eminescu nu poate să fie printre dânsii. Deodată se deschide ușa și văd intrând un tânăr slab, palid, cu ochii vii și visători totodată, cu părul negru, lung, ce i se cobora aproape până la umeri, cu un zâmbet blând și melancolic, cu fruntea înaltă și inteligentă, îmbrăcat în haine negre, vechi și cam roase. Cum l-am văzut, și fără un moment de îndoială m-am sculat de pe scaun, am mers spre dânsul, și întinzându-i mâna, i-am zis: „Bună ziua, domnule Eminescu!” Tânărul îmi dădu mâna și privindu-mă cu surprindere: „Nu vă cunosc”, răspunse el cu un zâmbet blând.

– Vedeți ce deosebire între noi, eu v-am cunoscut îndată.

- Poate nu sunteți din Viena?
- Nu.
- După vorbă sunteți din Moldova... poate din Iași?
- Chiar de acolo.
- Poate sunteți domnul... Iacob Negruzzi? zise el cu sfială.
- Chiar el.
- Vedeți că și eu v-am recunoscut.”

Dar casele în care a stat în gazdă Eminescu? Cine se află chiar și numai câteva zile la Viena e dator să le caute. Dianagasse 8, cu fațada gri-verzuie plină de sculpturi; Gärtnergasse 5, o casă bej-rozalie, pe fațadă cu o mare frescă înfățișând un copac și numele unei crâșme vechi de secole: *Zum grünen Baum* (La copacul verde). Kollergrasse 3, o clădire de un galben „chezaro-craiesc”, cu ferestrele pline de flori și – surpriză – o veche placă memorială care amintește că aici a locuit Eminescu din aprilie și până în octombrie 1871. Landstraßer Hauptstraße, o clădire barocă albă, lângă o turlă de biserică. Radetzkistraße, o casă gri și simplă, Porzellangasse 9, o clădire în stil clasicist, cu balcon și cariatide... În care din ele se va fi afla celebra „sofa roșă”, intrată în literatură datorită lui Eminescu?

Dar aceste locuri se referă la perioada vineză fericită a lui Eminescu, azi cunoscută în detaliu (cu unele erori). Mai există o perioadă vineză a poetului, din păcate, cea nefericită, a celor aproximativ o sută de zile de întunecare mintală din toamna lui 1883 și începutul lui 1884. Am pornit așadar în căutarea clinicii particulare de boli mintale din Oberdöbling a doctorului Leidesdorf, ce a identificat-o și fotografiat-o G. Călinescu înainte de Război. Constatăre mai întâi descurajantă: Oberdöbling-ul este azi înghițit de metropola în expansiune. Este ca și cum ar trebui, de pildă, azi, să găsești o adresă într-una din fostele localități românești Berceni, Militari sau Băneasa. Rămăsese doar șansa matematică a acului în carul cu fân. Și aceasta mi-a surâs: În Nomenclatorul străzilor din capitala austriacă figurează o Gasse numită *Obersteiner*! Doctorul ce-l tratase pe Eminescu (care fusese vizitat în două rânduri și de Titu Maiorescu) devenise atât de celebru, încât numele său a fost atribuit unei străzi.

Acolo...

Acolo am descoperit mai întâi clădirea austeră a fostei clinici, în stil neoclasic, între timp devenită sediu al unei filiale bancare de *Bezirk*. Din fericire, pe fațada ei se afla o efigie a poetului Nikolaus Lenau, decedat acolo în 1849. Iată, după cum s-a observat în repetate rânduri, destine de mari scriitori cu traectorii asemănătoare... Eminescu îi și tradusese în românește poetului de limbă germană unele poeme, poate un presentiment.

Clădirea adăpostise atunci, în deceniul al nouălea al secolului XIX, doar cabinetele medicilor angajați, nu și staționarul bolnavilor internați. Când am găsit și (o parte) ce mai rămăsese din staționar, am crezut că vechea și dărăpănată zidire a fost făcută anume drept „locuție” pentru recitarea *Melancoliei* sau a unor părți din *Memento mori*: clădirea avea (avusese) doar parter. Contrastau gratiile puternice de fier răsucit (două rânduri: cele exterioare, ale coridorului dinspre fațadă și cele dintre coridor și... celule!) cu stilul baroc din care se mai păstrau fațada cu stuc la ferestre și la fronton. Staționarul – în unghi drept cu clădirea clinicii propriu-zise – păstra încă alveolele în care fuseseră înfipte grinzile aceluia tunel (ca al fiarelor, la circ) prin care bolnavii, în cămașă de forță, erau duși în cabinetul lui Obersteiner de către vâjșoși angajați (pe atunci nu se foloseau calmante și nici anestezice). Tot acești „gardieni” le administrau bolnavilor – câte doi într-o celulă – dușul periodic în încăperile din spate, din care „azi” (un azi de acum zece ani...) au mai rămas pereți cu unele resturi de faianță și de straturi de zugrăviri repetate.

Din spatele ruinei „venea” implacabil, ca în filmele proaste pe teme ecologiste, un șantier de blocuri. De aceea nu se mai știa despre staționar ce dimensiuni va fi avut și în profunzime. Am filmat ce se mai vedea, era o toamnă de lied german; aerul hașurat neîntrerupt de frunze căzătoare din niște castani multisekulare.

Tristețe, dar și... miracol. Uneia dintre celule i se prăbușise în timp plafonul. Înăuntru crescuse mai înalt decât plafonul (avea încă frunze galbene) un tei! Desigur, dintr-o sămânță dusă acolo... „de toamnă și de vânt”.

Stelian TĂBĂRAȘ

eminescu - 156

Pasiunea pentru Șincai

În viziunea lui Eminescu, dascălii blăjeni au fost eroi. Șincai și Aron Pumnul, Cipariu și Andrei Mureșanu sunt evocați cu o aură de martiri pentru propășirea neamului. Vorbind despre biografia intelectuală a poetului, D. Popovici, arată că lecturile din perioada studiilor gimnaziale la Cernăuți, sunt preponderent de istorie națională: „Figurau aici cărți religioase începând cu *Cazania* lui Varlaam, dar figurau mai cu seamă scrieri referitoare la istoria poporului român și la condițiile lui morale, politice și sociale. De la *Hronica* lui Șincai și *Istoria* lui Petru Maior, trecând prin tratatele consacrate în epocă de istoria românilor, cum era acela al lui Dionisie Fotino și până la bogata literatură în legătură cu Unirea Principatelor, biblioteca pune la îndemână unui îndrăgostit de istoria românilor un material foarte prețios” (D. Popovici, *Poezia lui Eminescu*, Editura Albatros, București, 1972, p. 74).

Eminescu cunoștea opera lui Șincai desigur mai întâi din *Lepturariul* lui Aron Pumnul, una din cărțile lui de capăt, în care biografia lui Șincai este destul de amănunțită și urmată de câteva capitole din *Hronica românilor*. Se mai arată acolo că „astă carte este cea mai prețioasă comoară sufletească a națiunii române, care n-ar trebui să lipsească de pe masa nici unui român... Se știe că, ales bibliotecar al Societății „România Jună” de la Viena, Eminescu a dăruit opera lui Șincai bibliotecii acestei societăți. Se spune că în răstimpul petrecut la Blaj (iunie-septembrie 1866, tânărul poet se descoperea de câte ori trecea prin fața casei în care a locuit Șincai).

Iată de ce, aflat ca student la Viena, într-unul din primele sale articole *O scriere critică* se simte dator moral să-l apere pe Șincai și Pumnul de criticile aduse de Titu Maiorescu: „...rămânem datori cu răspunsul la întrebarea dacă Șincai, ca un adevărat martir ce-a fost, nu a rămas drept și nepărtinitor până și cu inamicii. Șincai, chiar dacă n-ar fi atât de mare cum pretendem noi că este, totuși, el

a fost la înălțimea misiunii sale, la o înălțime cronistică absolută; pentru că dacă criticul (aluzie la Titu Maiorescu n.n.) ar fi avut bunăvoința de a cerceta istoria istoriei, atunci ar fi putut băga de seamă că procesul întru scrierea istoriei, la orice națiune, începe mai întâi și constă din cronografie, cu sau fără tendință, de culegere de prin toate părțile a materialului... Ne ținem de datorința noastră a aduce aminte că nu ne simțim indelul de capabili să apărăm cum se cade oameni ca Șincai și Pumnul... oameni care apoi nici nu au nevoie de apărarea noastră sau a altcuiva pentru [de] a rămâne cum sînt, adevărați nemuritori și mari” (M. Eminescu, *Opere*, vol. IX, Editura Academiei R.S.R., București, 1980, p. 82-83).

În articolele publicate în „*Timpul*”, Eminescu aduce în discuție, ca într-un fel de laitmotiv, împrejurările în care a murit Șincai („Șincai a murit sub un gard...”), amănunt biografic care nu este în *Lepturariul* lui Pumnul, dar perpetuat prin tradiție legendară a fost preluat de Eminescu, pentru că dădea aureolă postumă unei vieți de martir. În alte articole, poetul îl dă ca exemplu de muncă devotată pe tărâmul istoriei naționale.

Pe o filă manuscrisă inserată între ultimele strofe ale poemului *Amicului F. I.*, ne întâmpină o însemnare enigmatică a lui Eminescu. „Nebunul de amor – Șincai, Horia, Ovid”. Este mai mult ca sigur că tot în perioada blăjeană proiecta o scriere despre autorul *Hronicii românilor* și a mai multor neamuri, pentru că acestei însemnări i s-a dat interpretare „a trei ipostaze ale erosului eminescian” (v. Grigore Tanăsescu. *Din registrul transilvan al liricii poetului. Trei ipostaze ale erosului eminescian: Ovidiu, Horia, Șincai*, în „*Steaua*”, an XXXI, 1980, nr. 1 (ian.), p. 11).

Bunicul poetului pe linie paternă, Vasile Eminovici (1777-1844), născut în Blaj, trebuie să fi deprins slovele pe băncile Școlii de obște, devenită, începând din 1782, Școală normală, unde va fi avut ca profesori, probabil, pe Ioan Pop, Samoil Coltor, pe Dumitru Rejtar, iar ca director și catihet chiar pe Gheorghe Șincai, pe care-l va prețui atâta, peste ani, nepotul său, poetul (v. Ion Roșu, *Legendă și adevăr în biografia lui M. Eminescu*, vol. I, *Originile*. Editura Cartea Românească, 1989, p. 123-124).

Poate că pasiunea pentru Șincai îl va fi determinat să „devieze” itinerarul său spre Blaj din vara anului 1866, de la Gherla îndreptându-se spre Țaga, satul unde

Gh. Șincai

Șincai a locuit între 1797-1803, ca profesor la familia contelui Daniel Vass. Țaga se găsește pe șoseaua care leagă orașul Gherla de pe Valea Someșului de Reghin de pe Valea Mureșului. Având Țaga, ca primă pîntă a călătoriei sale spre Blaj, se explică lungul ocol pe care l-a făcut până la Deda-Reghin-Târgu Mureș (v. N. Triboiu, *Drumurile și popasurile tânărului Eminescu în Transilvania*, Editura „Dragoș-Vodă”, Cluj-Napoca, 1998, p. 87).

Ion BUZAȘI

Evocare

Duminică, 15 ianuarie 2006, cu prilejul împlinirii a 156 de ani de la nașterea lui Mihai Eminescu, în organizarea Institutului Cultural Român „Dimitrie Cantemir” din Istanbul, a avut loc la biserica românească de pe malurile Bosforului, ctitorie brâncovenească de la 1692, un *Moment Eminescu*, destinat cu precădere membrilor diasporei române (cca 15.000) din uriașul oraș Istanbul (aprox. 17 mil. loc.). După o scurtă prezentare a personalității și operei poetului, făcută de către prof. univ. dr. Mihai Maxim, directorul Institutului „D. Cantemir”, au fost recitate versuri din cele mai populare poezii eminesciene și au fost interpretate creații muzicale pe versurile „poetului nepereche”. Totodată, cei prezenți vor primi câte un set de materiale, cuprinzând portretul poetului, date succinte despre viața și opera lui, precum și câteva dintre cele mai cunoscute poezii. *Momentul Eminescu* este menit să-i ajute pe românii stabiliți la Istanbul să-și păstreze limba și tradițiile strămoșești, să-și conserve identitatea națională.

În același scop, ICR Istanbul, cu concursul inimosului părinte Silviu State, inițiază, mai ales pentru copiii acestei comunități, cursuri de limbă, istorie și civilizație românească. (M.M.)

- 14.01.1915 - s-a născut Mihai Isbășescu (m. 1998)
- 14.01.1917 - s-a născut Sofia Arcan (m. 1992)
- 14.01.1917 - s-a născut Ion Roman (m. 1989)
- 14.01.1928 - s-a născut Grigore Botezatu
- 14.01.1931 - s-a născut Vlad Sorianu
- 14.01.1936 - s-a născut Ion Stoica
- 14.01.1978 - a murit Tudor Ursu (n. 1928)
- 14.01.1982 - a murit Vasile Florescu (n. 1915)
- 14.01.1990 - a murit Nicolae Stoian (n. 1935)
- 15.01.1850 - s-a născut Mihai Eminescu (m. 1889)
- 15.01.1909 - s-a născut Emil Boldan
- 15.01.1916 - s-a născut Alexandru Robot (m. 1941)
- 15.01.1921 - s-a născut Marin Sârbulescu (m. 1971)
- 15.01.1933 - s-a născut Elena Lința
- 15.01.1937 - s-a născut Valeriu Cristea (m. 1999)
- 15.01.1937 - a murit Anton Holban (n. 1902)
- 15.01.1974 - a murit Ovid Caledoniu (n. 1914)
- 15.01.1994 - a murit Valentin Munteanu (n. 1937)
- 15.01.1994 - a murit Damian Ureche (n. 1935)

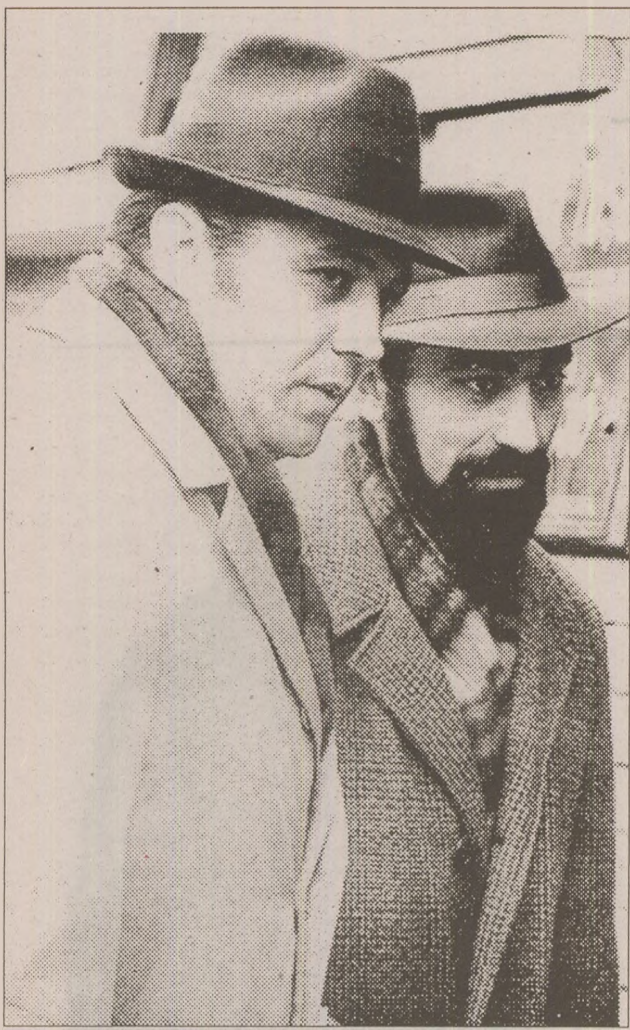
- 16.01.1929 - s-a născut Ion Podoleanu
- 16.01.1942 - s-a născut Aurel Dragoș Munteanu
- 16.01.1944 - s-a născut Elena Ghirvu Călin

- 17.01.1568 - a murit Nicolaus Olahus (n. 1493)
- 17.01.1829 - s-a născut Anton Naum (m. 1917)
- 17.01.1909 - s-a născut Marcel Avramescu (Jonathan X. Uranus) (m. 1984)
- 17.01.1916 - s-a născut Antoaneta Bodisco
- 17.01.1924 - s-a născut Radu Theodoru
- 17.01.1931 - s-a născut Abraham János
- 17.01.1936 - a murit Mateiu I. Caragiale (n. 1885)

C a l e n d a r

- 17.01.1949 - s-a născut Mihai Nebeleac (m. 2003)
- 17.01.1966 - a murit Nicolae Albu (n. 1910)
- 17.01.1977 - a murit Emilian Constantinescu (n. 1894)
- 17.01.1985 - a murit Sorin Titel (n. 1935)
- 17.01.1993 - a murit Nicolae Frânculescu (n. 1925)
- 17.01.2000 - a murit Ioana Baci-Mărgineanu (n. 1931)
- 18.01.1848 - s-a născut Ion Slavici (m. 1925)
- 18.01.1898 - s-a născut F. Brunea-Fox (m. 1977)
- 18.01.1911 - s-a născut Nicu Caranica
- 18.01.1927 - s-a născut Tatiana Voronțova
- 18.01.1940 - s-a născut Ion Ciocanu
- 18.01.1943 - s-a născut Dan Rotaru
- 18.01.1943 - s-a născut Doina Sterescu
- 18.01.1948 - s-a născut Gheorghe Ursachi
- 18.01.1963 - a murit Tomcsa Sándor (n. 1897)
- 18.01.1970 - a murit Ion Crețu (n. 1893)
- 18.01.2002 - a murit Dimitrie Păcurariu (n. 1925)
- 19.01.1889 - s-a născut Artur Enășescu (m. 1942)
- 19.01.1898 - s-a născut Sandra Cotovu (m. 1987)
- 19.01.1917 - s-a născut Georg Scherg
- 19.01.1919 - s-a născut C.A. Munteanu
- 19.01.1921 - s-a născut Ion Istrati (m. 1977)
- 19.01.1927 - s-a născut Tatiana Voronțova
- 19.01.1933 - s-a născut Victor Teleucă
- 19.01.1933 - s-a născut George Băiculescu
- 19.01.1940 - s-a născut Ion Covaci
- 19.01.1957 - a murit Barbu Lăzăreanu (n. 1881)
- 19.01.1964 - a murit Constantin Argeșanu (n. 1892)
- 19.01.1981 - a murit Catinca Ralea (n. 1929)
- 19.01.1985 - a murit Ovid - Aron Densusianu (n. 1904)

Mircea Iorgulescu: Invitatul emisiunii de astăzi, doamnelor și domnilor, este Nicolae Breban. Scriitor, publicist, cineast, în tinerețe strungar și apoi șofer, Nicolae Breban este nu mai puțin, de vreo 35 de ani încoace, și un personaj al vieții publice românești, aflat când mai în centru, când mai spre margine, când în plină lumină, când oarecum eclipsat. Fiu și nepot de protopop greco-catolic, Nicolae Breban a fost împiedicat de păcatul biografic, de dosar mai exact, să-și facă normal studiile în funcție de aptitudini și dorințe. De aceea a fost strungar, de aceea a fost șofer în anii '50.

Și-a luat revanșa socială prin literatură. A debutat la jumătatea anilor '60, cu un roman care a făcut în epocă senzație, romanul *Francisca*, azi oarecum repudiat. Au urmat încă două romane, în absența stăpânilor și Animale bolnave, romane care l-au proiectat printre cei mai importanți prozatori români postbelici.

Această recunoaștere literară a fost dublată de una socială și politică. La sfârșitul anilor '60, la doar câțiva ani după debutul literar, Nicolae Breban ajungea redactor-șef al celei mai importante publicații literare de atunci, revista **România literară** și devenea, totodată, membru supleant al CC al PCR. În vara anului 1971, la scurt timp după ce Nicolae Ceaușescu decretase, prin Tezele din iulie, reînțărirea la stalinism cultural, Nicolae Breban, aflat în Franța, unde plecase pentru a-și prezenta un film la festivalul de la Cannes, a dat un interviu ziarului *Le Monde* în care a criticat dur și fără ocolișuri cotitura politică de la București. Și-a întârziat apoi revenirea în țară vreme de aproape un an, timp în care a fost scos de la conducerea **România literară** și, desigur, și din Comitetul Central.

În anii care au urmat, mulți, până în decembrie '89, Nicolae Breban a avut un statut, așa-zicând, de amfibie. A stat ba în România, ba în Franța, avantajat de împrejurarea că avea și cetățenie germană. Timp în care el a fost și s-a manifestat aproape exclusiv ca scriitor.

Autor în ultimii ani al unui roman în trei volume – Nicolae Breban are și demonia cantității, nu numai a calității –, precum și autor al unei cărți provocatoare, de „confesiuni violente”, Nicolae Breban rămâne într-o anumită măsură același adolescent răutăcios, provocator, pentru a reaminti titlul unui film al cărui scenarist a fost. Nu de mult, la inaugurarea unei rubrici publicistice, declara nonșalant: mie-mi stă rău modestia!

Domnule Nicolae Breban fiți binevenit în spațiul acestei emisiuni. Sunt, iată, 30 de ani de la revoltele studențești din mai, de la Paris. Sunt 30 de ani de la Primăvara de la Praga. Dumneavoastră erăți în România. Cum era aceea primăvară în România?

Nicolae Breban: Era frumoasă. Peste primăvara climaterică, peste timpul învierii naturii se adăuga o liberalizare pe care noi nu credeam..., nu credeam că va dura atât de puțin. Și apoi urma să ne aștepte, în august, acea farsă – o numim azi farsă, o spuneam și în *Confesiuni violente* –, când cu toții ne-am adunat în jurul celui Ceaușescu care a refuzat să intre cu trupele Pactului de la Varșovia la Praga. Azi ne dăm seama, o spun în *Confesiuni*, ne dăm seama că poate ar fi fost mai bine ca Ceaușescu să fi fost laș, să intre împreună cu polonezii

și ungurii în Praga. Și, poate, puterea lui dictatorială nu s-ar fi instalat atât de rapid, noi n-am fi ascultat atât de orbește de un șef de stat pe care-l credeam atunci un mare patriot și un om care vrea ca România să iasă din starea de sclavie față de imperiul moscovit. Și poate că nici puterile străine, occidentale, nu l-ar fi sprijinit atât de îndelung și atât de necritic pe Ceaușescu, aproape până în anii căderii sale.

M.I. În ce măsură intelectualitatea română de atunci, din '67-'68, avea o conștiință politică – dincolo de Ceaușescu, fără Ceaușescu, în afara lui Ceaușescu – suficient de clară pentru a analiza situația creată?

N.B. Nu, nu avea. O vedem încă o dată, clar de tot. S-a întâmplat cu noi aceeași boală, care este un stigmat al intelectualității române din modernitate, așteptarea revoluției de sus. Se vede după bucuria noastră necritică, țin minte că în august au intrat în partid chiar și rezistenții cei mai acerbți, Bănulescu, Paul Goma, Ivasiuc și alții, se vede după această bucurie necritică, totală, absolută, că ne bucură revoluția care vine de sus. Lovitura de palat venită de sus. S-a mai întâmplat asta și în 1964, când Gheorghiu-Dej a făcut primul act de...

M.I. Da, celebra Declarație din aprilie.

N.B. Da... și când toată lumea s-a bucurat și a fost solidară cu trupa lui Dej. Care a fost o trupă criminală. Care a distrus toată intelectualitatea României, țărâtimea românească etc. etc. Și, deodată, la un mic semn de nesupunere, vagă nesupunere, față de Moscova, toată lumea l-a îmbrățișat pe „nea Ghiță”, cum i se spunea atunci. Deci la noi, în intelectualitatea română, nu s-a instalat ceea ce polonezii au, ceea ce francezii au, au bineînțeles de multă vreme, acest spirit critic față de conducere. Față de actele conducerii. Chiar când acestea par a fi pozitive, benefice pentru națiune.

M.I. Nu e vorba totuși de o anumită precaritate a conștiinței politice? Se face o confuzie, deseori, între a face politică și a avea conștiință politică.

N.B. Da, e interesant... Postul meu amic, Dumnezeu să-l ierte!, Alexandru Ivasiuc, avea observații pertinente în cazul asta. Când discutăm, să zicem, de imaturitatea, de in experiența intelectualilor, sau de lipsa lor de independență, sau de lipsa unei judecăți autonome politice și sociale. El spunea foarte explicabil acest lucru. În România, în țările vechi, chiar în Germania, Franța, Anglia, intelectualii, clasă tehnocrată, au în spate o clasă puternică. Au în spate una sau două clase puternice. Cum a fost, de altfel, și la noi cu puțin înainte de război. Sub comunism a dispărut acest lucru. În general, în istoria României moderne intelectualii români s-au grupat mai ales în jurul „domnului”. Și reamintesc un număr rușinos din *Caietele Fundației Regale*, apărut în '40, parcă, în care, de la Argezi la Pompiliu Constantinescu, oamenii cei mai frumoși, cei mai inteligenți ai intelectualității, ai inteligenței române, fac un elogiu nemăsurat și rușinos lui Carol II, un elogiu care prevestea de fapt elogiile nerușinate ce urmau să-i fie aduse lui Ceaușescu.

M.I. Este numărul din Revista Fundațiilor Regale apărut la zece ani de la revenirea lui Carol al II-lea pe tron. Numărul din iunie 1940, cu puțin timp înainte, de altminteri, de debarcarea lui Carol al II-lea. Este un număr într-adevăr istoric. Domnule Breban, aveți în 1950, dacă nu mă înșel, 16 ani.

N.B. Exact.

M.I. Unde erăți, ce făceați, cum trăiați? Cum era lumea de-atunci?

N.B. Lumea era îngrozitoare. Începea stalinismul în România. Eu eram dat afară din toate liceele din țară. Mi s-a permis să dau examen de clasa a zecea la Lugoj, liceul din Lugoj, cu condiția să intru într-o fabrică, să lucrez. Deci am fost scos cu brutalitate, fără să fac nimic, ca fiind fiu de preot unit și tatăl meu având o moară și o presă de ulei. E adevărat că pe vremea aceea era teza stalinistă, circula teza stalinistă cu dușmanul de clasă care se întărea mereu. Și trebuiau aduse exemple în liceul din Lugoj. Exemple de dușmani de clasă care sunt periculoși. E adevărat că și eu am furnizat, cu un bun instinct de victimă, cum am făcut-o și mai târziu, am furnizat dovezi, am furnizat baze, o anumită bază de acțiune acestor indivizi prost spălați și semidocti de la UTC, de la județeană de UTC. Și am fost deci, cum spuneam, dat afară din liceele din țară. Am mers să lucrez câteva luni la Fabrica de calapoade de lemn din Lugoj. Mi s-a permis să dau după aceea, în vară, examenele, și de furie am plecat din Lugoj. Am plecat la Oradea, unde mi-am terminat liceul la „fără frecvență”, lucrând ca funcționar. Pentru mine a fost teribilă această primă trezire în brutalitatea socială. În prima zi de școală, în clasa a XI-a, trebuia să fiu în clasa a XI-a, eram pe drum, de la întreprinderea unde lucram ca funcționar de muncă și salarii spre Sfatul Popular, eram

i n t

MIRCEA IO

în dia

NICOLAE

„Drumul spi

este demo

Inregistrată la București și difuzată la 16 m
tine, istorie” de la Radio Europa Liberă, ca
România literară a fost transcrisă în r
revizuită stilistic de Nicolae Breban și de
țin exclusiv de spațiul tipografic disponib
semne, urmînd ca varianta lungă, integra
în care vor fi adunate aceste convorbiri.

pe drum, la 8 fără un sfert, și am stat și am pândit pe str principală din Oradea, când generația mea venea spre șco Nu știu dacă am avut ochii în lacrimi, probabil că nu. Dar vedeam deja exclus din generația mea biologică. Urma a peste un an când am venit la București și am preze actele la Filologie, la Litere, unde nu mi-au fost primit fel, să simt spaima aceasta a excluderii. Spaimă care urmărit toată tinerețea, până la 31 de ani, când am debu Deci, când aveam 16 ani am simțit, am încasat pr palmă brutală a socialului.

M.I. Dar pentru scriitorul de mai târziu nu a fost to o experiență, probabil altminteri imposibilă?

N.B. Da! Cum e?! (rîde) Dacă totul sfârșește cu bir bine! Dar eu nu regret, nu regret nimic din ce-am trăit. avut, pot să spun, chiar o tinerețe fericită, pentru că eleme fundamentale erau prezente. Aveam o familie, tată, m oarecum lipsită de griji. Deși tatăl meu, ca și toată clasa burgheză, era traumatizat enorm. Așteptau să vină americ care abia acum vin, dar vin cu o ezitare și acum. Dec avut o copilărie fericită și prin inconștiența vârstei. Print anumit vitalism, care mă marca deja de pe vremea ac un anumit vitalism care și azi mă salvează de multe amert de multe amarăciuni, de multe ezitări și care mă face să optimist lucrurile. Mi-a salvat tinerețea acest, nu optim acest vitalism al meu, pe care uneori îl blestem, care-i tei uneori, care mă face să par arrogant, orgolios, poate nesim

M.I. Spuneți domnule Breban că ați fost, într-un l victimă a împrejurărilor și că ați avut un fel de vocație pe a oferi argumente pentru a fi transformat în victimă. I altă parte însă nu există, la intelectualii români cel pu anumită tendință spre victimizare? În anul 1970 a apa Paris, în traducere franceză, evident, o carte care ap cu doi ani mai înainte la Praga. Sunt interviuri cu 16 scri făcute de Antonin Liehm, actualul director al prestigi publicații Lettre Internationales...

N.B. L-am cunoscut la Paris.

M.I. Aceste 16 interviuri au fost făcute între 1967 și Încă nu intraseră rușii. Era perioada Primăverii de la P Dintre cei 16, vreo 8 trecuseră prin pușcăriile staliniste. au fost la fel de oribile, la fel de sinistre ca și cele din Ron In Cehoslovacia au fost spânzurați, execuții publice, pro

viu GULESCU cu REBAN emocrație ia însăși"

**misiunea de autor „Oameni, des-
Nicolae Breban publicată acum de
nregistrarea sonoră. A fost apoi
rea redacției, motivată de rațiuni ce
textul cu aproximativ zece mii de
lăcată într-un eventual viitor volum**

M. IORGULESCU

etc. Ei bine, cei care trecuseră prin pușcării aminteau, eted, foarte deschis, fără patetism, aminteau de isod al biografiei lor. În anul 1967, în '68 în România i mulți scriitori care reveniseră la suprafață, i, erau premiați de Uniunea Scriitorilor, erau acceptați alitate, care trecuseră prin pușcării. Ei bine, nici un român care a trecut prin pușcării în perioada anilor i amintit acest episod al biografiei lui până în 1989, ct până după 1989. De ce?

. Păi cel puțin din două motive. Unu, rigoarea cenzurii ste. Al doilea, care mi se pare mai important, lipsa de combativitate politică și socială. Mai adaug o lipsă ă, pe care am numit-o de câteva ori. Faptul că în '69, '70, când se instalase un anumit cvasi-liberalism ănia, când aveam o anumită libertate de mișcare, de ne criterii reale în literatură, de a face legătura cu nume de dinainte de război, noi am făcut o mare ă. Am fost absenți la o mare datorie a noastră, pe egii noștri din țările vecine, ungurii, polonezii, au it-o, aceea de a lupta pentru cei fugiți, scriitorii români

Nu, dar aici e vorba de altceva. Repet, aceste interviuri date în Cehoslovacia comunistă, într-un moment de . De altminteri, fostul șef comunist Antonin Novotny at jos de scriitori. Circula și o anecdotă. La ce este eratura? Să dea jos un prim-secretar comunist, ar fi Novotny.

. La noi nu era posibil așa ceva.
De ce?

. Pentru ce-ți spuneam adineauri, această lipire prea omn. Acest paternalism tradițional românesc, stupid, alat în conștiința noastră. Și anecdota lui Horea, rgea la Viena să se plângă de grofi împăratului, ăiavitate fundamentală și pe care a plătit-o, el că domnul, împăratul Austriei, este altceva decât ăre erau de fapt funcționarii săi, vasalii săi. Deci, ăistă instalat, și la noi, ardelenii și la voi, muntenii, ăistalat acest instinct paternalist și poate, poate, am le câteva ori, poate că tăierea capului lui Ceaușescu, area lui Ceaușescu în decembrie, poate ne va măcar parțial, de această lipire, atărnare de domn

necritică.

Avem o slabă conștiință politică. Și nu știm să luptăm, n-am știut să luptăm pentru aceste lucruri. Aceste lucruri trebuiau afirmate. Dumneata știi foarte bine, domnule Iorgulescu, că în critica literară fiecare frază care lauda o carte dificilă, care lauda un autor nu bine văzut de forurile politice, pentru fiecare frază trebuia o luptă susținută, repetată. Și asta a fost, și am spus-o în multe rânduri și o spun, primul ajutor dat noii literaturi, cea care a spart realismul socialist, adică *proletcultul*, acea ticăloasă și falsă literatură, care nici nu era literatură, era o subliteratură, primul pas, primul ajutor a fost al criticii. Ea a ajutat proza, proza tânără și apoi poezia. Deci voi, criticii, ați făcut prima breșă. Dar printr-o luptă susținută, printr-o încredere în valoare, o încredere utopică în valoare, pentru că în anii '50 trebuia să fii utopist ca să crezi că sistemul comunist va accepta reinstalarea criteriilor de valoare și a valorii ca atare. Deci trebuia luptat. Or, noi n-am luptat până la capăt, am luptat parțial, am luptat prost. Și de aia repet exemplul pe care l-am dat. Spre deosebire de unguri și de polonezi și de cehi, care au rămas în solidaritate cu colegii lor plecați în Occident și în felul acesta cultura respectivă a rămas intactă și puternică, noi am acceptat indicațiile de la partid și cu fiecare om de-al nostru care pleca în străinătate murea încă un creator român, sărăcindu-ne noi astfel pe noi înșine. A fost o experiență teribilă, civică și politică. Și poate vorbim despre asta. Și eu cred că e bine să vorbim, să vorbim în detaliu și să sfredelim puțin aceste rani ale noastre, să avem simț autocritic. Eu, după cum știi, am fost de câteva ori în polemică cu Paul Goma și dacă Paul Goma n-ar fi atât de excesiv și de grosolan în argumente și atât de inventiv în calomniile lui i-aș da dreptate în multe din acuzele pe care el le aduce, nouă, scriitorilor care atunci, să zicem, eram acceptați. Deși, în ce mă privește, nici eu nu eram acceptat în perioada când Paul Goma a fost închis, de exemplu.

M.I. Întrebarea este dacă de acuze este nevoie sau de înțelegerea și descrierea unor mecanisme, a unor situații, a unor împrejurări. Ce se întâmplă, Nicolae Breban, la jumătatea anilor '60, atunci când a existat o mini-liberalizare, o anumită relaxare ideologică?

N.B. Eu m-am profilat și prin lupta contra grupului Barbu-Lăncrânjan. O luptă care a durat trei ani, o luptă în care m-am asociat cu Marin Preda și cu Jebeleanu și am reușit, în '68, să-l excludem pe Barbu și gașca sa din biroul Uniunii Scriitorilor, de la revista *Luceafărul* etc., încât el n-a mai revenit niciodată în centrul vieții literare.

M.I. Era vorba de o luptă cu persoane? Între persoane? Ce se afla dincolo de persoane?

N.B. Dincolo de persoane... Era și o luptă, o aversiune instinctivă. Eugen Barbu, căruia îi concedam calitatea de foarte bun prozator, mă irita pe mine personal, epidermic așa zice, printr-o atitudine cultural-huliganică. El a scris o carte, *Măștile lui Goethe*, în care-l tratează pe Goethe ca pe o spălătoreasă. Sau el însuși vorbește ca o spălătoreasă. Și această carte, și alte câteva reacții de acest tip, culturale, m-au făcut lucid de faptul că mă aflu în fața unui huligan cultural, deși talentat. Un fenomen dificil într-un context cultural, pentru că un huligan pur și simplu, fără talent, e mai ușor de eliminat. Dar nu un om ca Barbu care, repet, a fost cotelat și este probabil unul din cei mai buni, nu romancieri, povestitori, prozatori de după război, mai ales în lumea asta suburbană, a mahalalelor. Mi-am dat seama că acest om este impregnat de o ură enormă față de colegii săi. El s-a pus de altfel în slujba Securității, cu evidentă.

S-au creat la Uniunea Scriitorilor două grupuri, cel puțin. Eu eram în grupul cu Marin Preda și cu Jebeleanu. Am creat acest grup pentru a scăpa de toți cei care grevau conducerea Uniunea Scriitorilor, de acești inși, ții minte pe Lăncrânjan, care era un individ primar, în lupta noastră, și pentru afirmare personală, dar și pentru afirmarea unei anumite autonomii a Uniunii Scriitorilor. Pe care am reușit s-o obținem. În Biroul în care am intrat, în '68, eram noi, tineri atunci, Matei Călinescu, Nichita Stănescu, Cezar Baltag și eu, eram un grup care învinsese parțial.

Barbu s-a adevărit, 20 de ani și până la moarte. După cum vezi, și emulul său, Vadim Tudor, îi urmează linia aceasta huliganică, pretins patriotică. Oameni de diversiune, oameni care creează diversiune și-n frontul cultural, dar și-n cel național acum. Li s-a adăugat și Păunescu, un alt tânăr prieten al meu și al lui Nichita, care dintr-un tânăr poet talentat, încă în anii lui Ceaușescu s-a erijat, cu o energie și o aroganță fără limite, s-a erijat într-un apostol al românismului și, aproape, al legionarismului.

Luptele literare, atunci, sub comunism aveau și o dublură politică destul de accentuată și eu cred că noi am făcut și

politică atunci expurgându-i, de exemplu, pe Barbu și pe Lăncrânjan și grupa sa, mai era un oarecare Al. Oprea, care a fost omul rușilor etc. Expurgându-i pe ei din conducerea lumii literare am asanat într-un fel lumea literară și după '90, în 1990 parcă, Uniunea Scriitorilor, noua Uniune a Scriitorilor l-a exclus definitiv pe Barbu din rândul membrilor ei.

Astea au fost luptele noastre literar-politice. Din păcate, repet, din păcate, eu regret că nu ne-am extins mai tare. De altfel, demisia mea de la Paris voia acest lucru. Aș fi vrut să fiu rechemat de prietenii mei, de colegii mei în țară. Aș fi vrut, aș fi visat... Poate că dacă eram în Polonia sau în Ungaria acest lucru se întâmpla. Aș fi vrut ca Biroul Uniunii Scriitorilor să nu-mi primească demisia de la **România literară**. Visam un fel de autonomizare, ceea ce în Polonia s-a întâmplat, o autonomizare a conducerii Uniunii Scriitorilor și o luptă pe față. Nu foarte radicală, în limitele, să zicem, ale comunismului de atunci. O luptă pe față cu noua tendință a lui Ceaușescu de reîntoarcere la stalinism. De fapt n-a fost, am văzut după aceea, n-a fost o întoarcere la stalinism, ci a fost un mers înainte, *une fuites en avant* spre o dictatură personală cu accente sovinișt-naționale.

M.I. Revin totuși la acest episod al luptelor dintre grupuri și al victoriei, în fond, în '68-'69, la Uniunea Scriitorilor. A fost obținută o victorie a tinerilor scriitori cu alianțe de genul Jebeleanu-Bogza-Preda împotriva unui alt grup de scriitori. Dacă ar fi existat o lume culturală normală, oare această bătălie între grupuri ar mai fi avut vreo semnificație?

N.B. Lupte între scriitori au existat în literatura modernă română, dacă e doar s-o amintim pe cea mai mare, între Gherea și Maiorescu.

M.I. Dar nu la nivelul ăsta. Gherea n-a vrut niciodată să-l scoată pe Maiorescu din Parlament sau de la Universitate, să ne înțelegem. Era o luptă pe hârtie. Or, lupta de la Uniunea Scriitorilor a fost o luptă de culise.

N.B. Da, pentru că scriitorii au avut mult mai multă putere sub comunism decât au avut înainte și decât au acum. În mod nu paradoxal, în mod firesc, scriitorii într-un regim totalitar au mai multă putere, pentru că ei sunt unelte de propagandă. Unelte ale propagandei, și mai ales în comunism, dar și în hitlerism. Noi știm foarte bine că statul confiscă toate elementele de propagandă. Pune un accent foarte mare pe ele, cinematografie, presă, literatură.

M.I. Ai fost în preajma, alături, înăuntru chiar, în zona politicului de tip comunist.

N.B. În primul rând că eu n-am fost în aparat. N-am fost, ca Ion Brad și chiar ca Paul Georgescu, n-am fost activist al Comitetului Central, n-am lucrat în aparat. Care și ea poate că e o experiență foarte interesantă. Eu am fost membru onorific, supleant al Comitetului Central. Când am intrat eu în Comitetul Central, eu, nu Titus Popovici și Mihnea Gheorghiu, Titus Popovici a intrat cu 10-15 ani înainte, într-o perioadă dură, *proletcultă* brutală, când am intrat eu, și Jebeleanu, și Stancu, și Eugen Barbu, și D.R. Popescu, comunismul românesc deja părea, ca și cel maghiar, ca și cel polonez cu câțiva ani înainte, comunismul din țările astea satelit, satelite Moscovei, părea că intră într-o fază mai pragmatică. De altfel în Ungaria, în Polonia a și intrat. Ungaria o vedem și acum, de aici avansul Ungariei față de civilizația românească. Părea că partidul cedează o parte din lest. Noi am interpretat asta, și eu am interpretat asta, și de-aia m-am apropiat de ei, ca o dorință de cvasi-independență economică și politică. Ca o dorință de dezlipire de gigantul, de monstrul sovietic. Care a fost totdeauna în istoria românească nefast României, încă de la pacea de la Adrianopol.

Atunci, la invitația expresă a lui Dumitru Popescu, care era tânărul secretar al Comitetului Central, omul doi în Comitetul Central, la invitația lui expresă, și promițându-mi el formal că voi avea totală libertate literară, nu politică, dar literară, ceea ce era foarte mult, eu am acceptat să preiau **România literară** și să devin chiar membru în CC. Deși eram doar de un an jumate membru de partid. Eu în toată viața mea am fost în total patru ani membru de partid, din care un an jumate membru al Comitetului Central. Și cred că sunt singurul membru al CC din țările din Est care mi-am dat demisia din funcțiile mele, în presa liberă, occidentală, contra șefului statului. Noi am fost atrași de o cvasi-liberalizare a politicii partidului comunist, care părea că cedează o parte din privilegii. De altfel păcăleala noastră a fost foarte susținută de Occident, de *marele Occident*, de R.F. Germania, de Franța, de America, care l-a sprijinit intens pe Ceaușescu pentru alte motive. Uneori pentru motive cinice, poate. Ceaușescu avea intrare și la Brejnev, dar avea intrare și în țările lumii a treia, pentru care marile state capitaliste erau foarte interesate.

(continuare în pag. 18)

interview

(urmare din pag. 17)

Mircea Iorgulescu

în dialog cu

Nicolae Breban

Nouă ni s-a părut atunci, mie mi s-a părut, că nu mai e atât de interesată conducerea de partid să ne folosească și că ne lasă o anume autonomie. De altfel, dumneata știi foarte bine, Mircea, chiar critica literară a primit atunci multe zone de libertate. S-a putut vorbi, în sfârșit, de marii scriitori de dinainte de război, s-au repus în drepturi multe criterii de valoare. De altfel, ele au funcționat până la sfârșitul lui Ceaușescu. Ceaușescu și camarila lui n-au reușit să elimine din câmpul criticii și al istoriei literare criteriul valorii și al reperului, să zicem, occidental, care a fost important. Mi s-a părut că la fel ca și ungurii, ca și polonezii, ca și cehii, plecăm și noi pe un drum al liberalizării.

Grav a fost că în '71 societatea românească și mai ales scriitorii n-au înțeles că se pregătește o dictatură. Grav a fost, de exemplu, că eu am fost izolat. Nu atât când m-am întors în țară, pentru că m-am întors, și asta a fost un eveniment, dacă-mi permiți să observ. Pentru că până atunci revoltați erau cei care fugeau, eu constatam într-o carte că secole la rând forma de revoltă a României a fost fuga, băjenirea. Or, și la noi, până la Nicolae Breban, dacă-mi permiți, revolta a fost fuga. Petru Dumitriu și ceilalți, care au fugit strigând, strigând *ajutor!* Eu m-am întors, riscându-mi pielea, spre uimirea românilor, dar și a străinilor. Am fost imediat înconjurat de zvonuri și de baraje ale Securității. Asta m-a deranjat mai puțin, calomniile astea, care până și astăzi funcționează. M-a deranjat mai mult faptul că prietenii mei foarte apropiați... Uite, se află acum la București Matei Calinescu, care încerca să mă convingă atunci, în vara lui '72 când m-am întors, să scriu un articol în *Contemporanul*. Și eu am spus: dar de ce să scriu un articol în *Contemporanul*? Păi ca să se vadă că... Să se vadă ce? Că public din nou, că colaborez?! Și am refuzat! Prietenii mei apropiați, grupul meu de prieteni, pentru că noi eram un grup literar, erau înfricați pentru că eu îndrăznisem la Paris să contest revoluția culturală deși, o spun, și o spun și în *Confesiuni violente*, revoluția mea a fost limitată, revolta mea a fost limitată. Eu nu am contestat puterea comunistă, eu am contestat doar injoncțiunea brutală, din nou, a conducerii de partid în lumea culturală și în lumea valorică. Pentru că nouă ni se părea, și așa a și fost, parțial câțiva ani, a existat un tip de liberalizare. Nu numai în cultură, în viața industrială... s-au creat centrale industriale... Părea că societatea românească merge spre un drum al bunului simț, pe un drum pe care deja Ungaria și Polonia îl făceau.

De aceea a fost monstruoasă pentru întreaga societate românească întoarcerea brutală, încercarea zic. Ar fi

trebuit să fie o împotrăvire la Ceaușescu, în '71. Noi ar fi trebuit să reacționăm. Corpusul intelectual afirmat, pentru că ei nu puteau să ne facă nimic, dovadă că pe mine n-au putut să mă închidă. Pe Goma l-au închis pentru că el nu avea o rezonanță, nu era cunoscut în țară și în străinătate. Cu mine n-au putut să facă același lucru. Și n-ar fi putut să facă același lucru nici cu Nichita Stănescu, nici cu Preda, nici cu Bogza, nici cu Jebeleanu, dacă noi ne-am fi aliat atunci, nu într-o revoltă antipartinică, așa ceva nu era posibil în România, ci într-o mișcare care să ne apere acele mici libertăți obținute deja înainte.

M.I. Exact asta este întrebarea, Nicolae Breban. Sigur că încercarea lui Ceaușescu era brutală. Dar nu cumva grav este, mai degrabă, că nu a existat o reacție a societății?

N.B. N-avea de unde să vină, noi n-avem tradiția mișcărilor contra domnului. Or, în mod ciudat și la nivel de farsă, Ceaușescu a încarnat câțiva ani atunci, dacă îți minte, ideea domnului luminat român. Și curajos. Pe noi ne-a înșelat, dacă îți minte, Mircea Iorgulescu, ne-a înșelat și susținerea fără rezerve a lui Ceaușescu din partea Americii, a R.F. Germaniei, a Franței. De Gaulle venind în România, îmbrățișându-se cu el!... Americanii, nemții, Willy Brandt venind la București etc., etc.

Noi ne-am trezit între fronturi. Intellectualitatea română, fără tradiția de luptă contra domnului, cum îi spun eu, ne-am trezit între fronturi, ne-am trezit într-un populism, într-un fel de succes cvasi-democratic al lui Ceaușescu. Pentru că, îți minte, cu doi ani înainte el îi scosese din viața politică a României pe vechii săi rivali, prieteni ai lui Dej, l-a condamnat pe Drăghici etc. Dădea oare semnele, și pentru noi și pentru străinătate, că este oarecum un democrat, un român cu iz naționalist care nouă ne convenea atunci etc. Ne-a păcălit. De ce ne-a păcălit? Pentru că noi nu aveam creat acel organ al rezistenței, acel organ al luptei cu domnul, această neîncredere în domn. Această neîncredere pe care acum o practicăm, vād că se întâmplă în presa românească și în conștiința de vârf românească. Ne-am prelat lui în întregime, noi și marile puteri apuse care poate îl și foloseau pentru alte scopuri și n-am știut, n-am sesizat momentul '71 ca un moment de schimbare la față a lui Ceaușescu, ca un început de dictatură personală a lui Ceaușescu. El ar fi cedat. Eu sunt convins că dacă noi ne-am fi unit atunci cît de cît, în lumea literar-artistică, dacă ne-am fi apărat drepturile cîștigate pînă atunci, nu trebuia să răsturnăm nimic, dacă am fi arătat o față solidară în fața lui, noi ne-am fi păstrat drepturile și poate am fi avansat chiar, și înșăși societatea românească n-ar fi ajuns în ruina în care a ajuns. Inșă scriitorul român, artistul român, chiar profesorul superior, profesorul universitar

român au demisionat în clipa aceea, și s-a arătat în profunzime o fisură enormă a intelectualității române. Nu știu cine spunea, înainte de război, vorbea cineva de intelectualitatea română care atârna de domn. Care, neavînd o bază de clasă, vorbesc și eu puțin marxist, nevenind din marea boierime, din marea burghezie, cum se întâmplă în Germania, în Franța, în Anglia, clasa gramaticilor români a stat mereu ca liliicii, dacă-mi dai voie. Au stat atârnați de domn. Și în secolele 17 și 18, și în vremea noastră. Am atârnat prea mult de domn. De fapt, am fost păcăliți de acest domn, care a înnebunit, a înnebunit și a creat dezastrul românesc. Nu numai în cultură, ar fi fost mai puțin grav, dar în toată societatea românească.

M.I. Dar asta nu înseamnă de fapt, Nicolae Breban, o anumită insuficiență, o anumită precaritate a tradițiilor democratice, a spiritului democratic, a reprezentărilor democratice?

N.B. Da, bineînțeles. Și acest lucru are o explicație foarte simplă, cred eu. Foarte târzie unificare a teritoriilor românești. Faptul că Moldova, Muntenia și Ardealul, cele trei provincii mari românești, au stat secole la rând sub trei imperii străine. Târzie lor unificare, în 1918-19, prin pacea de la Versailles, acest lucru a dus la convulsii și la coșmaruri. Cum de altfel, dacă-mi dai voie să observ, s-a întâmplat cu Germania. În Germania la fel, o unificare târzie, sub Bismarck, în 1870, care a dus la convulsii și coșmaruri democratice, la posibilitatea ca Germania, această imensă țară, acest imens patrimoniu de cultură al lumii și de civilizație, să încapă pe mîna unui grup aventurier și criminal. Țările astea constituite târziu, care creează o explozie de aparentă vitalitate, care de fapt nu sunt decât forme monstruoase ale rațiunii și ale *praxis*-ului uman. La noi, cred că explicația stă în această târzie alipire și care, cred, nici azi nu e sudată perfect. Această unire încă nu s-a făcut total. Această târzie unire, această târzie și încă în vigoare unificare, a spiritului românesc, a cutumelor, luare în custodie a marelui nostru patrimoniu național și istoric, acest lucru face ca națiunea noastră bătrână, dar tânără ca structură, ca universitate, ca gândire articulată superioară, să treacă, și sper să nu mai treacă, prin bolile acestora grave. De altfel, după revoluție, cred că știi, imediat după revoluție m-am întors în România și am spus public de câteva ori că mă tem de două lucruri. Lumea se temea de tot felul de lucruri. Am spus, două lucruri sunt grave, două lucruri riscă societatea asta nouă, democrația românească, de după '90, foamete și război civil. Se pare că de foamete am scăpat. Sper ca fantoma războiului civil să se îndepărteze și ea.

M.I. Dar este, Nicolae Breban, o societate într-adevăr democrată? Cât de democrată?

N.B. Democrația înșăși e mereu drumul spre democrație, nu se obține decât prin luptă, printr-un efort și o veghe civică neîntreruptă; o luptă și cu noi înșine! Lupta contra unor lunecări spre stînga și spre dreapta, cum am mai pătît societatea românească, legionare sau comuniste. Dacă nu ne vom pierde răbdarea. Pentru că alunecările în dictaturi sunt pierderi ale răbdării civice. Cât timp vom continua să avem răbdare, cât timp vom continua să ne exersăm, noi, scriitorii, jurnaliștii, deputații, de bună credință bineînțeles, nu cei care fac afaceri, cât timp vom avea răbdare matură sa credem în posibila democrație românească, pentru continuarea drumului democrației... Pentru că Paleologu își manifesta nerăbdarea, și spunea că poate ar fi nimerită o dictatură, am un argument de marcă contra acestui lucru. Îi spuneam: *cînd o să învățăm noi românii democrația? noi o să învățăm democrația numai în democrație, numai în exercițiul democrației.* Aceste mari popoare, Anglia, Franța, America au învățat de 2-3 secole democrația funcționînd în democrație, exersînd democrația.

La noi dictatura, dictatura de acest tip, internă, nu dictatura cealaltă, dictatura comunistă, care ne-a fost impusă din afară și după aia am continuat-o noi înăuntru, dictatura apare ca o formă a nerăbdării. Deci drumul spre democrație este chiar democrația înșăși.

M.I. Asta sună foarte frumos, dar în practică e totuși ceva mai greu, se pare. Domnule Nicolae Breban, vă mulțumesc pentru această convorbire.

N.B. Și eu vă mulțumesc, domnule Mircea Iorgulescu.

filozofie

Dacă s-a petrecut ceva incontestabil în ultimii 16 ani în domeniul filozofiei românești este că, încetul cu încetul, o nouă generație de filozofi a început să prindă contur. Scutiți de presiunea deformatoare a ideologiei de dinainte de 1989 și școliți în marea lor parte în Occident, reprezentanții acestei generații se manifestă tot mai mult pe scena culturii publice: traduc lucrări de referință din filozofia apuseană, își scriu propriile cărți și, în plus, publică articole de profil în una sau alta din revistele noastre de cultură. Și, în ciuda conului de umbră în care le-a fost împins domeniul, ei sînt pe cale să alcătuiască o familie filozofică, adică o comunitate umanistă a cărei atmosferă are toate trăsăturile unei veritabile bresle: afinități tematice, spirit de competiție, elan polemic și dorință de afirmare.

Din această generație face parte Adrian Niță. Cercetător științific la Institutul de Filozofie și Psihologie „Constantin Rădulescu-Motru” al Academiei Române, cu un doctorat în filozofie la Universitatea din București și Universitatea Poitiers, Adrian Niță și-a publicat anul trecut la Editura Paideia cartea *Timp și idealism. Metafizica timpului la Kant și Leibniz*. Ceea ce surprinde la această carte nu este tema ei — problema timpului la Kant și Leibniz — ci modul în care autorul înțelege să o abordeze. Adrian Niță pleacă de la constatarea unui fapt simplu, pe care cei mai mulți cititori ai *Criticii rațiunii pure* îl trec cu vederea, și anume că, în această veritabilă Biblie a filozofiei europene, autorul *Monadologiei* se bucură de un tratament preferențial din partea lui Kant. În plus, trimerile pe care Kant le face la filozofia lui Leibniz nu numai că sînt numeroase, dar ele au un accent critic a cărui severitate depășește tonul observațiilor pe care profesorul din Königsberg le face pe marginea gândirii altor filozofi. Iar locul unde critica lui Kant țintește cu precădere este teoria lui Leibniz despre timp. Pentru Leibniz, timpul nu poate să existe fără lucruri, ceea ce nu înseamnă că timpul este ceva de ordinul unei substanțe reale. Și pentru că nu este real și perceptibil în sine însuși, timpul are, în opinia lui Leibniz, o natură ideală. Ideal fiind, timpul este continuu, uniform și indivizibil.

Acestei teorii Kant îi va opune o altă teorie, celebra doctrină despre caracterul transcendent al timpului. Potrivit ei, timpul trebuie înțeles ca o însușire a subiectului uman, și nu ca o trăsătură primordială a lucrurilor din lume. Mai precis, timpul trebuie înțeles ca formă *a priori* a sensibilității noastre. Timpul este în mine, în simțurile mele, el precedînd orice contact al meu cu lumea și, tocmai de aceea, făcîndu-l cu puțință. Iar dacă lumea din afara mea ajunge să aibă timp este pentru că eu îi dau acesteia timp, grație facultății sensibile prin care o percep. În limbaj filozofic, timpul este ceva *transcendental*, ceva aflat în mine din clipa apariției mele pe lume. În plus, eu nu pot cunoaște nimic în afara timpului pentru simplul fapt că timpul este o formă indispensabilă a felului în care percep eu lumea. Iar de ieșit în afara timpului nu o pot face decît într-o singură împrejurare: cînd mor.

Un lucru pe care îl uităm astăzi este că, la jumătatea secolului al XVIII-lea, filozoful cel mai celebru și mai studiat din Germania era Leibniz. Influența lui era atît de mare încît chiar și numai ea poate astăzi lămuri interesul predilect pe care Kant i-l arată în *Critica rațiunii pure*. În plus, o elementară tactică filozofică spune că, pentru a-ți impune propria teorie, trebuie mai întîi să o combați pe cea aflată în vogă. Iar Kant chiar asta face, supune unei analize critice teoria lui Leibniz despre timp, dar avînd mereu grijă să nu-l piardă din vedere pe celălalt monstru sacru din acea vreme: Isaac Newton și teoria sa fizică.

Există cel puțin două idei în cartea lui Adrian Niță care îi atrag atenția. Mai întîi, este vorba de afirmația surprinzătoare că „dilema compoziției” reprezintă leagănul filozofiei kantiene (p. 264). „Dilema compoziției”, oricît de straniu ar suna aceste cuvinte în urechile noastre, se referă la o problemă pe cît de simplă pe atît de greu de rezolvat: dacă o substanță compusă este alcătuită tot din substanțe compuse, sau dacă acea substanță compusă este alcătuită din substanțe

Sorin Lavric

CRONICA IDEILOR

Despre timp, împreună cu Leibniz și Kant

Adrian Niță,
*Timp și idealism. Metafizica timpului la Kant
și Leibniz*, Ed. Paideia, 2005, 296 pag.

simple. Adrian Niță afirmă că teoria lui Kant despre timp, spațiu și despre cele patru antinomii din *Critica rațiunii pure* își are temeiul în soluțiile pe care Kant a încercat să le dea dilemei compoziției. Cu alte cuvinte, de felul în care Kant a rezolvat această dilemă a depins și modul în care germanul a gândit timpul și spațiul. Așadar, o problemă se răsfrînge asupra altora influențînd modul în care ele sînt înțelese. La început, precizează Adrian Niță, Kant a considerat că toate corpurile sînt alcătuite din substanțe simple, pentru ca apoi, nuanțîndu-și concepția, să afirme că, deși corpurile sînt alcătuite din elemente simple, în natură nu este de găsit nimic simplu. Aparenta contradicție poate fi înlăturată dacă ne amintim că, în optica lui Kant, lumea este alcătuită din două felii de existență: fenomenul și noumenul.

În schimb, Leibniz, pentru a rezolva aceeași dilemă a compoziției, a recurs la o dublă distincție: între *compunere* și *constituire*, iar, în al doilea rînd, între o substanță compusă ca un întreg ce aparține monadei și substanța compusă ca un întreg ce aparține unui agregat de monade. În cazul primei distincții, accentul este pus pe *compoziție*, în cazul celei de-a doua, accentul cade pe *substanță*.

A doua afirmație surprinzătoare este aceea că, din cele patru antinomii analizate de Kant în *Critica rațiunii pure*, cea care joacă un rol fundamental în întregul filozofiei critice este cea de-a doua. Altfel spus, soluția pe care Kant a dat-o acestei antinomii i-a folosit ca premisă pentru rezolvarea primei antinomii (lumea este finită sau infinită), a celei de-a treia (există libertate sau nu) și a celei de-a patra (există o ființă necesară sau nu există).

În *Timp și idealism. Metafizica timpului la Kant și Leibniz*, Adrian Niță se dovedește un autor avînd o mare calitate și totodată un mare defect. Calitatea stă în claritatea indubitabilă a scrisului său. Autorul știe să înfățișeze, cu limpezime și concizie, gîndirea unuia sau altuia dintre filozofii germani asupra cărora se apleacă, expunînd cu precizie paragrafele, capitolele sau secțiunile cărților lor. Se simte, în lucrarea lui Adrian Niță, o exactitate și o migală de cercetător, lor adăugîndu-li-se o cunoaștere incontestabilă a temelor abordate. Apoi, aparatul bibliografic și precizările din notele de subsol sînt pe măsura unei disertații pentru titlul de doctor în filozofie.

Dar ce-i lipsește lui Adrian Niță — și acesta este defectul său — este neputința de a depăși pragul impersonal al analizei exegetice. Adrian Niță uită să fie personal, mîrginindu-se la o analiză în care tema cercetării ajunge să absoarbă în întregime ființa exegetului. Sînt pagini în care parcă nu Adrian Niță scrie, ci tema cărții se scrie singură prin el, pînă într-atît de obiectiv e tonul cu care autorul își alcătuieste discursul. Mai mult, autorul lasă senzația că, în unele locuri, se oprește tocmai acolo unde ar fi trebuit să insiste mai mult, dintr-o sfială sau dintr-o piedică interioară a cărei motivație ne scapă. Strategia exegetică a autorului suferă parcă de o sincopă care îl face pe Adrian Niță să abandoneze o temă înainte de a dovedi că a lămurit-o. De exemplu, în capitolul privind schematismul kantian, cînd autorul trece în revistă diversele caracterizări pe care Kant le dă conceptului de „schema”, autorul scrie că schema, deși nu este o imagine, ea este un produs al imaginației. Schema este un monogram (*Monogramm*) cu ajutorul căruia imaginile devin posibile (p. 108). Cititorului îi este greu să înțeleagă cum se face că un produs al imaginației nu este o imagine, ci ceva care face posibilă imaginea. Autorul ar fi trebuit să insiste asupra unei asemenea chestiuni. Dar Adrian Niță nu insistă și trece mai departe, lăsînd impresia că principala sa grijă este să redea gîndurile lui Kant fără să le adincească.

În rest, dacă suplețea unei minți se măsoară după ușurința cu care ea poate face uz de nuanțele limbii, Adrian Niță este un autor apt de a manevra distincții conceptuale de mare finețe. În această privință, filozofia este prin excelență o școală a distincțiilor fine: o gimnastică a minții pusă în slujbă unei înțelegeri abstracte, iar *Timp și idealism. Metafizica timpului la Kant și Leibniz* este o mostră de înțelegere a unei teme de maximă abstracțiune: timpul în concepția lui Kant și Leibniz. ■

L i t e r a t u r ă

Exercițiu mnemotehnic

Ne temeam de Miliție, tocmai de acea instituție care, și pe vremea aceea, era menită să apere drepturile cetățeanului. Și ne temeam fără să ne considerăm în vreun fel vinovați. Nu eram vinovați, dar nici nu eram în regulă – cum se spunea pe atunci. Nu eram în regulă fie pentru că aveam părul prea lung, fusta prea scurtă, pantalonii prea largi, sau nu aveam legitimație de serviciu (și puteam trece drept paraziți sociali), nu aveam actul de identitate la noi, sau nu aveam viza de flotant în oraș, nu puteam justifica prezența pe stradă la ora aceea. De altfel ar fi fost cam greu să fii în regulă. Desigur, existau și oameni care erau în regulă, dar pe aceștia nu-i invidiam nici pe departe. Nu le căutam compania. Erau probabil puțini, și în ochii noștri nu avea nici o șansă, erau mai degrabă niște victime. Pe urmă, mai existau oameni care nu ieșeau din casă, decât eventual la serviciu în ora maximei aglomerații de dimineață, și înapoi acasă în cealaltă oră de maximă aglomerație. Ei erau în regulă prin simplul fapt că nu stăteau în calea nimănui. Într-o stație de autobuz erau mai mulți oameni de câți poate aduna astăzi un partid la un miting. Până la urmă dispăreau cumva și la căderea nopții orașul rămânea pustiu. De stâlpi se lipeau drapelele ude rămase acolo de la ultima sărbătoare națională.

E reconfortant să scrii acum despre lucrurile acestea, și am visat întotdeauna că le voi scrie relaxat și că ele vor „crea atmosferă”. Cândva, atunci, n-ar fi avut nici un haz, cuvintele nu stimulau în nici un fel fantezia, ar fi fost prozaice, o simplă redundanță. N-avea rost să le scrii nici măcar în secret. Acum e ca și cum ai sta la căldură și ai descrie vremea mohorâtă de afară, fără teama că geamul ar putea plezni și moina să intre înăuntru.

Dar să revenim. Milițienii aveau oricum mai multe drepturi decât cetățenii, decât civilii de rând. Intrau prin spate în prăvăliile alimentare și ieșeau cu pachete subsuoară, singurul lucru care le strica ținuta. Nu stăteau la coadă să nu înjosească uniforma pe care o purtau, și ca să nu audă comentariile mulțimii sastisite. Aveau salarii pe care nu le cunoșteam, aveau locuințe speciale în blocuri construite pentru ei sau alocate lor, aveau în ultima vreme facilități la chirie și la taxe. Și preferau să umble toată ziua în uniforme pentru că-i avantaja. Nu scoteau bilet pe troleibuz și controlorii se mărgineau să-i salute ca pe niște superiori. Când era aglomerat preferau să călătorească lângă sofer, în spațiul acela apărât de o balustradă rabatabilă. Am ajuns să le recunoaștem și nevestele, după încrederea în sine cu care mergeau pe stradă.

Magazinele erau mari ca niște hale la parterul blocurilor, și cu timpul au ajuns atât de pustii că-ți era tot una dacă erau deschise sau închise. Vanzătorele rezolvau cuvinte încrucișate, sau chiar citeau o carte. Toți aveau aceleași cărți. Când intrai ridicau uimite privirile, și dacă te apropiai deveneau ostile și prevăzătoare. Nu vedeai oare și singur că nu este ceea ce cauți? De unde puteau să știe ele când vor primi marfă? Iar când mergeau acasă mai aveau câte ceva în sacoșă pe care o țineau prevăzător sub haină, ferită de priviri. Biscuiții cumpărați la kilogram ni se lipeau de gât, ca aluatul nedospit.

Cei mai norocoși ne îmbrăcam cu furnituri militare pe care le vindeau plutonierii sau magazionierii. Când venea zloata, bocancii mei de parașutist atrăgeau priviri invidioase pe stradă. Îi mai am și astăzi, mușcăți undeva într-un fund de debara, de parcă ar fi o imprudență să mă descotorosesc de ei. Nu se știe, așa-i? Singurul lucru care ne interesa era ca îmbrăcămintea să ne țină mult, mai mult ca pielea dacă se putea. Anduranța era calitatea cea mai apreciată. În ce privește lucrurile capitaliste, pe acestea le suspectam că țin mai mult ca ale noastre. Nu că ar fi avut mare importanță, devreme ce nu aveam să ne amestecăm probabil unii cu alții niciodată, așa – mergând pe stradă.

Reparam pixurile și reîncărcam brichetele de unică folosință, făceam scrumiere din cutiile de conservă mai frumoase. Nu aruncam capacele. Dădeam lucrurilor diferite întrebuintări, să nu dispară prea repede din viața noastră. Fumam țigările până la muc, reciclam timbrele poștale și adunam bețele arse de chibrit într-o cutie pusă la îndemână lângă aragaz. Când se defecta broasca nu aruncam cheile,

Două instantanee de Alexandru Vlad

de parcă am fi putut intra cu ele pe ușile secrete ale altei existențe. Spălăm toate sticlele și le punem ordonat în camera goală. Puneam clei la încheieturile mobilierului. Cutiile de carton umpleau balcoanele, până când se umezeau din cauza ploii. Colectionam nasturii vechi până când zornăiau într-o pungă ce constituia o adevărată avere. Făceam rost de ață în bobine mari, șterpelite de la fabrica de confecții. Aveam de toate, prin toate sertarele.

Pe pod

Un bătrân se opri pe pod, ținându-se cu o mână de balustradă, și privea de câțiva vreme în apele râului. Înafară de faptul că erau bogate și de culoarea vag gălbuie a cafelei cu lapte, apele nu aveau nimic care să justifice măcar o privire. Iar bătrânul nu avea aerul că-l lăsaseră puterile și se odihnește discret, sprijinindu-se în baston și cu o mână pe balustradă. Se opri ca să privească apele pe care mulți nu le mai vedem de ani de zile, indiferent de câte ori trecem peste podul acesta atât de circulat. Facea pentru o clipă abstracție de claxoane și de tot zuzmetul din jur. Mai mult ca sigur auzea, el singur, peste zgomotul traficului, tumultul surd al râului. Sau poate își privea umbra aflată jos în apa maronie și aproape sifidie din cauza luminii solare. Umbra, care vibra strunită pe oglinda apei, parcă stătea și curgea în același timp. Ca s-o vadă mai bine își pusese ochelarii.

Nu dăduse încă frunza, nici măcar mugurii nu plesniseră. Vremea era rece, dar aerul era saturat de lumină, lumină care nici nu prea avea asupra a ce să se oprească, pătrundea printre ramurile subțiri până la pământul gol. Poate și prin acesta, spre bulbii și semințele de anii trecuți. Ulcerațiile asfaltului părea că se vindecă și ele sub soarele blând. Unul dintre acele momente ale primăverii când ai impresia că lucrurile ezită înainte de-a o lua și anul acesta de la început, parcă de teamă să nu-ți inoculeze cumva indecenta iluzie a veșniciei.

Era un bătrân extrem de curat, îmbrăcat cu grijă de sine – acea eleganță puțin vetustă care se datorează întotdeauna ideii celuiia în cauză că un bărbat nu poate ieși în lume fără o serioasă revizuire a ținutei înainte de-a deschide ușa și a pune cheia în buzunar. Purta cravată și un pardesiu bej care părea din păr de cămilă, dar nu era. Nu avea neglijența aceea lejeră a intelectualului, ci corectitudinea ceva mai formală a cuiva care nu iese niciodată din găoacea proprie, pentru care corectitudinea vestimentară este o armură zilnic arborată. Genul de om care are acasă mai multe palării.

Am fost tentat o clipă să fac același lucru, să mă opresc și eu. Ar fi fost însă o intruziune și un plagiat. Se opri din timpul lui, părea că din toată lumea care trecea în clipa aceea peste pod doar el singur avea acest drept. Ieșise din circuitul social. Eu n-aș fi făcut de data aceasta decât să-l imit, să stau cumva din timpul lui. Și el de câte ori s-o fi oprit? Desigur, ar fi putut aprinde o țigară, dar probabil nu mai fuma, dacă fumase vreodată. Ori și asta ar fi stîrbit momentul. Ieșise fără treabă sau poate era în drum

spre vreo policlinică, spre farmacie. Pentru moment nu mai avea nici o importanță, timpul însuși se opri.

Apele erau tumultuoase, excesiv de bogate și curgerea lor avea ceva de urgență, păreau alungate din munții în care trebuie să fi plouat probabil ca la prăpăd. Se derulau interminabil printre malurile înalte, o mișcare fără început și fără sfârșit, și dacă zăboveai mult cu privirea asupra lor începeai să ai vag impresia unei evanescențe, că umbra ta din apă încearcă disperată să-ți comunice ceva, să-ți spună cine ești. Să fi fost momentul de dialog cu umbra sa? Te prezinți aici, deasupra apei ca la un ghișeu, îți identifice umbra pentru că rămâne singura nemișcată, și vezi pentru un moment ceea ce nimeni din jur nu trebuie să vadă, clipa în care luminescența apei, felul cum absoarbe aceasta lumina soarelui, o face aproape să dispară. Închizi ochii, apoi îi deschizi, și vezi că e tot acolo, la locul ei, după care îți scoți ochelarii și poți face primul pas, șovăitor, ca și cum ai avea dezlegare să-ți vezi de drumul acelei zile. ■

Editura AULA

Garanția succesului la „Bacalaureatul din 2005”

Anton Nicolae

Literatura română pregătire completă

13/20 cm, 384 p. 119.000 (11,9) lei

Naomi Ionică Zach

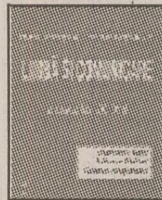
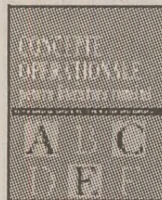
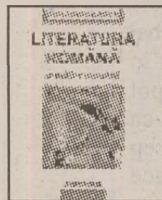
Concepte operaționale pentru literatura română

10/14 cm, 224 p. 59.000 (5,9) lei

G. Angelescu, A. Bota, A. Bărbat

Limbă și comunicare (cu aplicații)

10/14 cm, 160 p. 49.000 (4,9) lei

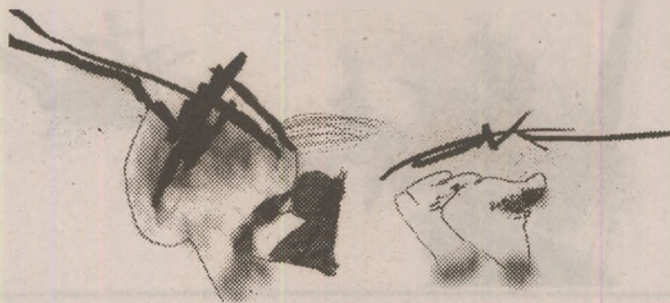

Cărțile pot fi comandate la:

Tel./Fax: 0268/31.86.47; 32.66.47; www.aula.ro

Editura AULA O.P. 11 C.P. 962 Brașov 500610

L i t e r a t u r ă

Ioana Pârvolescu

CRONICA OPTIMISTEI

Cum să scrii un roman prost care să se vândă bine

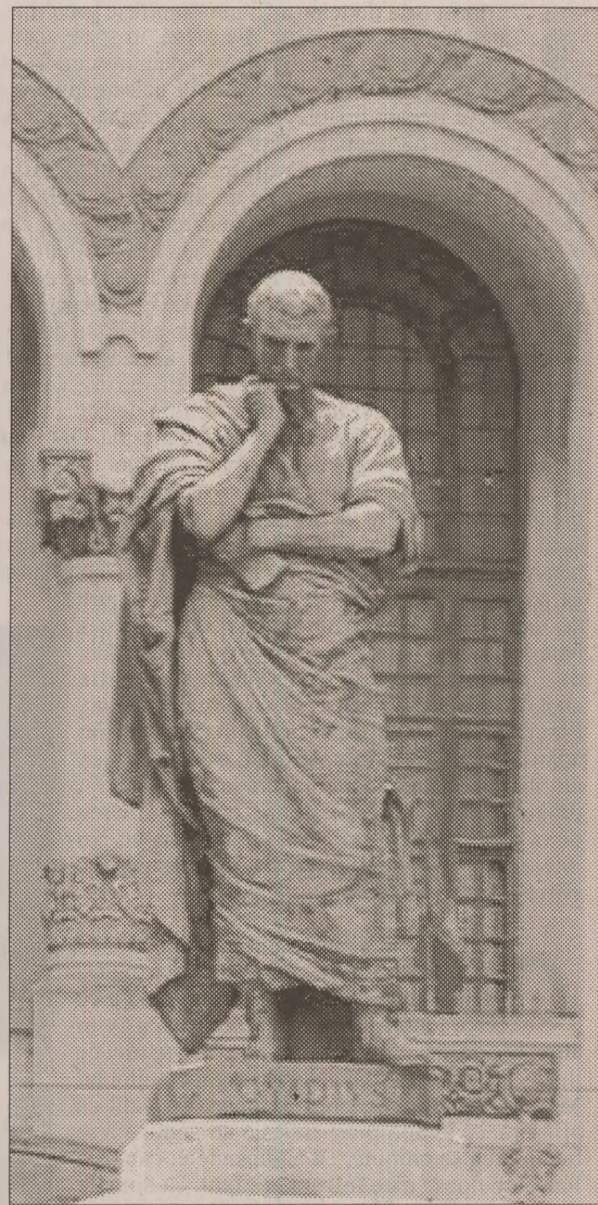
Mai în glumă, mai în serios, A. mi-a propus să ne asociem să scriem un roman, un best-seller mondial. Firește, sub un pseudonim de rezonanță străină căruia să-i facem o biografie și o bibliografie fictive, într-un site pe internet. Cum rețeta *Codul Da Vinci-Harry Potter* imi dă de gândit și mie, am luat propunerea în serios și ne-am pus pe croit la planuri „din cuțite și pahară” (pentru că eram la masă). După care am început negocierile literare. Eu am spus să fie o carte cu doi autori și m-am arătat gata să le inventez niște vieți atrăgătoare, dar A. m-a lămurit că nimic din ce depășește modelul Dan Brown sau Joanne K. Rowling nu e binevenit, că doi sau mai mulți autori sună prea postmodern. (Mi-am notat în minte: un nume simplu, cu w în el). O viață ieșită din comun naște frustrări în oamenii cu o viață comună, a zis A. Doar știm că Dan Brown e un amărât de profesor. Am reținut deci: un singur autor, neapărat străin, cu o meserie banală, ca tot cetățeanul cititor. Cartea va apărea, firește, în traducere. În privința compoziției, am ținut și eu la patru condiții, pe care le socotesc obligatorii: subiect legat de o figură misterioasă, dar în același timp ultracunoscută din istoria omenirii, de care să fi auzit și ultima chelneriță, cum e Leonardo, intrigă semipolițistă și un erou din categoria intelectual genial confruntat cu lumea reală. În fine, romanul trebuie să pună o întrebare „de viață și de moarte” dintre cele care ne preocupă pe toți. Să le luăm pe rând, a propus A. în timp ce eram la aperitive. Dar te previn, a adăugat el, trebuie să fie un roman prost, categoric prost. E timpul să alegi și tu calea ușoară.

Vreo jumătate de oră, în timp ce începusem să mâncăm câte un *plat garni*, am trecut în revistă o serie de nume mari. O vreme am mizat pe Noe și pe arca lui, am brodat istorii, până la urmă ni s-a părut însă un subiect prea tocit. A. s-a gândit la diverși împărați bizantini, dar n-am fost de acord, pentru că ar ieși ceva gen *Creanga de aur*, or trebuie să fii prea erudit și rafinat ca să te atragă Bizanțul. Am convenit că dincolo de Elisabeta I, regina fecioară, de Ludovic al XIV-lea, regele Soare sau de Napoleon Bonaparte nu putem trece. Nu ne-am putut opri însă la nici unul dintre aceștia, pentru că narațiunea cu mistere vitale pur și simplu nu se contura în jurul lor. Așa că am trecut la figurile științifice, Galilei sau Einstein. Astronomia și fizica cer, din păcate, o pregătire de specialitate pe care nici unul n-o aveam. Ar fi trebuit să mai cooptăm un autor și devenea totul cam complicat. Mai atrăgătoare a fost trecerea în revistă a figurilor de pictori și sculptori, și, dacă pe Leonardo ni l-a luat Dan Brown, pe Michelangelo am fi putut să ni-l însușim noi, a spus A. E prea apropiat modelul, am obiectat, tot Renaștere, tot *uomo universale*, ne-am lovit de aceleași zone de interes. De ce nu un muzician, atunci, a avut comeseanul meu o revelație, Mozart! Asta mă ispășea și pe mine, numai că un foileton ieftin în jurul lui Mozart m-ar fi necăjit, deși groapa comună și-ar fi găsit locul în poveste. Să n-o mai lungesc, ne-am oprit, până la urmă, la Ovidiu.

Argumente aveam din plin. Ceea ce pentru occidentali care vor citi romanul era exotic și depărtat, Pontul Euxin, noi puteam descrie fără să mai fie necesare cheltuieli pentru o călătorie de studii la fața locului, apoi făcea parte dintre figurile literare, deci și aici ne aflăm „acasă”. Scrisese *Ars amandi*, motivul exilului rămânea obscur, era contemporan cu Isus. Vintilă Horia obținuse Goncourt-ul (pe care l-a refuzat) cu romanul lui despre Ovidiu, ceea ce era de bun augur. Firește, Vintilă Horia scrisese un roman minunat, greșeală pe care noi n-o vom face. A. și-a amintit că la un moment dat s-a descoperit un mormânt pe undeva pe la Marea Neagră și de aici nu ne-a fost prea greu să construim intriga, pornind de la faptul real.

Povestea va fi semi-polițistă, cu buni și răi. Am vrut să introduc polițaiul român care încurcă lucrurile fără să vrea, din prostie și din organizare defectuoasă, dar A. mi-a atras sever atenția că romanul nu trebuie să aibă umor, și că mă roagă să nu uit că un roman prost nu trebuie să conțină personaje comice.

Așadar: în 1968, în timpul mișcărilor studentești de la Paris, se descoperă la Constanța un mormânt din anul morții lui Ovidiu, 17 sau 18 d. Ch. Se crede că e al poetului, se dovedește că nu, mor sau dispar niște oameni care au muncit la săpăturile arheologice. Un tânăr literat și matematician tobă de carte ajunge, în zilele noastre, să se ocupe întâmplător de mormânt și, inteligent fiind și cu simțul dreptății, dă de urma diverselor fapte mușamalizate. Se dovedește că se găsisse un papirus cu un poem codificat scris de Ovidiu, testamentul lui. (Îl vom scrie, în latină și în

română pe prima pagină a romanului, ca moto. Vom citi *Cartea codurilor* înainte de compunerea lui). Acest papirus – cheia misterului – care, ziceau comuniștii din România anului 1975, s-ar fi distrus, există încă și trimite, dacă-l descifrezi, la cauza exilării poetului. Nu e vorba de amor, cum s-a răspândit, voit, zvonul, și nici de politică. E vorba de ceva cu mult mai grav: simbolul central din poemul-testament e legat de misterele egiptene. Ajungem, cu puțină bunăvoință, și la Cleopatra și Antoniu. Ovidiu, care era membru al unei societăți ezoterice, era la curent cu un secret despre posibilitatea omului de a intra într-un fel de moarte aparentă timp de multe secole. Augustus se teme de trădarea secretelor.

O bună parte din roman ar fi „serioasă” și reală: poemele lui Ovidiu, papirusurile egiptene, călătoriile antice, apoi, în contrapunct, informații de pe computer, descărcate direct de pe *Google* (iață deja pagini întregi de roman gata) și drumurile eroului prin diverse țări din zilele noastre. În treacăt, ne-am ocupat și de receptarea din revistele culturale românești. Voi scrie dur împotriva romanului, m-a anunțat A., îl voi desființa pur și simplu! Atunci eu îl voi lauda, am spus, ca să creăm o polemică.

La desert am început să ne gândim ce vom face cu sacii de bani pe care ni-i va aduce romanul. Din nefericire de data asta literatura, care până atunci ne ajutase, ca o muză generoasă, ne-a jucat festa: am început să depănăm romane, nuvele, legende și parabole despre oameni distruși de „ochiul dracului”, despre zilele când ne vom gândi cu jind ce bine era când stăteam liniștiți la masă și plănuiam să scriem un best-seller cât mai prost, despre săracul care găsește o comoară și, după multă căznă și nopți nedormite, o duce înapoi și o reîngroapă exact unde a găsit-o, lăsând-o în plata Domnului. Nu vom scrie niciodată un best-seller mondial. Drept care oferim invidioșilor subiectul, pe gratis. ■

Radio România Cultural

Miercuri 25 ianuarie de la ora 15.00

Emisiunea

Etică - estetică Frica și consecințele ei morale.

Invitat: Octavian Paler

Realizator: Teodora Stanciu

Arad 106,8	București 101,3	Bacău 101,8	Bihor 105,8	Brasov 105,8
Buzău 103,7	Cluj 101	Iasi 103,1	Harghita 106,8	Oradea 96,1
P. Neamt 100,3	Petroșani 90,6	Sibiu 103,7	Suceava 101,6	Timișoara 100,7
Tulcea 105,4	Vatra Dornei 107,7	Zalău 105		

arte

Într-un în sala de teatru. Și mă dumiresc greu dacă sînt afară sau înăuntru. Pe scenă, în spate, ca un fundal, un zid de bloc. Prea binecunoscut. Tern, anost, sordid. Populează privirile noastre în fiecare zi, în fiecare noapte. Mi se pare că mă plimb pe stradă, nu neapărat într-o mahala, și că trag cu ochiul, obsesia mea dintotdeauna, la ferestre, încercînd să intuiesc poveștile de dincolo. La etaj, la geamuri, aceleași, meschine, la fiecare apartament, cîte o femeie și cîte un bărbat își încep ziua în vîzul tuturor. Și o sfîrșesc tot așa. Toți la fel. Mereu la fel. Aceleași gesturi dezgolate de sens, de vreun gînd, de vreo preocupare, de vreun interes, aceleași priviri opace, eliberate de sine și de celălalt, aceași rutină suficientă, aceleași forme de exprimare ale bărbației sau ale feminității, mă rog, aceași violență stereotipă și mărunță, mărunță de tot. În fața sau tot atît de bine în spatele blocului, o mașină. Oarecum părăsită, de vreme ce, totuși, bărbații din bloc meșteresc la ea zilnic. Nu există să nu avem o astfel de mașină prin preajmă. De mers, nu merge nimeni cu ea. Mașina devine, și în spectacol, orice. Obiect de reparat veșnic, adăpost pentru golani sau aurolaci, un loc înăuntru căruia o prostituată își poate arăta măiestria de cartier pentru o gură de vodcă și ceva crăituri, un suport pentru tăvălirea unui puști în pumni și șuturi. Un puști rebel, golan, dar inocent. El vede toate acestea și multe altele, o încasează sistematic la propriu și la figurat, este trădat, este umilit, iar și iar, batjocorit prin apartamentul unor homosexuali, este un looser, un tînăr adolescent care mai crede în celălalt, în prietenie, care se străduiește să o ia cumva mereu de la capăt. Și "zborul" este un alt început. Nu interesează pe nimeni. Zilele și nopțile încep și se sfîrșesc la fel. Mereu la fel.

Cînd spui că ești contemporan cu cineva sau cu ceva, se presupune că ești în cunoștință de cauză cu ce face persoana sau cu ce este fenomenul respectiv. Dacă privim atent istoria sau chiar ce trăim, ne dăm seama de iluzie. De culoarele paralele. Contemporanilor lui Mozart, să spunem, puțin le păsă, în cazul că aflaseră, că în apropiere trăiește un geniu, că se bucură, că se chinuie, că aude sunete, că naște lumi fabuloase care înfruntă timpul, că dincolo de ignoranța lor există și peste sute de ani adulație și adorație. Nemuritoare. Mult mai evoluți, poate, contemporanii noștri se manifestă la fel însă. În ciuda aparențelor sau eforturilor punctuale. În alt plan, dar tot lîngă noi trăiesc, cu totul altfel decît normele mele, poate, oameni care nu se intersectează concret aproape în nici un punct cu mine. Nici ziua, nici noaptea. Singura intersecție este contemporaneitatea. O noțiune extrem de relativă. Mare parte din ce prezintă televiziunile la știri sau din ce scriu ziarele sapă prăpastia dintre mine și contemporanii mei. Și reciproc. Stăm pe maluri diferite care se îndepărtează din ce în ce mai tare. Stăm pe insule diferite și avem senzația, doar, destul de vagă și aceea, că știm ce gîndim, cum și ce mîncăm, ce visăm, ce iubim, ce urîm, că ne zărim, că ne intuim. Se adaugă la asta comentariul unora și altora, care manipulează percepțiile, receptarea, care bruiază înțelegerea. Și realitatea. Care ne împing să trăim marginal unii față de ceilalți. Parte din bucățelele care lipsesc din tablou le completăm cu imaginația. Restul?

Despre ceva din acest rest este vorba în spectacolul *Plastilina* făcut de regizorul Vlad Massaci și scenograful Andu Dumitrescu la Teatrul Național "Radu Stanca" din Sibiu. Despre ce se petrece lîngă mine - știu că există un "altceva", dar nu merg mai departe nici cu căutarea și, uneori, nici cu frîmîntarea - despre felul primar în care se manifestă revolta, spaima, despre lupta cu ispitele și cu necunoscutul, despre șabloanele barbariei. Pe mine m-a marcat teribil acest spectacol. Așa cum mărturiseam la început. Textul lui Vasili Sigiarev, pe care nu l-am citit și îl aud prima oară acum, descoperit și tradus din germană de Vlad Massaci și Cristi Juncu. Un text dur, acut în tipurile de tensiune, în construcția personajelor, în ceea ce este individual și se pierde în turmă. M-a marcat nu doar povestea, e plin de astfel de povești în jur, cum

Marina Constantinescu

CRONICA DRAMATICĂ

Inocentul

Teatrul Național "Radu Stanca": *Plastilina* de Vasili Sigiarev. Traducerea: Vlad Massaci și Cristi Juncu. Regia: Vlad Massaci. Scenografia, light design: Andu Dumitrescu. Coregrafia: Florin Fieroliu. Distribuția: Adrian Neacșu, Cristina Flutur, Florin Coșuleț, Dana Talos, Pali Vecsei, Ofelia Popii, Mihai Coman, Florentina Șilea, Adrian Matioc, Raluca Iani, Ovidiu Moț, Diana Fufezan, Ema Vetean.

spuneam, ci simplitatea cu care regizorul Vlad Massaci studiază această lume, profunzimea studiului, seriozitatea lui, emoția cu care se apropie de fiecare personaj, de lumea fiecăruia, de durere, emoția cu care vrea să-i înțeleagă și cu care îi pune în pagină. Forța cu care concurează invazia informațională, forța cu care face pe scenă povestea credibilă da spectacolului ceva pregnant, autentic, în ciuda lipsei unor performanțe actricești. Și, nu în ultimul rînd, faptul că a reușit să mă arunce pe mine, spectatorul, în centrul existenței și în vîltoarea unor băieți de cartier. Fără menajamente, fără patetisme. De acolo, am văzut totul altfel. De acolo, din mijlocul unor marginali, mi s-a părut că povestea lor poate să fie, oricînd, și povestea mea. Chestiune de hazard. Acolo am simțit și disconfort, și teamă, și șoc, și neputință, și vinovăție.

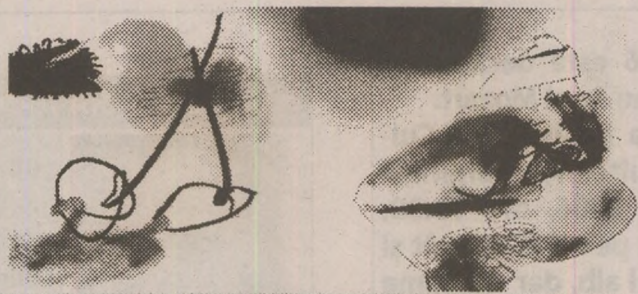
Am plonjat în spațiul meschin și sufocant al unui bloc confort cincisprezece dintr-un cartier obscur de oriunde de pe lumea asta. Andu Dumitrescu aduce nu doar ideea de bloc pe scenă, mentalitatea, topirea individului în turmă, aneantizarea, ci chiar forma lui concretă. Dacă pînă acum scenografiile lui se duceau spre jocul cu proiecțiile, spre un soi de stilizare modernă, minimalistă, acum schimbă

radical direcția, surprinzîndu-mă și impresionîndu-mă. Remarcabilă ideea, precum și materializarea ei. Un decor care amintește imediat de neorealismul lui Visconti, de viermuiala din apartamentele sordide, de du-te-vino-ul de pe scările insalubre, de violența din *Rocco și frații lui*. Un decor care joacă de la începutul și pînă la sfîrșitul spectacolului. Faptul că regizorul și scenograful formează de mult o echipă stabilă, se vede, se simte. Acum au găsit, fiecare dintre ei, forme noi, un nou limbaj, o cale de a ne scoate, fie și pentru două ore, din pasivitatea cotidiană. Mi-au plăcut enorm cele două montări ale lui Vlad Massaci pe textele lui La Bute, *Bash* și *Forma lucrurilor*, amîndouă făcute cu Andu Dumitrescu, pe care le-am văzut găzduite la Teatrul Act. Anvergura gîndului acestui regizor și simplitatea concluziilor la care ajunge există în fiecare spectacol. Și aici.

Din păcate, însă, la Sibiu nu prea a avut protagoniști. Planul de grup, de colectiv, de atmosferă iese bine. Ca și rolurile secundare. Iarși foarte bună, justă, cu măsură, cu haz este Ofelia Popii în rolul prostituatei. L-am observat cu plăcere, și n-am amintesc să-l fi văzut pînă acum, pe Mihai Coman, Profesorul, cu o dicție perfectă, implicat, atent, precis. În roluri episodice, Adrian Matioc, Ovidiu Moț, Dana Talos, Pali Vecsei. Problema este în planul întîii. Și nu atît la Adrian Neacșu, protagonistul propriu-zis, inocentul, cît la Florin Coșuleț, prietenul care îl bagă în toate buclucurile, fără umbră de remușcări. Adrian Neacșu are toate șansele să crească pentru că și-a înțeles personajul și pentru că, cred, are resurse pentru asta. El este apariția inocentă, rebelă și plutitoare, golanul curat, fascinat de puterea răului. Nu are forță, din păcate, pe scenă. Cel puțin în seara reprezentației pe care am văzut-o eu. Dar este credibil. Disfuncția majoră în spectacol apare în relația celor doi amici. Personajul lui Coșuleț este mecanismul răului, golanul dur, care minte și mimează mereu că este priceput în tot și toate, este "modelul" care îi fură mereu mințile inocentului, pe care este gata de fiecare dată să-l urmeze oriunde, pînă la capăt. Așa cum joacă Florin Coșuleț, superficial, exterior, din vîrfurile buzelor - las la o parte că nici nu prea se înțelege ce spune - personajul lui Neacșu nu are pe ce să se sprijine, din ce să crească. Relația

lor rămîne lineară, uniformă, nu crește, nu explodează mai mult decît în conținutul piesei, la nivelul poveștii. Ea tulbură interpretarea lui Massaci, spațiul lui Dumitrescu, și nu vibrațiile actricești. Din păcate. Ar mai fi aici de modelat plastilina. Și e ciudat. Pe de o parte, pentru că ce se întîmplă în piesa lui Sigiarev este foarte aproape de ce vîd ei, de ce vorbesc. Pe de altă parte, pentru că aștept cumva ca acești tineri să-și dea drumul. Să fișnească mai mulți. Nu știu cîte trupe au avut șansa lor ca să lucreze cu Purcărete, Mănuțiu, Tompa, Zsoldak... Și nu doar cîte un spectacol. ■

arte

↑ nainte să trec la prospăturile DVD pe care am pus ochii săptămâna asta, am niște iertări de cerut. Sylviei Plath, în primul rând, și cititorilor **României literare** în al doilea. Acum ceva timp, parcă, am scris “de bine” despre al doilea film al neozelandezei Christine Jeffs, *Sylvia* (2003). Un lungmetraj pe care l-am revăzut întâmplător de curând și în fața căruia am trăit șocul pierderii temporare a flerului. Prima dată îl văzusem pe bucăți și mi se păruse “potabil”, acum cu greu am răbdat până la sfârșit, spumegând la intervale de cinci minute.

Pot să îl cauționez prin dificultatea subiectului, greu de ecranizat. Ceea ce nu-l îndreptățește însă să includă detalii ridicole de genul poetesa în cauză (Gwyneth Paltrow) recitându-le din Chaucer unor vaci pentru a le testa inteligența pe care le-o bănuiește Hughes (Daniel Craig, viitorul James Bond). Iar când își declamă unul altuia din *Romeo și Julieta* am avut aceeași strângere de stomac ca la orice alt film american – cel de față fiind britanic – care postulează întotdeauna că relația dintre doi scriitori se caracterizează printr-un pingpong de citate. Asta ca să priceapă “bizonul” (american sau român) că, vezi dom’le, scriitorii ăștia au tot atâta cultură câtă capacitate de creație. Dacă nu, nu se califică, nu sunt autentici... Înțeleg unde bătea regizoarea, vrând să arate ca în acea vreme poezia și poezii contau mult mai mult decât azi, când, în paranteză fie spus, doar 8% dintre englezi citesc versuri într-un an, zice un studiu de la Oxford. Nu mă îndoiesc de intențiile bune ale lui Jeffs, dar modul desuet în care le materializează o face să cadă în aridul teren al stereotipiei.

Ce m-a deranjat cel mai mult este că pelicula cade în vechiul clișeu “de a da vina pe el”. Nu înțeleg de ce regizoarea nu folosește absolut nimic din romanul autobiografic *Clopotul de sticlă* și de ce filmul se axează doar pe idila dintre Sylvia și Ted (acesta era și titlul inițial, mai ilustrativ altminteri). Ecuția poziționată de peliculă sună așa: cât e cu “pe atunci nu încă poetul laureat al Marii Britanii”, eroina are dificultăți cu scrisul, pentru că e absorbită de gătit, își bate capul cu infidelitățile lui și se ocupă singură de copii. Când se despart, măcar scrie, dar nu poate fără el și se sinucide când înțelege că nu vor putea fi din nou împreună. Bun, a nu știu câta poveste de iubire imposibilă din istoria cinematografiei, iar Jeffs o face să sune aproape telenovelic. O altă sursă de enervare pentru mine au fost citatele din Plath, pentru că îmi doresc ca, măcar o dată în viață, să văd un film despre poezi care să nu folosească din ei primele zece citate faimoase pe care le găsești dând o căutare pe Google. Biografiile astea siropoase dau literatura la o parte cu piciorul: bine zicea un critic anglo-saxon, din astfel de pelicule reiese că Sylvia Plath e notabilă pentru sinucidere, la fel ca Iris Murdoch, remarcabilă pentru că a suferit de Alzheimer. Singura-mi consolare e că filmul ilustrează perfect o replică dintr-un film de Woody Allen (*Annie Hall*, parcă).

Alexandra Olivotto

CRONICA FILMULUI

O scuză și două noutăți

Și merită să adaug că BBC-ul, care a oferit parte din finanțarea pentru *Sylvia*, m-a mai dezamăgit cu ceva în aceeași săptămână. E vorba de un DVD conținând trei episoade din *Misterele Bibliei*, care promite revelații epocale și aterizează tot în desuetudine.

Trecând la ce am văzut pe DVD, că e ceva mai vesel... În 2005 Anglia a dus-o ceva mai bine la box-office decât restul țărilor europene (cu toate că s-au înregistrat scăderi masive pe tot vechiul continent) din cauza unei re-ecranizări al clasicului *Mândrie și prejudecată*. Context în care kenyană naturalizată pe tărâm britanic și măritată cu un japonezo-american, Gurinder Chadha produce... Ei, e greu să îi spui tot ecranizare, dar se raportează la același roman, din care rezultă un film și un joc de cuvinte: *Bride and prejudice*, tradus în română literal *Mireasă și prejudecată*. Dacă mai ții minte romanul, distanța dintre Elizabeth și Darcy (ce bine e când nu trebuie să scriu între paranteze cine îi interpretează) era motivată de diferența de clasă dintre ei, domnișoara făcând parte din mica nobilime rurală, iar el din cea mare și destul de urbană. Chada schimbă placa: diferența e aici una rasială – deși cuvântul e impropriu – Elizabeth, rebotezată Lalita fiind indiană (Aishwarya Rai, Miss World din 1994), iar Darcy, american. De ce el vine de pe mai noul continent în loc

să fi rămas englez m-a nelămurit, dar m-am prins după următorul dialog. Lalita îl acuză că are o mentalitate imperialistă, el dă replica “Dar sunt american”, iar ea răspunde elocvent cu “Tocmai”. Oricum, în acest context, trama pierde tot provincialismul britanic din Austen, acțiunea trecând din Amritsar în Goa, Londra și Los Angeles.

Oricum, filmul are de toate pentru toți, în buna tradiție a filmelor indiene. E un musical plus poveste de dragoste, dar melanjul e incredibil de savuros: imaginați-vă o secvență în care Lalita și prietenele ei merg o ultima dată la shopping înainte ca una dintre ele să se mărite și să se mute în Anglia. Firește, la cântatul colectiv participă tot satul, măcelarul, ghicitoarele, patiserul, bijutierul și ceva ce nu te-ai aștepta să vezi într-un sat indian: grupul travestiților locali, îmbrăcați în sari-uri. Nu e un film care va marca istoria cinematografiei, dar face să îl vezi.

Cealaltă noutate DVD are un timbru ceva mai grav. Plus că a creat o diviziune între criticii europeni și cei americani: *PS. Te iubesc*. Filmul a fost neglijat de americani, dar a făcut parte din selecția oficială de la Veneția, Telluride și Toronto. Avertisment: nu credeți un cuvânt din ce scrie pe spatele DVD-ului, povestea e cu totul și cu totul diferită: lungmetrajul este despre o femeie de vreo 40 de ani (Laura Linney), divorțată și singură, care întâlnește un student (Topher Grace) cu același nume și cu aceeași înfățișare ca fostul ei iubit de la 17 ani. Nu mă înțelegeți greșit, filmul rămâne la un nivel decent, nu o ia pe panta reîncarnării. Păstrează mereu un nivel minimalist, care sigur a fost pe gustul europenilor, în timp ce americanii au ridicat din umeri și au spus “Și ce dacă?”. Având în vedere că mă număr printre cei – puțini – cărora nu le-a plăcut *In vino veritas* aș putea spune că acest film e un *In vino veritas* plus, vorba americanilor, un “twist”, adică exact ingredientul lipsă din lungmetrajul cu băuturi alcoolice. Nu se pune problema “oare a revenit din morți?”, ci cum gestionează protagonista această problemă și șocul pe care i-l produce această întâlnire.

Te-ai aștepta ca, venind din filmul independent, Dylan Kidd, regizorul și co-scenaristul peliculei, să se avânte în experimente. Nicidecum. E vorba de un lungmetraj cu și pentru actori, tot restul fiind ținut în frâu ca să îi pună în valoare, de la luminație până la replici. Acestea din urmă sunt oarecum relaxate, se contează mult pe jocul corporal al actorilor pentru a veni cu subtextul. O privire sau o mișcare cîntăresc în această peliculă de trei ori mai mult decât într-una comercială. Când e umor, e de obicei coroziv. Dar, la urma urmei, filmul face apologia obsesiei feminine într-un mod cu totul nou. În primul rând, nu îi glorifică intensitatea sau manifestările tumultuoase. În al doilea rând, vezi trecutul prin perspectiva protagonistei și abia aproape de final pricepi longevitatea obsesiei. Modul în care lungmetrajul o dezvăluie gradat îi redă întreaga complexitate pe măsură ce protagonista o readuce în – să-i spun așa – lumina conștiinței. ■

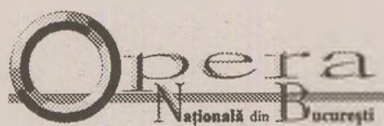

Mireasă și prejudecată

Sylvia

Anul 2006 este declarat în întreaga lume Anul Mozart.

Sub egida Ministerului Culturii și Cultelor, duminică 29 ianuarie 2006, ora 18.30,

Opera Națională din București îi invită atât pe cei tineri, cât și pe cei trecuți de prima tinerețe, pe cei cu părul alb, dar cu inima tânără, la premiera fascinantului spectacol „COSI FAN TUTTE”.

Muzica de Wolfgang Amadeus Mozart, libretul de Lorenzo da Ponte, în regia domnului ȘTEFAN NEAGRAU, scenografia semnată de doamna VIORICA PETROVICI, coregrafia lui MIHAI BABUȘKA, conducerea muzicală - maestrul VLAD CONTA.

DEUTSCHE WELLE

Un radio din inima Europei!

88,5 FM - BUCUREȘTI

Programul DW în limba română:

13:00 - 15:00 - Miezul zilei în actualitate (zilnic)

Știri la 10:00, 12:00, 16:00 (luni - vineri)

Știri în germană și engleză - zilnic din oră-n oră!

Și muzică bună - pop, clasic, jazz!

Deutsche Welle
53113 Bonn/Germany
www.dw-world.de

www.polirom.ro

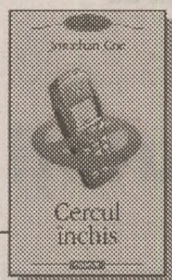
■ Radu Pavel Gheo
**Românii e deștepți
Clișee mioritice**

■ Jaroslav Pelikan
**Tradiția creștină II
Spiritul creștinătății
răsăritene (600-1700)**

■ Jonathan Coe
Cercul închis

■ F.M. Dostoievski
**Jurnal de scriitor
(3 volume)**

**Suplimentul
nr. CULTURA**

Un săptămânal realizat
în colaborare cu Ziarul de Iași

CARTIER în toate librăriile bune

**DICTIONAR
ENCICLOPEDIC
ILUSTRAT**

61 635 de articole, 2 320 de ilustrații

**Dictionar Enciclopedic
ilustrat (DEI)**

61 635 de articole
2 320 de ilustrații

**CARTIER
DICTIONAR
ENCICLOPEDIC**

98 000 de definiții

Dictionar Enciclopedic

98 000 de definiții
Ediția a V-a

Difuzare: S.C. "CODEX 2000", Strada Toamnei, nr. 24, sectorul 2,
București. Tel/fax.: 210 80 51. E-mail: codexcartier@gmail.com

CARTEA ROMÂNEASCĂ

***
*Locul nimănui. Antologie de
Poezie Americană Contemporană
36 de poeți americani contemporani*

Ediție coordonată de Carmen Firan și Paul Doru Mugur

„În contrast cu poezii fluente originari din programele de scriitori de tipul Iowa care-au fost favorizați prin traduceri în România, acești poeți radiază umanitate și «suflet» și, în plus, citiva au un simț al umorului sau al ironiei care e tabu în poezia aprobată în mai toate țările.

Cititorul român o să audă erudiția mediilor încrucișate dacă se desparte o clipă de ideea «poeziei traduse».”

(Andrei Codrescu)

În pregătire:

Alexandru Paleologu

Despre lucrurile cu adevărat importante

Alina Mungiu-Pippidi

Evangelii

Radu Tudulescu

Povestirile mamei bănușe

Eugen I. Iricaru

Supunerea

Ana Selejan

Îndrăstul intertextualilor • Reeducare și prigoană

www.cartearomaneasca.ro

H HUMANITAS

**Stelian Tănase
Elite și societate
Guvernarea Gheorghiu-Dej
1948-1965**

276 pagini

ISBN: 973-50-1093-3

Lucrarea de față este prima cercetare făcută pe baza documentelor de arhivă a perioadei 1948 - 1965. Autorul analizează problemele interne ale elitei guvernante precum și raporturile între elita suzerană (sovietică) și cea locală, între elitele comuniste și cele burgheze, între elitele aflate la cârma României și societatea românească în ansamblul ei, imbinând expunerea istorică și analiza politică cu investigația sociologică și analiza economică.

**Florin Turcanu
Mircea Eliade,
prizonierul istoriei**

672 pagini

ISBN: 973-50-1087-9

În cele aproape două decenii trecute de la moartea sa, personalitatea lui Mircea Eliade a constituit subiectul a nenumărate controverse. Amatorilor de sentințe rapide sau de răsunătoare scandaluri, Florin Turcanu le răspunde cu un studiu solid, documentat, cartea sa fiind rodul unei hotărâte coborâri la surse: memoriile și jurnalele lui Eliade, ca și ale colegilor săi de generație, romanele și studiile sale de istorie a religiilor, mărturiile discipolilor și ale savanților care l-au cunoscut.

www.humanitas.ro
www.librariilehumanitas.ro

Pentru comenzi prin poștă
021 311 23 30, cpp@humanitas.ro

arte

Pavel Șușară

CRONICA PLASTICĂ

Actualitatea lui Bitzan

I. Timp și materie

Deliberat sau numai instinctiv, prin marile sale reverii pe marginea obiectualității, Ion Bitzan a repus în discuție dimensiunea temporală a operei de artă. Însă el nu a făcut acest lucru prin scenarii epice exterioare, prin succesiunea episoadelor ori prin spectacole de mișcare, ci prin convocarea la o nouă viață a unor forme în care timpul s-a așezat, vizual și tactil, ca un element definitiv. Cartea veche, obiectul în nenumăratele sale ipostaze – de la cel irrelevant și derizoriu pînă la acela înnobilit prin raritate ori prin patina vremii –, forma comună și alcătuirea bizară, produsul tehnic și instrumentul științific și-au găsit în universul artistului un regim de existență comun și o putere de exprimare asemănătoare. Prin identificare și, mai apoi, prin selecție și prin comentariu, Bitzan le-a reinvestit cu o viață nouă și cu un destin exemplar. El a reușit definitiv și, aparent, fără efort, să abolească funcțiile și să anuleze circumstanțele pentru a recupera germenul permanenței camuflat în veșmintul efemer al aparențelor. Sub privirea sa iscoditoare și contemplativă, în primă instanță neutră și glacială, banalitatea s-a ridicat pînă la vibrația lirică, anodinel a căpătat măreție și indiferența un tragism inexprimabil. Dar dincolo de prospecțiunile temporale și de neobosita codificare culturală, artistul a negociat continuu cu resursele ascunse ale materiei, în multiplele ei variante substanțiale. De la instrumentele și de la tehnicile consacrate ale pictorului și ale graficianului, de la marile scenografii la focalizările microscopice,

de la hîrtia obosită la metalele grele, de la transparența emulsiilor la bitumul nocturn, el a experimentat totul cu același rafinament și cu o egală fervoare. Asemenea lui Borges, de care este afît de apropiat prin dinamica mentală și prin abilitatea tehnică, Bitzan a creat un vast labirint în care viața și codurile culturale se interpătrund pînă la a sugera o realitate unică și indestructibilă. În acest nou univers, în același timp rațional și impregnat de senzualitate, artistul și-a găsit nu numai un teritoriu optim de manifestare, ci și spațiul său de securitate, orizontul sub umbrela căruia nu este loc pentru degradare și entropie. Disociind semnul de sensul său convențional, obiectul de funcție și forma de conținutul ei previzibil, el a reconstruit totul într-un regim unitar, ireductibil și fără convulsii. Infinitatea de cărți s-a revărsat în Cartea atotcuprinzătoare, universul domestic s-a comprimat într-o Cutie, după cum viața însăși s-a restrîns în ordinea severă a unui Insectar. Ceea ce la prima vedere ar părea o simplă reducere la mormîntul gol, la imaginea convențională a cenotafului este, în esență, o încrîncenată și neobosită căutare a Edenului. A spațiului absolut în care forma este conținutul însuși, în care corporalitatea încetează a mai fi derizorie și în care segregările mărunte devin inoperante.

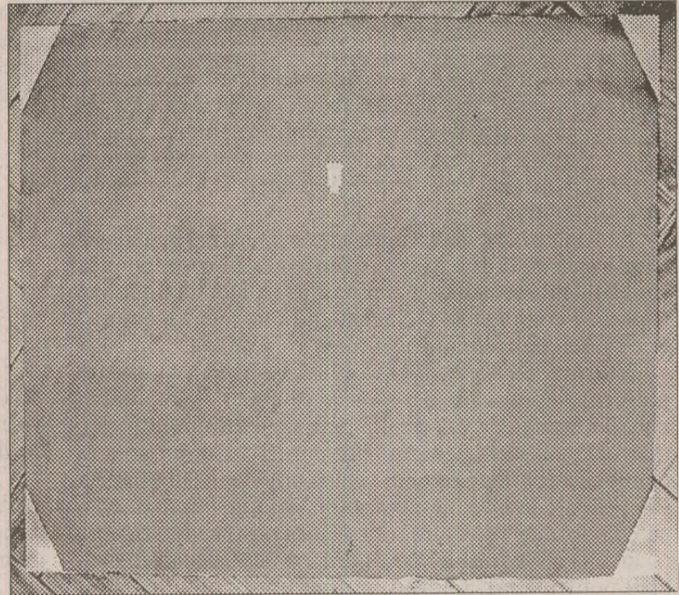
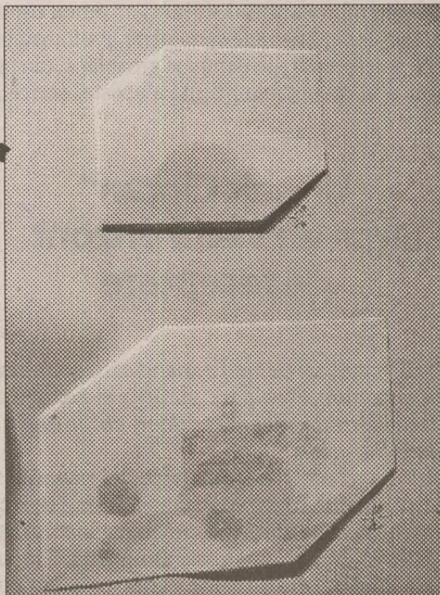
II. Mimesis și creativitate

Mai importante decît lucrările înseși, în general știute bine și prețuite în consecință, sînt mecanismele și resorturile adînci ale fascinației pe care arta și personalitatea lui Bitzan o exercită asupra conștiinței publice și asupra privitorului, în particular. În pofida faptului că artistul și-a delimitat foarte net universul și și-a restrîns reveriile la cîteva categorii de obiecte-reper, senzația de bogăție, de materie inepuizabilă și de acțiune formativă infinită se impune, dincolo de interesele imediate și chiar de nivelul de instrucție, tuturor categoriilor de spectatori. Pentru că Bitzan, spre deosebire de majoritatea confrăților săi, contrar aparenței de noutate radicală, oferă privitorului, cu o savantă intuiție psihologică, exact ceea ce acesta, la un prim nivel, poate accepta fără protest și poate înțelege fără efort. El își amăgește interlocutorul că arta este tocmai ceea ce acesta bănuia demult, adică o copie limpede a realității, un act mimetic desăvîrșit, o dublare a naturii printr-o imagine de o fidelitate care, la un moment dat, poate genera confuzii. Tocmai acest mecanism al **imitației** și această consecință ultimă care este **confuzia** sînt, la urma urmelor, factorii psihologici pe care se construiește arta lui Bitzan. Însă artistul deplasează net zonele de interes și perturbă cu desăvîrșire toate reperele. El separă natura neutră, anonimă și indiferentă în sine, care secole de-a rîndul a fost sursă directă pentru contemplația și pentru acțiunea artistică, de formele artificiale, de produsele culturii și ale civilizației. Și în loc ca actul mimetic, după cum ar fi fost de așteptat, să se exercite în relație cu natura, cu lumea așa-zis obiectivă, el se manifestă exclusiv, profund și iremediabil față de formele constituite

ale culturii. Din act de fidelitate, de supunere și de celebrare, **imitația** devine un gest de sfidare, de reconsiderare și de posesiune. Dacă **mimesisul** clasic adăuga naturii un sens și instaura o anumită ordine, **mimesisul** lui Bitzan perturbă pînă la anihilare modelul, îl golește de toate sensurile originare și îl resemantizează într-un alt sistem de codificații. Fila de manuscris, pagina de incunabul, insectarul, laboratorul alchimic sau al omului de știință pozitivist, inventarul de buduar și tot ceea ce universul artificial oferă în ansamblu și în amănunt se preschimbă, printr-o halucinantă construcție mimetică, în opusul desăvîrșit al originalelor: în iluzie pură, în gratuitate absolută, în joc dramatic cu absurdul și cu fatalitatea. Confuzia inițială, oscilațiile percepției și continua glisare între obiectul real și ficțiunea imaginii, sprijinite și întreținute de artist printr-o manualitate și printr-o capacitate de adaptare la spiritul formei și la somațiile materiei cu totul ieșite din comun, se transformă, finalmente, în ambiguă trăire estetică și în vibrație metafizică adîncă. Fără să fi fost un om cultivat în accepțiunea academică a cuvîntului, adică fără o cultură narativă solidă și sistematizată, dar cu o profundă cultură vizuală și cu un instinct infailibil al livrescului, Bitzan a intuit că una dintre cele mai eficiente modalități de a provoca interogații filosofice și vibrații estetice este bruscarea ontologică, dizlocarea obiectului din funcția, din natura și chiar din existența sa. Operînd exclusiv cu semne și cu structuri preexistente, deja sistematizate în arhiva noastră mentală și semnificate în orizontul cunoașterii, artistul explorează, în principal, patru căi de acreditare a formei și tot atîtea strategii de manipulare a privitorului; prima cale este aceea a **imitației directe** (cazul paginii scrise, al cărții, al bibliotecii, al insectarului etc.), prin care imaginea devine autonomă față de obiectul inițial, a cărui esență este acum uzurpată. Cea de-a doua cale ar putea fi numită a **imitației analogice** și ea presupune invocarea unei realități prin substituții sprijinite pe analogii formale: un dovlecel uscat, de pildă, se substituie drugului de salam într-o compoziție care comentează ironic imaginea vitrinei de magazin alimentar. Celei de-a treia căi i s-ar potrive denumirea de **construcție metonimică** și ea se referă, în special, la instalațiile complexe, de genul *Cîntarea Cîntărilor*, în care epica și personajele unei narații preexistente sînt introduse metonimic prin repere plastice minimale, însă perfect definitorii pentru întregul acțiunii: de pildă pantofii bărbatului și ai femeii, ca substitut al personajului. Și, în sfîrșit, cea de-a patra cale este aceea a **construcției în sine**, indiferentă față de modele și irepetabilă ca structură. Aceste construcții, fără a se raporta la realități deja cunoscute, sugerează plauzibil universuri condensate, stochează și aglutinează obiecte, forme, substanțe, densități și tonuri diferite fără o altă justificare decît aceea a unei conviețuiri legitime sau aleatorii. În aceste cutii, valize, dulapuri și în tot felul de alte recipiente, mai mult sau mai puțin identificabile, se adună toată tandrețea, ironia, patetismul, bogăția și disperarea mocnită a unei conștiințe neobosite și profunde. Neobosite prin puterea de a lupta cu neantul și profunde prin inocență, prin bucurie și prin împăcarea subînțeleasă cu ideea zădărnice.

Lucrări de Ion Bitzan

meridiane

„Cum aş fi putut să-mi imaginez că voi suferi atita din cauza dumneavoastră?” îi scria Emil Cioran în 1981, în germană, tinerei pe-atunci profesoare Friedgard Thoma, la câteva zile după ce o vizitase la Köln, bucurându-se de ospitalitatea ei, dar rămânând pe deplin conștient că „declinul” său din pricina acestei iubiri tirzii îi era „necesar” și „nesperat”. La două decenii după sfîșietoarea pasiune transmutată abil într-o prietenie ce-l va însoți pe Cioran pînă la sfîrșitul zilelor sale, cea care devine la un moment dat „centrul vieții” - „zeița unuia care nu crede în nimic, cea mai mare fericire și nefericire întâlnită vreodată” face publice dovezile acestei relații surprinzătoare, montînd scrisorile într-o pastă narativ-comentativă sub titlul *Um nichts in der Welt/Eine Liebe von Cioran*. Elegantul volum apare în 2001 la Editura Weidle din Bonn și stîrnește în lumea literară câteva polemici de „finută”, precum și un proces juridic soldat cu retragerea lui de pe piață și cu cenzurarea a 8 scrisori din cele peste 40 pe care Cioran le adresase dragei sale Friedgard.

Revista **România literară**, prin publicarea cronicii de carte și a interviului pe care autoarea mi l-a oferit, a atras atunci și în România atenția asupra acestui inedit, revelator și „scandalos” (pentru unii) episod din ultimii ani ai vieții lui Emil Cioran. În titlul unui capitol din *Jurnalul* său parizian, Nicolaus Sombart îl supranumește pe Cioran „sirena nihilistă”. Detaliul nu este lipsit de importanță; comentînd una din primele scrisori pe care Cioran i le adresează, Friedgard Thoma își amintește că, în 1989, a primit traducerea în germană a volumului de debut, *Pe culmile disperării*, cu o dedicație scrisă într-o germană cam „stîngace”: „Dacă nu aş fi produs în tinerețea mea aceste urlete aş fi părăsit scena demult”. Și adaugă „pentru că nu a părăsit-o a rămas mereu cu rana mortală pe scenă, să zacă și să urle – dar a ieșit un cîntec din asta.”

În 2002, în *Ușa interzisă* de Gabriel Liiceanu, aproximativ 15 pagini sunt rezervate „povestirii” și „interpretării” imaginii de pe coperta ediției germane, a fotografiilor anexate la finele volumului și a celor 130 de pagini ale story-ului epistolar dintre Friedgard Thoma și Emil Cioran. De altfel, Gabriel Liiceanu revine în repetate rînduri asupra poveștii cioraniene de care „nu reușește să se desprindă”. I-o va „relata” și lui Milan Kundera, la Paris, stîrnind vigilența alarmantă a soției acestuia față de „urmele” pe care un scriitor le-ar putea lăsa în legăturile sale cu persoane feminine. Între aceste „urme”, corespondența pare a fi cea mai compromițătoare, dezvăluind chipul uman al monstrului sacru și umilindu-l prin coborîrea în profan. Aici rezidă de fapt întreg „scandalul” corespondențelor intime pe care marile personalități le-au întreținut cu iubitele lor de-o viață ori cu amoruri trecătoare.

La scurtă vreme după publicarea în Germania a cărții *Pentru nimic în lume*, între editorul Stefan Weidle și unii critici serioși s-a iscat o polemică pe care aş califica-o drept „simptomatică” și „sexistă” în același timp. La un moment dat, editorul mărturisește că nu ar fi fost interesat atît de Cioran, a cărui filozofie îl lasă relativ indiferent, cît de „relația paradigmatică între un bărbat în vîrstă și o fată tină”, între Eros și Psyche.

Tema – scrie Weidle – a fost reprezentată pînă acum doar din perspectiva celui în vîrstă, strategiile de seducție ale tinerei doamne pîrînd impenetrabile. Or, în toate cazurile de acest fel, bărbații se simt iubiți pentru ceea ce ei sunt „în sine”, în timp ce femeile îi iubesc pentru aura lor publică.

Să fi intuit oare Cioran acest adevăr, preferînd să păstreze o elegantă discreție asupra vieții sale amoroase – așa cum Roland Jaccard crede în recenta sa lucrare intitulată *Cioran et compagnie*, o eleganță pe care nici „aventura” sa cu Friedgard Thoma nu a putut-o „profana”?

Editura EST a avut curajul (date fiind avaturile juridice) și meritul de a fi scos de sub tipar, la împlinirea unui deceniu de la trecerea în neființă a lui Emil Cioran, mărturia acestei „nebănuite aventuri”. Renunțarea la reproducerea fotografiilor din ediția originală și la o prefață sau postfață lămuritoare constituie însă mai mult decît o carență formală. Lectura scrisorilor relevă ce importanță au tocmai „fotografiile” ca „figuri iconice” ale iubirii, mai ales pentru Emil Cioran, atunci cînd „pozele” sunt

Cartea „interzisă”...

Friedgard Thoma

făcute de nimeni alta decît de „strengărița Friedgard”. O prefață sau o postfață ar fi putut elimina din start unele malentendu-uri, lămurind destinul „turbulent” al acestei cărți.

Dialogul pe care l-am avut cu Friedgard Thoma și cu scriitoarea și traducătoarea Nora Iuga, după apariția în românește a incitantului volum, ar putea umple doar parțial și temporar carențele semnalate, preîntîmpina poate unele false interpretări sau derapaje grosolane, din nefericire deja comise în receptarea pripită a acestei scrieri.

Un „alt Cioran” într-un vechi orizont de receptare

R.B.: La patru ani de cînd a apărut cartea dumneavoastră în Germania, cum vi se pare intrarea ei acum într-un cu totul alt orizont de receptare decît cel inițial sub o cu totul altă înfățișare?

F.Th.: Vă referiți desigur la aspectul material al cărții: ediția germană este foarte îngrijită, volumul este cartonat. Ediția română este o ediție de buzunar. Coperta cărții este foarte „inspirată”, imaginea este amuzantă, Cioran are un aer tîneresc. Fotografia i-am făcut-o în apropiere de

Pantheon, de Hotel Bresil, unde a locuit și Sigmund Freud. Imaginea spune multe despre „celălalt Cioran”.

R.B.: O scurtă precizare: nu toate editurile din România au posibilitatea să lanseze pe piață doar ediții cartonate... cum se întîmplă de obicei în Germania...

F.Th.: ...dar nici aici toate editurile nu-și permit așa ceva. Mica editură Weidle s-a dat peste cap pentru a scoate în condiții admirabile pe piață scrierea unei autoare necunoscute...

R.B.: ...poate fi însă și un omagiu adus lui Emil Cioran, despre a cărui operă spuneți, într-una din discuțiile pe care le-am purtat, că nu ar avea aici în Germania parte de aceeași celebritate ca în Franța sau România.

R.Th.: Așa și este, fiindcă mari edituri precum Rowohlt sau Classen, care ar fi fost și ele interesate în publicarea volumului, au dat înapoi cînd au auzit că ar putea exista unele dificultăți juridice și au invocat drept motiv faptul că Cioran nu este destul de cunoscut în Germania pentru a-și asuma acest risc.

R.B.: În România, Cioran este celebru. Reacțiile față de cartea dumneavoastră au fost în schimb controversate chiar „avant la lettre”... și femeile au fost mai îngăduitoare decît bărbații...

F.Th.: Firește că pentru un autor este îmbucurător să știe că scrierea sa e citită cu interes și, în cazul cărții de față, în chiar limba în care Cioran „s-a născut”. Dar cum nu știu româna, mă simt întrucîtva „amputată”, fiindcă nu pot nici să mă apăr, nici să mă bucur pe deplin. Trebuie

meridiane

să recurg la amabilitatea unor prieteni și să-i rog să-mi traducă ce s-a scris mai important despre această carte. Aș vrea să mă înțeleg: este și destul de dificil pentru mine să-mi știu cartea pornită la drum într-o țară a cărei limbă din păcate nu o pot vorbi...

R.B.: Ce sentimente ați dori să le trezească cititorilor români? O iubire a lui Cioran. Pentru nimic în lume?

F.Th.: Bucurie! Românii vor face cunoștință cu o latură inedită a personalității lui Cioran. Și ce poate fi mai interesant și în cazul altor scriitori decât ca, prin corelația dintre operă și viață, să aflăm mai multe despre ei, să-i înțelegem mai bine. Cel puțin pentru mine, acesta este cel mai frumos lucru, fie că este vorba de Goethe, de Kleist sau de Cioran.

R.B.: A fost întâlnirea cu Cioran și un experiment intelectual sau doar unul emoțional?

F.Th.: O, este greu de răspuns. Un experiment intelectual, poate, da – dar nu m-am gândit atunci la asta... Fiindcă astfel de situații le trăiești pur și simplu când se ivesc. Iei trenul spre Paris, nu te aștepti la mare lucru și deodată îți dai seama că acest domn în vîrstă dorește să întrețină cu tine o relație personală. Și ești mult prea bucuros pentru a te retrage, ești curios, ești încântat și vrei să știi cât de departe poate fi trăită această relație fără ca unul din cei doi să fie rănit prea adînc... În acest caz este vorba de un experiment al vieții, da, da, așa este.

R.B.: Sunt peste două decenii de cînd atunci...

F.Th.: Da – un sfert de veac deja și cred că acum se poate scrie, mai ales dacă ești convins că istoria acestei iubiri este interesantă și pentru cei care nu-l cunosc pe Cioran. Așa s-a întâmplat în Germania, unde el este prea puțin cunoscut. Cu toate acestea, am primit scrisori de la cititori care mi-au mărturisit că, după ce au citit cartea mea, și-au cumpărat cărțile lui Cioran. Într-ărit a reușit întreaga poveste să-i emoționeze!

R.B.: Cartea este proiectată într-un spațiu în care reacțiile cititorilor pot fi vehemente, spațiul în care componenta publică și cea particulară, intimă a vieții unui autor se întîlnesc, interferează.

E.Th.: Da, am fost mirată de criticile formulate adesea de bărbați (așa cum deja ați amintit), care au fost chiar răuvoitoare. M-am întrebant în ce secol trăim. Fiindcă această întîmplare, așa cum am trăit-o, este intimă dar nu în sensul propriu unor povestiri de alcov. Nicidecum. Intimitatea rezidă mai curînd în cutezanța sentimentelor. Uneori, reacția acelor persoane revoltate că m-aș fi încumetat să povestesc despre viața particulară a unui scriitor m-a făcut să cred că mă aflu în plin Ev Mediu. Toate acestea sunt stupidenii. Trăiam în secolul XX și știam demult că păstrarea, consemnarea laturii particulare a existenței este un moment indispensabil, ca o piatră de mozaic, pentru a reface „întregul” unei persoane.

R.B.: Dintotdeauna schimburile epistolare ale unor personalități ale vieții politice, intelectuale, artistice au incitat, au provocat chiar mici „scandaluri” atunci cînd au avut o componentă erotică. Trebuie însă făcută o precizare: atunci cînd ambii corespondenți sunt celebri, reacțiile pe care schimbul de scrisori le stîrnește sunt mai puțin critice.

F.Th.: Așa este. Mi-am dat seamă ulterior că e păcat că nu am fost și eu purtătoarea unui nume nobil sau o persoană „publică” în care caz, sunt absolut sigură, critica m-ar fi tratat cu totul altfel.

R.B.: Cartea este însă și o frumoasă și tragică poveste de dragsote cu o structură, o dinamică proprie: iubirea cunoaște un crescendo brusc, apoi se stinge treptat, dar nu de tot și nici definitiv. „Montarea” scrisorilor într-un cadru comentativ-narativ este reușită. Iritațiile se produc însă atunci cînd este depășită literaritatea textului...

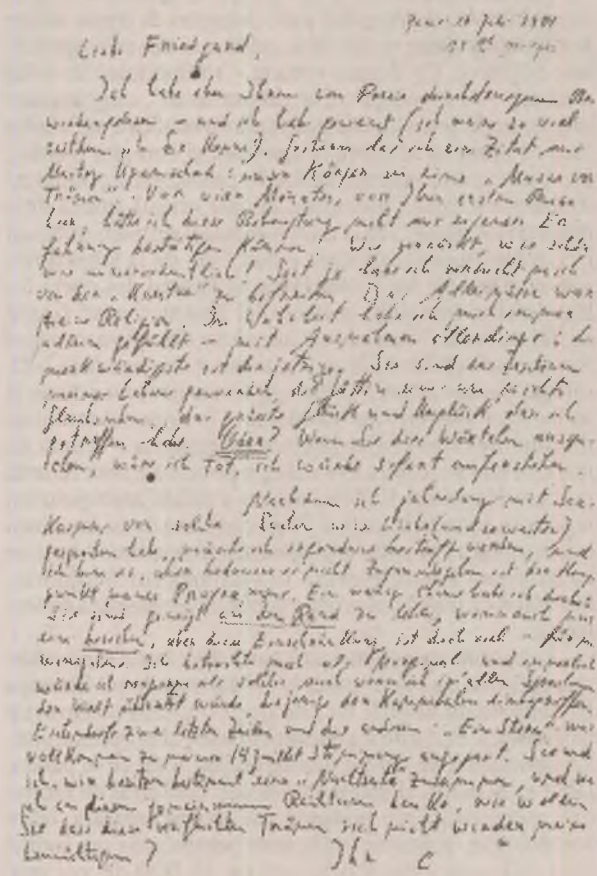
F.Th.: Mă bucur să aud asta. Pentru nimic în lume nu este decât o scurtă poveste, povestea unui moment din viața a doi oameni, indiferent dacă unul este celebru și celălalt nu. Totuși, povestea este, potrivit punctului meu de vedere și intenției mele, paradigmatică.

Continuu dialogul cu analiza prezentării semnate de Nora Iuga pe coperta a IV-a a ediției române. Friedgard Thoma are impresia că ar exista o supralicitare mitologică a relației sale cu Cioran prin referințele la Hyperion. Ea se gîndește la Hölderlin, eu îi explic că este vorba de Eminescu și îi promit să află traducerea germană a *Lucefărului* pentru a înțelege ce-i cu derizoriul „noroc”

al cercului strîmt.

O întreb ce și-ar dori de la o a doua eventuală ediție. Neapărt o prefață, un comentariu, un rezumat al scrisorilor interzise, pe care ea l-a făcut de altfel și l-a predat Editurii EST, dar nu se știe din ce motive nu a apărut. În plus și câteva fotografii, cum este cazul în ediția germană. Se pot adăuga fotografiile cu Emil Cioran și cu Simone Boue. Și fiindcă veni vorba de fotografii, îi reamintesc că a strecurat într-una din primele scrisori adresate lui Cioran propria ei fotografie. De ce a făcut-o? „Poate din cochetărie dar și pentru a câștiga mai mult interes din partea lui.” Fiindcă

„deși nu aveam un nume, nu eram oricine.” Voia să-i arate că „e frumoasă” (*ride*). O întreb dacă nu cumva și fără fotografia din scrisoare Cioran ar fi continuat să-i scrie. Este convinsă că da. După prima scrisoare (în care nu era nici o fotografie), Cioran o invitase deja la Paris.

Nu i-am pus întîmplător întrebarea cu fotografia: Cioran relatează o situație în care o femeie care-i scria asiduu și bine se autoinvită la el acasă și, cînd apare, este șocat de urîtenia ei și dezgustat de intimitățile pe care i le istorisește... Dar Friedgard dorește încă o dată să sublinieze că fără fotografie s-ar fi întîlnit la Paris cu Cioran.

O traducere „empatică”

Între amintirile care mă leagă de Nora Iuga se numără și discuțiile lungi pe care le-am purtat pe marginea cărții Friedgardei Thoma, ori de cîte ori ne-a fost dat să ne întîlnim în ultimii ani, mai des în Germania decât în România. Nora Iuga s-a apucat să tîlmăcească aceste scrisori cu mult înaintea unei decizii editoriale. A făcut-o din cunoaștere și pasiune, așa cum a procedat și în cazul altor autori germani, indiscutabil mai cunoscuți decât cea care a fost ultima iubire a lui Cioran. Acum, cînd *Pentru nimic în lume* și-a făcut intrarea în lumea românească, o dată cu lansarea volumului la Editura EST, nu am rezistat tentației de a o provoca pe Nora Iuga, telefonic, la un dialog. Firește că traducerea textului german al cărții a fost „extrem de facilă” și pentru că era confruntată în scrisorile redactate în germană de Emil Cioran cu o „gîndire românească”, de aceea traducerea lor „i-a venit ca o mînușă”, mi-a spus Nora. Micile erori de limbă sau gramaticale conținute în aceste scrisori au rămas necorectate de Friedgard Thoma, ceea ce dă autenticitate, savoare textului german, dar, din păcate, ele nu au putut fi transpuse ca atare în română – rezultatul ar fi fost „penibil”. Dacă a tradus această carte cu o doză de empatie? Răspunsul vine impetuos: „Vai, da! Enormă!” Puțini scriitori sau traducători ar fi putut să-l simtă pe Cioran „atît de aproape” cum l-a simțit ea în aceste scrisori. Aceasta și fiindcă încă din studenție fusese o mare admiratoare a lui Cioran, ale cărui cărți le-a citit „pe sub mîna” la Sibiu, a fost „fascinată” de stilul lui. Ideile lui, în schimb, au „răvășit-o” au speriat-o fiindcă nu putea înțelege „cum în toată această viață cu tot ce are ea, să nu vezi chiar nimic luminos!” Dar scrisorile tirzii au fost și o „revelație”, confirmarea faptului că „iubirea, la orice vîrstă, este o împlinire imensă”, că „ea accentuează sentimentul vieții chiar dacă ești foarte bolnav și foarte bătrîn”. După ce amintește că Goethe muribund era vegheat la căpătîi de o fată de 16 ani, Nora Iuga mărturisește că-l îndrăgește și mai mult după această carte pe Cioran, fiindcă a arătat că „în interiorul geniului există un om care are slăbiciuni, care suferă, care se umilește în cele din urmă și în felul acesta este un pămîntean ca și noi.”

Pe acest fond aduc în discuție receptarea „sexistă” a cărții Friedgardei Thoma, binevoitoare de către femei, ceva mai critică, răuvoitoare uneori și adesea grosieră de către bărbați. Nora Iuga nu este deloc surprinsă de această optică divergentă. Consider că femeile sunt mai receptive la întîmplările care au o componentă emoțională, sentimentală. Rezervele cu care cartea Friedgardei Thoma a fost întîmpinată de unii cititori masculini se datorează și unei mentalități misogine persistente în spațiul românesc.

„Iubirea nu compromite niciodată, iubirea distruge; memoria noastră îl reține întotdeauna pe cel care iubește mai mult – pierzătorul –, pentru că el a trecut prin iad. Corespondența lui Emil Cioran cu Friedgard Thoma surprinde momentul limită cînd spiritul a toate negator descoperă afirmația și și-o asumă; cînd Hyperion e gata să se lepede de nemurire pentru a-și trăi derizoriul «noroc» al cercului strîmt. *Pentru nimic în lume* e un posibil pendant al lui *Mai presus de orice* – cartea unei scadențe sau a unei revelații cînd omul îi dă cu tîla geniului strigîndu-i în față «Vezi că exist!» Așadar, alt Cioran. Un septuagenar adolescent îndrăgostit brusc de viață” scrie traducătoarea pe coperta a IV-a a volumului de la Editura EST.

O excelentă carte de vizită cu care *Pentru nimic în lume* își face de astă dată intrarea, pe ușa din față, și în România.

Rodica BINDER

EÇA DE QUEIRÓS – ultima întruchipare

împăcare a autorului cu patria sa: Portugalia apare aici drept posesoare a unei sănătoase tradiții rurale, un mic paradis terestru în raport cu Europa industrializată. Pe scurt, înregistrăm două romane extraordinare având drept obiect societatea portugheză, scrise de același autor, dar după modele narative și viziuni sociale complet diferite.

Care ar fi cele «două fețe» ale romanului *Orașul și muntele*? În acest roman aproape demonstrativ, rolurile se împart spontan începând de la titlu: prima parte a cărții, pînă la capitolul VIII (aproape jumătate din text) cuprinde entitatea numită generic „orașul”, în timp ce partea a doua va fi consacrată „muntelui”. O opoziție ce-și împarte aproape didactic spațiul narativ stă la baza unei alte serii de opoziții simbolice, care decurg logic una dintr-alta, încercînd binomul inițial cu o multiplicare de sensuri. Orașul se configurează drept un unic oraș, Parisul, capitala de atunci a lumii și simbol al civilizației, în timp ce «muntele» denumește mica și obscură localitate Tormes, simbol al «Portugaliei adînci», acolo unde se petrece acțiunea părții a doua.

Se desprind treptat și alte opoziții semnificative, cum ar fi cea dintre „Civilizație” și „Natură”, opoziție fertilă pe parcursul întregului text. Să nu uităm că nuvela de tinerețe a lui Eça de Queirós, prefigurare a viitorului roman, purta tocmai titlul de *Civilizație*. În același sistem de cupluri, „Modernitatea” opusă „Tradiției” reprezintă altă fațetă a aceleiași structuri duale adînci, după cum autorul concepe și o opoziție latentă între „Franța” și „Portugalia”, pornind tot de la sintagma-titlu a romanului. Eroul principal, Jacinto, ezită între cele două entități care i se par la fel de plictisitoare și de nesigure; va înclina totuși spre a doua serie de simboluri (Tormes-Natură-Tradiție-Portugalia), într-o opțiune ce pare a fi fost a lui Eça de Queirós însuși spre sfîrșitul vieții.

Cum apar, stilistic vorbind, cele două fețe ale romanului, întoarse spre secolul al XIX-lea sau spre secolul XX? În prima parte și, episodic, în partea a doua, „Orașul”, ca entitate multiplă, domină textul, orașul-metropolă, specific celei de a doua jumătăți a secolului al XIX-lea.

Parisul este, în romanul lui Eça de Queirós, Orașul cu majusculă, desemnabil prin sintagma devenită clișeu *la ville tentaculaire*, orașul uriaș, privit mai ales sub aspectele sale negative. Civilizația urbană – strălucitoare în ochii unui naiv – se dovedește a fi un „desert uman”, o îngrămădire monstruoasă, unde tocmai multitudinea haotică a indivizilor face ca omul să se simtă insignifiant și complet pierdut. La acest capitol, viziunea de fond a prozatorului portughez întîlnea o întreagă literatură, în care orașul apărea deja drept un loc nefast. De la mari romantici germani (precum E.T.A. Hoffmann) la Edgar Allan Poe, de la izbucnirile anti-citadine ale lui Victor Hugo la Parisul din opera lui Baudelaire, imaginea metropolei destructive se fixase destul de ferm. Versurile eminesciene din *Privesc orașul furnicar* ori cele ale lui Baudelaire din *A une passante* («O, toi que j'eusse aimée/ O, toi qui le savais») nu puteau fi scrise decît într-un «infern citadin», în mijlocul multitudini indiferente. Walter Benjamin a colecționat o seamă de mărturii literare, cărora le-a adăugat pe cele ale unor filozofi precum Hegel ori Engels, pentru a defini ambiguitatea funciară a orașului în studiul *Paris, capitală a lumii*. Imaginea queirosiană a Parisului anticipează aproape literal ceea ce va însemna «marele oraș» în viziunea lui Benjamin, dovedind că instinctul artistic superior devansează uneori teoria.

Extraordinara invenție anatopică din *Orașul și muntele*, reprezentată de micul palat al lui Jacinto de pe Champs Elysées numărul 202, nu este decît o uriașă construcție antifrastică. Privirile ingenuului prieten al proprietarului, Zé Fernandes, se opresc uimite asupra a tot ce în palat e făcut să ia ochii: eleganța mobilelor, confortul de ultimă oră, ascensorul ca o bijuterie, încălzirea centrală, băile somptuoase, aparatele sofisticate pentru scris ori audiții muzicale, enorma bibliotecă cu 30.000 de volume

legate în diferite culori, dar pe care nimeni nu le deschide niciodată, lumina artificială – totul ca în interioarele unui Des Esseintes. În această parodie de civilizație, Zé Fernandes face figură de «persan» nimerit în secolul al XVIII-lea francez. Trece însă doar puțină vreme și provincialul portughez își dă seama că «principele» și idolul său, Jacinto, proprietarul palatului, se plictisește cumplit în acest decor de vis, că toate invențiile moderne i se par inutile și că Jacinto tînjește în permanență după un «altceva», pe care deocamdată nu îl poate defini.

Treptat, realitatea pariziană le va apărea celor doi prieteni drept o iluzie periculoasă. Cînd, vizitînd șantierul bisericii Sacré Coeur de pe colina Montmartre, cei doi eroi contemplă Parisul într-o zi ceoasă, senzația de iluzoriu, de fals, li se impune cu forța unei evidențe, iar caracterul simbolic al scenei este subliniat apăsător de autor.

Ceea ce caracterizează palatul lui Jacinto de pe Champs Elysées 102 și, prin extensie, Parisul este mai ales „năvala obiectelor”, invazia lor monstruoasă, proliferarea pînă la nivel sufocant: că imensa majoritate a obiectelor în cauză poartă marca inutilității – se înțelege de la sine. Orașul celei de a doua jumătăți a secolului XIX s-a caracterizat tocmai printr-o îngrămădire obiectuală fără precedent, fapt care a transmis unei bune părți a prozei scrise în acea perioadă o vocație metonimică. Într-un studiu celebru, Roman Jakobson constata dominața metonimiei, adică a unei sintagmatici obiectuale, în proza realistă și naturalistă, determinată probabil de însăși lumea descrisă în astfel de proze. Multitudinea aiuritoare a obiectelor de artă din palatul lui Jacinto face ca însăși valoarea lor să se piardă prin aglomerare; iar cantitatea de obiecte necunoscute și chiar agresive cu care bietul Zé Fernandes se confruntă la prima lui vizită ne sugerează caracterul parodic al acestei civilizații obiectuale, pe care autorul nu o simpatizează deloc.

Obiectele pariziene din roman pot fi catalogate drept „prezențe-fetiș”: conform definiției lui Baudelaire (el însuși fetișist recunoscut și expert în materie), obiectele-fetiș semnifică mai degrabă o absență decît o prezență, deoarece ele nu vor putea substitui niciodată entitatea dorită. Invazia artefactului construit special și destinat distracției încerca să ascundă, în perioada *belle époque*, un vid existențial deosebit de grav. Expoziția Universală de la Londra și apoi cea de la Paris atrăseseră atenția diferitelor „capete gînditoare” din Europa timpului deopotrivă cel mai grandios spectacol obiectual pe care Vechiul Continent îl cunoscuse pînă atunci. Majoritatea erau obiecte fără semnificație utilitară, desenau un spectacol gratuit și grandios, făceau apologia fetișismului. Într-o serie de articole rămase celebre, Baudelaire descria Expoziția Universală drept o lume de prezențe despre care spunea că „sont des phantasmagories qui ne tombent plus sous les sens”; predilecția pentru obiectul feeric, credea Baudelaire, devenise neliniștitoare, deoarece acesta „est une valeur d'échange, pas un objet concret”.

Nu știu dacă Eça de Queirós citise articolele lui Baudelaire, scrise cu cîțiva ani înaintea stabilirii la Paris a autorului portughez; dar aprecierile baudelairiene se potrivesc ca o mînușă lumii obiectelor din prima parte a romanului *Orașul și muntele*.

A doua parte a aceluiași roman marchează contrastul hotărît cu „Orașul” din prima parte. Trecerea de la lumea hiper-civilizată a Parisului la lumea uitată de Dumnezeu de la Tormes, de la splendoarea factice a palatului parizian la Provincia portugheză obscură, ieșită din timp, se realizează prin călătoria simbolică a lui Jacinto și a prietenului său Zé Fernandes de la Paris la Tormes, călătorie ce ia forma unui voiaj inițiativ. O splendidă pagină din capitolul VIII, descriind intrarea în Portugalia a celor doi prieteni cu trenul care venea de la Paris și se îndrepta spre Lisabona, marchează accederea în noua lume. Este unul dintre cele mai inspirate episoade așternute vreodată pe hîrtie de Eça de Queirós, sesizare a unui

Evoluția stilului lui Eça de Queirós atinge, fără îndoială, o culme prin romanul *Orașul și muntele*, terminat în anul morții autorului, 1900, și considerat de unii exegeți drept punctul maxim al unui traseu ascendent. Chiar dacă alții înclină să vadă în *Familia Maia* capodopera absolută, iar în *Orașul și muntele* mai degrabă o operă de crepuscul, locul special și emblematic al acestui ultim roman antum rămîne indiscutabil. Vom examina ceva mai atent stilistica profundă a capodoperei finale, pentru a descifra ațit semnificația literară a fazei de evoluție reprezentate de *Orașul și muntele*, cît și simbolistica aparte a ultimei scrieri queirosiene.

Orașul și muntele marchează limita vizibilă a unei epoci și a unui stil; în el se sfîrșește secolul al XIX-lea, iar anumite mărci romanești ale secolului următor își fac discret apariția. Secolul al XIX-lea își intonează aici cîntecul de lebadă – pentru a lăsa loc cui? E greu de spus. Eça de Queirós însuși avusese probabil sentimentul că, odată cu *Familia Maia*, dăduse tot ce avea mai bun în arta sa romanească, conform principiilor secolului al XIX-lea. Ce mai putea urma? Răspunsul dat prin ultimul roman rămîne ambiguu, dar el indică totuși, cu perspicacitate, a anumită direcție.

Orașul și muntele prezintă, stilistic, o *double face*: una întoarsă spre trecut, spre secolul care tocmai se încheia, privit de data aceasta cu o detașare interioară absentă în *Familia Maia*; cealaltă – spre un viitor doar presimțit și incert. Ultimul gest literar al romancierului Eça de Queirós pare să fi fost acela de a sonda necunoscutul, traducînd prozastic versul lui Baudelaire «*Au fond de l'Inconnu pour trouver du nouveau*» (sugestiile baudelairiene vor fi de altfel relativ numeroase pe parcursul demonstrației care urmează).

Există o schimbare stilistică evidentă în mai puțin cunoscutul *Orașul și muntele* prin comparație cu capodopera *Familia Maia*, schimbare ce situează al doilea roman într-o relație de complementaritate cu primul. Romanul-frescă a unei lumi (*Familia Maia*) se opune unui roman simplu, linear, aproape schematic (*Orașul și muntele*). Dacă *Familia Maia* cuprindea aproape toate straturile societății portugheze, se mișca pe multiple planuri narative, iar destinele personajelor se întretăiau capricios, cu o extremă complexitate, în *Orașul și muntele* avem a face cu un roman *à thèse*, comportînd doar două personaje principale care se mișcă foarte puțin și într-o lume de apariții secundare, pe o scenă populată de umbre. Perspectiva asupra Portugaliei înseși era în *Familia Maia* de un pesimism extrem: ni se înfățișa o țară cufundată în marasm, provincială și înapoiată, condusă de imbecili și fără nici un orizont de speranță; romanul *Orașul și muntele* pare a sugera o

m e r i d i a n e

Desen de Rafael Bordalo Pinheiro

imaterial *état de grâce*.

„M-am trezit învaluit într-o tăcere adâncă și dulce. Era o gară foarte liniștită, foarte curată, cu trandafirași albi cățărându-se pe ziduri – și alți trandafiri crescând în tufe într-o grădină unde un mic bazin sufocat de mătasea-broaștei dormea sub două mimoze în floare ce parfumau aerul. Un tânăr palid, cu un pardesiu de culoarea mierii, arcuindu-și de pământ bastonul, se uita gânditor la tren. Ghemuită lângă grilajul grădinii, o bătrână, cu coșul ei de ouă alături, își număra în poală monezile de aramă. Pe acoperiș erau puși la uscat dovleci. Deasupra, strălucea adâncul, minunatul și blîndul albastru al cerului, de care ochii mei erau atît de însetați“ (Orașul și muntele, cap. VIII).

Schimbarea de registru stilistic se face în acest caz aproape pe nesimțite, iar toată acțiunea părții a doua se va petrece în tonalitate asemănătoare. Subtilitatea queirosiană se manifestă prin faptul că, încă de la primele rînduri ale noii mișcări ritmice, surprindem o transformare stilistică de profunzime, care trece dincolo de tema părții a doua sau de atmosfera proprie ei. Dominantele stilistice diferite ale celor două părți sunt reductibile la următoarele componente:

a). Și în pagina de mai sus există o „lume a obiectelor“. Pentru a face însă o contrapondere vizibilă lumii de obiecte mecanice și ornamentale ce umpleau pînă la refuz palatul parizian, obiectele surprinse aici vor fi toate „naturale“ sau produse ale activității umane primordiale, vor fi destinate necesităților vitale, nu luxului: *trandafirași albi, trandafiri în tufe, mimoze în floare, grilajul grădinii, coș de ouă, dovleci* etc. Un obiect oarecum superfluu, precum *micul bazin* apare sufocat de mătasea-broaștei, care trebuie să sugereze că micul bazin nu mai este demult utilizat, că s-a integrat naturii. Alt obiect-marcă de civilizație vestimentară, *pardesiul*, posedă un epitet coloristic bizar (*de culoarea mierii*), care trimite din nou la natură. Iar *bastonul*, alt semn de civilizație, este arcuit de *pământ*.

b). În a doua parte a romanului, metafora substituie metonimia, printr-o răsturnare de categorii care nu sunt doar figurative, ci de tip al scriiturii. Faptul apare vizibil începînd chiar cu prima frază; pe o suporafață textuală minimă, de doar cîteva rînduri, îngrămădirea figurilor din aria metaforică este impresionantă:

tăcere adîncă și dulce – două epitete metaforice; *gară liniștită* – epitet metaforic; *trandafirași albi cățărîndu-se pe ziduri* – personificare; *un mic bazin sufocat...* dormea – personificare; *strălucea adîncul, minunatul și blîndul albastru al cerului, de care ochii mei erau atît de însetați* – trei epitete metaforice participă la construirea unei sinestezii complicate, în care *cerul* este privit drept *mare*, într-o imagine răsturnată a aerului și a apei.

Metafore de diverse tipuri caracterizează toată partea a doua a narațiunii. Eça de Queirós a intuit faptul că proza europeană urma să abandoneze scriitura metonimic-descriptivă, specifică celei de a doua jumătăți a secolului

XIX, în favoarea unei apropieri a romanului de poezie. Prezența masivă și inedită a seriei metaforice în proză va merge crescînd în primele decenii ale secolului XX. În ultimul roman queirosian, mutația esențială ia deocamdată forma unei geniale premoniții.

c). Există și o altă specie de metaforă, mai greu sesizabilă, în acest fragment: tînrul palid care privește gânditor trenul marchează o subtilă intertextualitate, deoarece trimite la un text absent, la episodul simetric din romanul de tinerețe al lui Eça de Queirós însuși, intitulat *Capitala*. Acolo, un tînr provincial venea mereu la gară doar pentru a privi expresul Paris-Lisabona, simbol al unui orizont intangibil. În *Orașul și muntele*, întoarcerea de la Paris a celor doi prieteni, dezamăgiți de civilizație și aflați în căutarea Portugaliei profunde, nu înseamnă – sugerează Eça – că aspirația spre ieșirea din provincie ar fi dispărut și că alte personaje nu vor reface același traseu al dezamăgirii. Tînrul palid care contemplă gânditor trenul apare într-un contrapunct semnificativ cu cuplul celor doi eroi ai civilizației reveniți în provincie.

În romanul de față se cuplează intenționat două viziuni stilistice diferite: una descinde din secolul al XIX-lea, privit însă cu detașare ironică; cealaltă pare întoarsă spre necunoscut, spre o lume romanescă ce abia urma să se nască. Prin simplitatea acțiunii și prin caracterul demonstrativ al adevărilor expuse, romanul se transformă într-un roman-parabolă, complet diferit de cele scrise pînă atunci de Eça de Queirós. La mijocul lui, acolo unde începe partea a doua, se plasează călătoria simbolică între Paris și Tormes: personajele pleacă din Parisul (infernal), străbat într-o noapte neliniștitoare Spania (ca un fel de Purgatoriu), pentru a ajunge dimineată în paradisiaca Portugalie. În planul adînc al textului, trecerea de la „vechea lume“ (secolul XIX) la „noua lume“ a secolului următor se face cu ajutorul a două scriituri diferite.

Tot ce putem spune despre lumea secolului XX, așa cum o intuia romancierul portughez, este că ea îi apărea, în același timp, provocatoare (din punct de vedere stilistic) și neliniștitoare (din punct de vedere uman). Fugind de un model civilizațional pe care îl simț din ce în ce mai străin, eroii se întorc „acasă“, în Portugalia rurală și provincială, ca într-un posibil refugiu. În călătoria simbolică de „revenire“ a celor doi prieteni citim, în filigran, traseul existențial și artistic al lui Eça de Queirós însuși.

Mihai ZAMFIR

P.S. E întotdeauna plăcut ca cineva să-ți citească atent articolele, chiar dacă nu înțelege din ele mare lucru: îți măgulește oricum vanitatea. Am contemplat astfel – împreună cu cititorii numărului 1 al revistei noastre – o lungă lecție despre Pușkin a profesoarei Elena Loghinovschi, lecție care pleacă de la cele trei articole consacrate de mine *Jurnalului secret* al poetului.

Că profesoara consideră *Jurnalul* un fals – e dreptul ei: eu însumi l-am prezentat drept o scriere apocrifă. Ciudat mi se pare însă faptul că doamna Loghinovschi îmi atribuie mie afirmații din *Jurnalul* în cauză, ca și cum ele mi-ar aparține, cînd, în realitate, eu doar le reproduc: ghilimelele din text ar fi ajutat-o la evitarea confuziei. Ciudată mi se pare, ce-i drept, și viziunea doamnei Loghinovschi asupra lui Pușkin însuși: este viziunea învățată la Moscova prin anii '50 și descinzînd direct din inevitabilul Bielinski. Decenii la rînd autoritățile culturale sovietice au căutat să impună un Pușkin „patriot“, „legat de popor“, un autor ce „depășește romantismul“ pentru a se opune apoi acestui curent literar reacționar etc.etc. – adică un Pușkin convenabil puterii comuniste și foarte departe de non-conformistul absolut care a fost cel mai mare romantic rus.

Doamna Loghinovschi își încheie lecția în glorie: *că, personal, D-sa (adică eu, M-Z) nu este un admirator al genialului poet rus, ni se pare a fi un fapt demonstrat (de unde o fi scos-o?). Să conchidem deci că este un invidios?*

Prin urmare eu, M.Z., aș fi invidios pe Pușkin: de ce nu și pe Eminescu? De ce nu și pe Shakespeare? Această afirmație despre invidie măsoară exact, la milimetru, pînă unde poate merge confuzia dintre literatură și non-literatură, provocînd cititorului o salutară bună dispoziție. M.Z.

Bref

Ce citesc canadienii francofoni

● Într-o corespondență trimisă de la Montréal pentru „Magazine littéraire“ nr. 448, Perrine Leblanc deplînge faptul că, deși orașul canadian a fost proclamat de către UNESCO „Capitala mondială a cărții 2005-2006“, mediocritatea se răspîndește ca o boală în domeniul editorial. Apar o mulțime de bio- și autobiografii ale unor eroi populari și stele locale în declin, cărți despre scandalurile sexuale care au zguduit țara, romane fluviu de aventuri și amoruri trase de pîr, volume de psihologie popularizată și de rețete culinare. În fruntea topurilor, ca peste tot, tronează Dan Brown și J.K.Rowling. Aproape înecată în această producție de „carte profitabilă“ material, literatura adevărată, beletristica se obținează totuși să supraviețuiască, datorită unor edituri precum Boréal, Leméac sau Les Allusifs care, deși cu un buget la limită, susțin tinerii scriitori talentați în lupta lor cu kitsch-ul. Dintre acești tineri s-au remarcat în 2004-2005 prozatoarele Nadine Bismuth și Nelly Arcan (aceasta din urmă a fost nominalizată, cu romanul *Folle*, pentru Premiul Femina) și poeta Kim Doré. Laureat al unor importante premii literare, Jean Barbe, după succesul volumului *Cum să devii un monstru*, a recidivat în toamna aceasta cu un nou titlu *Cum să devii un înger*. Printre condeiele canadiene care scriu în franceză, s-a remarcat și Gilles Jobidon, cu un scurt roman-bijuterie, *Drumul zorilor*. Dacă se adaugă la acestea festivalurile, lecturile de poezie, spectacolele de literatură & muzică ce servesc drept tribună unor tineri și mai puțin tineri scriitori, nu s-ar putea spune că situația literaturii francophone din Canada e chiar atît de primejdă pe cît o văd pesimiștii.

Clasament

● În editorialul numărului 447 al revistei „Magazine littéraire“, al cărei tradițional „dosar“ îi e consacrat lui Platon, directorul publicației, Jean Louis Houe, pornește de la o informație interesantă. În 2004, BBC și-a invitat ascultătorii să desemneze cel mai mare filosof al tuturor timpurilor. Membrii foarte serioasei International Plato Society au lansat un apel pentru a mobiliza publicul să demonstreze că Platon continuă să domnească în lumea Ideilor de 2350 de ani. Socoteala a ieșit însă altfel. Pe locul I s-a aflat nimeni altul decît Marx, cu 27,93% din voturi, urmat de David Hume, Ludwig Wittgenstein și Friedrich Nietzsche. Platon a ieșit abia pe locul V, cu doar 5,65% din sufragii.

Truman Capote după 22 de ani...

● ...de la moarte continuă să stîrnească un viu interes. Filmul *Capote* realizat de Bennett Miller, cu Seymour Hoffman în rolul titular, are ca subiect cei șase ani din viața scriitorului în care a lucrat la romanul-reportaj *Cu singe rece*. Intrată pe ecranele americane în noiembrie, pelicula s-a bucurat de o bună primire din partea publicului și a criticii. Anul acesta a proiectat un nou film inspirat din biografia celui ce i-a inspirat pe cinești încă din timpul vieții și al cărui titlu va fi *Ai inimă?* În sfîrșit, Random House a publicat de curînd un roman inedit, *Summer Crossing*, scris pe cînd Capote avea 20 de ani, în 1944, și despre care pretindea că l-ar fi distrus, preferînd să debuteze abia patru ani mai tîrziu, cu *Alte glasuri, alte încăperi*.

Prenumele lui Hitler

● Cotidianul „The Sun“ a publicat la sfîrșitul anului un florilegiu al celor mai tăcănite răspunsuri la concursurile radiofonice de cultură generală, gen de emisiuni foarte popular în Anglia. Iată cîteva perle de incultură: „Care este cuvîntul italian pentru autostradă? Espresso“; „Cît timp a durat războiul de șase zile între țările arabe și Israel? Două săptămîni“; „Care era prenumele lui Hitler? Heil“ sau acest dialog: „– Care e cea mai mare țară hispanofonă din lume? – Barcelona. – E vorba de o țară. – Îmi pare rău, dar nu știu nume de țări din Spania.“

a început a fost doar un exercițiu spiritual, o temă pentru acasă mai specială, o gimnastică sublimă a imaginației. Mai apoi, unul din acești adolescenți cu coama în vânt a observat că, descifrându-i pe alții, s-a descoperit pe sine ca fiind fragilă, dar sensibilă și gânditoare la modul pascalian. Pentru el, poezia e sumă de trăiri și de revelații cotidiene asupra realității, turnate în tiparul încă nesigur al cuvântului tineresc, dar plin de fervoarea celor șaisprezece ani avântați. Au fost acestea, câteva din cuvintele doamnei profesoare Corina Popescu de la colegiul Național „Octav Onicescu” din București, prezentându-l și recomandându-l pe elevul său Liviu Cristian Tănase, care scrie versuri, și crede profund în poezia sa. Cu o prezentare la fel de frumoasă și sub aceeași semnătură, ne-am mai întâlnit și acum aproximativ un an de zile, când, răspunzându-i aici, ne-am concentrat atenția asupra textelor adolescentului, care în mare parte par a fi aceleași cu cele aflate în plicul de-acum. Gestul sublim repetându-se, poemele ușor de recunoscut și ținut minte, nu ne rămâne să credem decât că răspunsul nostru nu a fost citit atunci, el poate că ar trebui căutat în colecția **României literare**, ceea ce nu credem că este ușor lucru, de aceea vom încerca să rezumăm, la o a doua lectură a versurilor, analiza din anul celalalt trecut, când autorul lor avea cincisprezece ani, poate și mai puțin. Experiența ne îngăduie să știm că la vârste atât de fragede poezii evoluează destul de lent, aura lor de poezi ai școlii, ai clasei, se menține însă și se învăpăiaza, dat fiind contextul în care se manifestă cu statutul limpede de excepție și de eveniment. La 16 ani se scrie la fel ca la 15 și, ca la 14, când se produce și revelația diferenței de preocupare, între colegi, în direcția literaturii și pasiunii pentru aceasta. Adolescentul citește multe cărți, dintre care pe unele ar trebui să le revadă și peste câțiva ani buni, când va fi capabil de o receptare alta decât aceea de-acum. Acum el citește cu lacomia copilului performant, mai târziu, dacă s-ar întoarce reluând aceleași texte, nu le-ar mai găsi gustul același, căci nici nu s-ar îndura să uite că le-a parcurs; chiar dacă a făcut-o cu inteligență și pasiune, antenele lui de-atunci fiind nedesăvârșite, cu limitele firești ale vârstei, atunci el pierzând pe drum o seamă importantă de lucruri. El citește și singur, dar și asistat de oameni de specialitate, care-i răspund la întrebări și îi explică pe înțelesul lui scenele încă enigmatice din romanul literaturii, chestiuni de stilistică, de artă literară, de comportament corect față de realitate și ficțiune. Dar mai mult singur, condus de un instinct puternic însă lent, de orientare, adolescentul,

Constanța Buzea

POST-RESTANT

în deloc blând acord cu sinele său, acumulează toate cele necesare în vederea propriului său text, a operei sale nebuloase, la care se înhamă cu o pasiune tulburătoare. Responsabilitatea celor care se întâmplă să fie de față la nașterea unui poet va fi întotdeauna copleșitoare și plină de riscuri. Nașterea aceasta miraculoasă nu are cum să fie spontană și nici ușoară. Cel ce asistă indeaproape la facere, știe cât durează ea și cât de derutante sunt muncile. Se pare că ultimele, în această expulzie în lume a poetului, sunt aripile enorme ale Pegasului propriu, împreună cu care poetul se naște sudat pentru totdeauna. Atât de frumos și real este portretul adolescentului pe care ni-l face doamna Corina Popescu, și care, iată, asistă într-un mod minunat la nașterea unui poet: „Hieratic și încrezător în steaua sa, devorator de cărți și de teatru într-o mare de adolescenți pe care n-o mai vedem de mult la modul nichit, prematur (poate prea?) realist și mercant, foarte tânărul Liviu Cristian Tănase crede profund în poezia sa – pentru mine anexă surprinzătoare inițial a caietului de analize literare. Crescut frumos în umbra maștrilor, el e o generoasă promisiune pentru mai târziu. Spiritul său, șlefuit încet și îndelung, descoperind pe alocuri scilipiri diamantine, propune acum câteva străfulgerări poetice, cu toată încântătatea lor imperfecțiune adolescentină, zăpadă curată în mijlocul acestui decembrie mohorât.”

Ceea ce am vrea să vă transmitem acum este încrederea că asistența dumneavoastră atentă și caldă rodește și va rodi în timp, bucuria de a vă afla dăruită cu vocație în îndrumarea atât de tânărului poet. În intervenția din 2004, remarcând pasaje

mai lungi din poeme, strofe, terține, distihuri reușite, uneori sintagme doar, le-am transcris atunci, aici pentru exemplaritatea lor, având în vedere faptul că jocul dificil cu cuvintele la această vârstă sunt și nu sunt întâmplătoare. Textul lui Liviu Tănase ne este prezentat ca volum în manuscris compus din două secvențe: *Spovedania unui adolescent* și *Amintiri din viitor*, mărturisind prin datare (15 martie-28 noiembrie 2005) răstimpul în care autorul a lucrat cu grijă pe textele sale mai vechi, oferindu-ne, ca și într-o carte, variantele lor ultime, care și acestea, în etapa următoare, vor fi fie îmbunătățite, fie abandonate definitiv. Dar să transcriem și, acum, în cadrul acestei rubrici care l-a mai găzduit, câteva poeme, așa cum atât de exact ați spus-o, în toată încântătatea lor imperfecțiune. Iată poemul *Oglindă*: „Atunci când privesc în oglindă/ Știu că nu sunt doar eu/ Într-o lume pustie./ Aștem pe hârtie/ Nu ceea ce văd în oglindă/ Ci ceea ce știu/ Ca se află în spatele ei./ Un morman de idei./ Acum, dintr-odată, din unul/ Suntem trei./ Eu, cel din oglindă/ Și cel simetric cu mine/ Din spatele ei./ Acum nu mai sunt singur./ Din unul sunt trei.”. Iată și *Pași de femeie*: „Un mers firav/ De femeie./ Afară ninge./ Ea se prelinge pe alee/ Fără idei./ Un miros de femeie/ E-n urma ei./ Pe jos e doar zăpadă./ Câțiva pași firavi/ De femeie/ Dispar./ Prin zăpadă/ Rămâne uitată femeia./ Trecând pe aleea/ Pe care și ea a trecut/ I-am mai simțit doar/ Parfumul ei de demult. Iată și o altă interesantă fațetă, în *Un singur dușman*: „Un singur dușman crunt./ Adevărat./ Un singur păcat./ O teamă./ Mă lupt cu el de când exist./ O altă față mi se desprinde./ Nu mă mai crede nimeni/ Dar încă nu mă prinde./ Sunt conștient că mă va învinge./ Mă va ucide, mă va lăsa/ Zăcând în trup./ Uit./ Plângând în invizibil./ În netrupesc./ Tiranule timp./ Viețile cresc”. Cele două versuri subliniate sunt excelente! În fine, un text de încheiere, *Pradă dificilă*: „Într-un moment prielnic/ M-am simțit atât de puternic/ Încât m-am revoltat/ Pe puterea cu care alții/ M-au aruncat./ O alegere greșită e suficientă/ Să transforme o viață/ În praf./ Aș fi preferat/ Să nu fi aflat/ Niciodată/ Ce ascunde lumea/ În spatele/ Unui singur cuvânt./ Încă un vers se îngheșuie pe un rând”. Am fi încântați dacă ne-ați oferi, pentru sufletul nostru, o fotografie a elevului dvs. Cine știe, în timp, lucrurile se pot precipita spre un debut? Despre debuturile prea devreme avem o părere cu îndoielă la mijloc, căci ele îi modifică debutantului psihologia, prin orgoliul tiranic pe care-l declanșează. Dar va sosi momentul unui debut la timp, când tânărul își poate înfrâna păcatul trufiei, și poate merge mai departe, poate trece firesc în pasul următor. (Liviu Cristian Tănase, București) ■

odul de acces în poezia Ilenei Mălăncioiu pare a se regăsi în chiar rîndurile ei despre Bacovia, în locul unde poeta observă că „simbolistica lui se depășește pe sine și face posibilă o dureroasă privire înspre moarte, din cea mai cumplită singurătate”. Dacă poate fi înțeleasă și mai ales acceptată imaginea infernului cu un singur locuitor, atunci în acest fel se poate decoji simplitatea terifiantă de pe fiecare vers, fie el o sentință implacabilă: „Singurul sentiment omenesc este frica” sau doar o aparentă banalitate: „Sînt singură cu-adevărat”. Născută într-un sat din Argeș la 23 ianuarie 1940, Ileana Mălăncioiu reface (mai ales în primele ei volume) o lume fiind arhaic, o copilărie în care inocența este frecvent surprinsă – dacă nu chiar contrazisă – de „vinovații” unor ritualuri care își au întotdeauna prețul într-o jertfă. Pasarea tăiată, boul jupuit sau mielul sacrificat afirmînd de grindă sînt tot atîtea grozăvii pe care întîi ochiul și apoi cuvîntul refuză să le atenueze în vreun fel. Maturizarea nu se clădește pe neliniști benigne, ci pe ideea de „vină” absolută, de la păcatul originar: „mîncam dintr-un fruct foarte dulce și foarte frumos colorat / pe care șarpele mi-l întinse mie”, prin ratarea ingenuă a erosului: „mîncam (...) fără să știu cum se cheamă și cum se mîncă”, pînă la „ceasul acela care va să vie” al morții. Tematica nu este nouă, dar abordarea directă a adevărurilor existențiale incomode dezvăluie o structură hipersensibilă și fantastă. Basmelor sînt mereu răstălmăcite, iar personajele lor apar fie în ipostaze duioș-hilare: fata răpită se îndrăgostește de zmeu, fie de-a dreptul funebre: calul înaripat ce-și poartă stăpîna dincolo de „hotar” e, în fond, un psihopomp. El are pielea scrisă „cu vechi cîntece de moarte”, iar aripile lui „bat încet de dorul / dus al unei alte lumi”. În final fata își netezește coama „cu-un piaptăn” din chiar osul ei. Nu altceva este șarpele – simbol ce revine obsesiv prin multiplele deschideri către zonele obscure ale conștiinței: „șarpele își luase hamul și praștia / tira înapoi

Ianuarie

sania-n care sta / sufletul meu pregătit de plecare”. Sufletul este despartit de trup în același mod nefiresc și brutal în care se produc toate „sfîșierile” (la propriu) din poezia Ilenei Mălăncioiu. „Nu știam că sfîșierea se ia” exclamă ea, constatănd că oasele zdrobite ale lui Ieronim se mutaseră în trupul femeii. Tot sufletul are puterile apei vii: „Trupul tău din bucăți făcut abia învia / Ca apa vie sufletul se vedea cum le leagă”, și tot el va porni mereu în căutarea iubitelor mort: „Sufletul meu care te strigă în a sufletelor limbă”. Obsesia „păsării tăiate” – cînd copilul așteaptă în zadar, cu capul retezat într-o mîna și cu trupul încă viu în cealaltă, miracolul învierii cu viață din viața sa – trece ca o undă a speranței înșelate prin toate morțile ulterioare. Poate de aici să decurgă și certa ostentație în a plasa moartea exact acolo unde nu îi este locul, cum ar fi jocul (Păpușarul – Dumnezeu știe bine rostul păpușilor sale și, din timp în timp, „cite una dintre ele e retrasă dedesubt”), nunta (mai toate nuntirile sînt, după cum adesea s-a observat, mioritice) și ciroul. Poezia *Iluzionism* pare desprinsă din romanul Aglajei Veteranyi *De ce fierbe copilul în mămăligă*, relatînd cu aceeași candoare infantilă, plină de cruzime, intruziunea morții într-un spațiu colorat și strălucitor atît de străin ei. Băiatului cu undița nu-i reușește trucul, „iar peștele îi moare-n buzunar”. Dacă dintre clasici zeitățile tutelare (mărturisite) ale Ilenei Mălăncioiu sînt Eminescu,

Blaga și Bacovia, alături de Rilke sau Poe, par verosimile și unele afinități cu mult mai tînăra scriitoare din diaspora care, într-un interviu luat cu puțin înainte de moartea ei fără sens (adevărată, din păcate!) mărturisea: „Pot scrie afîta vreme cît rămîn vulnerabilă”. Și iată cum mici fragmente din mozaicul unor idei literare se îmbină perfect: „Tatăl Anduței se numește Herr Finster. Dacă ar fi în țara noastră s-ar chema domnul Întuneric”, spune Aglaja Veteranyi. „Numele celui pe care-l iubesc este Hans (pe românește Ion)”, scrie și Ileana Mălăncioiu în poezia *Ondina*. Cu tonul ei „alb”, impersonal, „ca și cum ar rosti lucruri de la sine înțelese” poeta oficiază, dar se și integrează între personajele teatrului ei cu măști și cu roluri de afîta ori schimbate între ele. Eul liric cunoaște numeroase avataruri livrești, de la regina moartă, misterios interpusă între cei doi îndrăgostiți, pînă la Ahab și Isus din grădina Getsimani. Nu lipsesc dintre aceste identificări succesive Ierodesa, Daniel din groapa cu lei, Isis sau Yorick. Unele proze din *Calătorie spre mine însămi* capătă și ele, uneori, o tumură suprarealistă, în felul lui Gellu Naum (*Coșmarul* sau *Doi metri de cale ferată*), în timp ce altele sînt pur și simplu greu de îndurat pe tot parcursul lecturii. Ritualul bărbieritului unui muribund în *La fel ca altădată* reface, în cheie profană, ceva din emoția euharisticii. Cînd și cînd, dintre nenumăratele tablouri ale dezolării cu inextricabil miez oniric răsăr mici parabole, străvezii pînă în adîncul substratului lor social: „Urechea muzicală nu e totul / Mai e și muzica, domnilor, strigam / Chiar în vreme ce pasărea măiastră / Cădea de pe ram”.

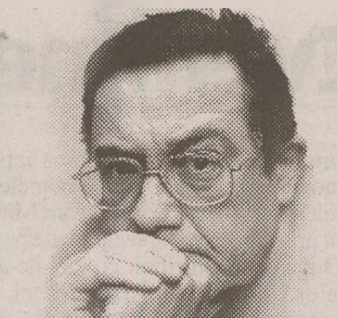
Lipsit de orice echivoc stilistic, scrisul Ilenei Mălăncioiu dovedește talent și inteligență, deopotrivă de limpezi în magia rostirii. Chiar dacă pune zăbală sentimentalismului ei de tip elegiac, lupta cu sine este acerbă: „Simt arcul ultimului nerv bine întins / Și aștept să văd ce se va întîmpla; / Ca într-o vînaătoare launtrică / Inima trage către tîmplă”.

Gabriela URSACHI

actualitatea

Cristian Teodorescu

LA MICROSCOP

Secretul lui Năstase

Cu ani în urmă, Tia Șerbănescu a lansat formula „Năstase, patru case” care s-a ținut de el vreo două sesiuni parlamentare, în ciuda tuturor dezmințirilor viitorului premier. Năstase a făcut atunci mari eforturi s-o reducă publicistic la tăcere pe Tia Șerbănescu. Mă așteptam ca în urma acestei experiențe omul să devină mai prudent. Chiar dacă specialitatea lui era dreptul internațional, fermieul de la Cornu o mai fi stat de vorbă și cu specialiști ai Penalului autohton, mă gîndeam, ca să nu se mai lase prins de presă cu vreo afacere interpretabilă. În perioada în care a fost premier, despre Adrian Năstase se spunea că *primea*. Diversi ziariști mi-au zis asta, din surse care la rîndul lor citau alte surse. Mă așteptam ca la alegeri să răzbată ceva mai precis despre candidatul la președenție Adrian Năstase. Nimic: M-am gîndit apoi că acuzațiile vor începe să curgă în primele luni de după alegeri, din partea celor care aveau interes să se pună bine cu noua putere. Nici atît. Se înmulțiseră însă frecuşurile la care erau supuși unii dintre cei cunoscuți din presă ca protejați ai fostului premier. Năstase avea o singură problemă, cu casa din Zambaccian, dar și asta părea rezolvabilă.

Tocmai cînd ziariști de investigație chitiți pe cazul Năstase erau pe punctul de a se recunoaște deocamdată neputincioși, Adrian Năstase le dă de lucru, cu propria lui declarație de avere, la capitolul moșteniri, din care reieșea că familia Năstase s-a trezit beneficiara testamentară unor rubedenii bogate. De la această declarație a început, de fapt, marea detectivistică din presă asupra provenienței averii lui Năstase.

Chiar și ziarele care nu s-au prea simțit îndemnate să verifice declarația lui au făcut-o, deoarece subiectul a stîrnit o uriașă curiozitate în opinia publică. De aici impresia multora că „s-a dat drumul” la o investigație împotriva lui Adrian Năstase. Mai degrabă toate aceste investigații, paralele nu s-au lovit de tăcerile de tot felul pe care probabil că a mizat declarantul. În cîteva zile s-a aflat că o mătușă, celebra Tamara, a răposat săraca, dar a lăsat nepoților sute de mii de euro. Și, din aproape în aproape s-a ajuns și la alte asemenea inadvertențe pe care le-ar conține declarația de avere a președintelui Camerei Deputaților.

În ziua în care Adrian Năstase a anunțat că va face o conferință de presă despre acuzațiile care i se aduc, președintele partidului său, Mircea Geoană, se declară sătul de scandalurile care fac rău imaginii PSD și în loc să-l susțină pe Năstase, potrivit cutumei partidului, îi dă acestuia un termen „rezonabil” pentru a se disculpa. Cîteva ore mai tîrziu Năstase afirmă că îi vor capul și unii care trebuie să se prezinte la Bruxelles cu ceva dar și adversari din partid. El se declară gata să răspundă eventualelor întrebări ale DNA, dar cînd cei de la DNA anunță că îl așteaptă să dicteze cu el, luni 16 ianuarie toată ziua, Năstase precizează că nu a primit nici o invitație personală din partea acestei instituții, deci n-are de gînd să se ducă acolo unde aproape că s-a autoinvitat.

Din cîte știu nimeni nu și-a pus întrebarea de ce a făcut Adrian Năstase o asemenea declarație de avere. Fiindcă în funcție de motive putem alege adevărata semnificație a acestei declarații. Dacă fostul premier a vrut de bună voie să-și afișeze averea cu asemenea moșteniri la activ, el are o gravă problemă de inteligență. Dacă Năstase a scris această declarație sfătuit de cineva, asta nu-i crește inteligența probabil, dar îi acordă circumstanțe atenuante, de tip sfatul expertului. Așa că ar fi interesant de aflat cu cine s-a sfătuit Adrian Năstase în vederea acestei declarații. O ultimă ipoteză e că fostul președinte al PSD a fost speriat de anunțul secret că după ce își va face declarația de avere vor apărea dezvăluiri despre sursele sale de bani care l-au făcut să recurgă la soluția disperată a rudelor bogate, pe care Adrian Năstase și-a pregătit-o pentru orice eventualitate. ■

De la 1 ianuarie încoace, nu-mi mai pot imagina viața telespectatorilor români fără psihoza transferării lui Mihăiță Pleșan de la Dinamo la Poli Timișoara. Mare zarvă, mare senzație...!

...Reporterii sportivi ai tuturor televiziunilor aleargau adulmecând *coiot* să prindă o *hălcuță* de propoziție din gura fotbalistului, a regelui Hagi, a „sfînxului” Becali, a filozofului Dinu, a „Piedonelui” Iancu de Timișoara... Era o disperare tv atît de sinceră generală pentru ca populația întregii țări (plus o parte din diaspora, desigur...), uitînd de disponibilizări, manele, greve, taxe, impozite ș.a., să nu trăiască sub teroarea gîndului că, într-o bună seară, nu va mai fi vorba despre această transferare de senzație și să dea în vreo gută acută („n-am găsit altă rimă”...), încît ne-ar fi fost ușor să ne plîngem de milă. Zidane ? Chivu ? Nedved ? Shevchenko ? Ronaldo ? Poate la capitolul „și alții”... În orice caz, ar fi fost groaznic – Apocalipsă nu alta!... Personal sunt de părere că nici protecția consumatorului nu s-a implicat suficient în chestiune și nici Ministerul Sănătății în frunte cu domnul Nicolaescu, dacă avem în vedere că totul ar fi putut degenera într-o epidemie... Bine că n-a ajuns la ochiul și timpanul Cotroceniului!

—Îți dai seama, mă întreabă prietenul ce-ar fi însemnat doar gîndul unei rubrici de sport – indiferent la care televiziune – fără apariția acestui fotbalist ? Ar fi indus în oricare cetățean al plaiului mioritic o senzație de neliniște, pauperitate, și chiar de nesiguranță pentru ziua (și zilele ?) următoare, plus dorința de sinucidere etc.

—Vezi că intri în ograda Guvernului, îl avertizez. Nu mai face aluzii...

—Eu ?!? Să fac așa ceva ? Doamne ferește!... N-are rost să-ți mai spun că celebrele și ispititor-generoasele *rating*-uri tv, ar fi scăzut până la nivelul Mării Moarte – nivel zero fiind atins de mult și cu îndestulare. De către majoritatea televiziunilor noastre... Mai ales în timpul *magistral* (calificativ pentru cuvîntări ceaușeștiene – și s-a văzut ce-a ieșit...) programe de sărbători care au excelat în mediocritate și în sora sa mai mare – prostia.

—Să sperăm, zice Haralampy oarecum alarmat, că telespectatorii vor avea suficiente resurse morale în a-și înfrîna pomicilele bio-fiziologice și să poată trece peste cumplita încercare de a nu mai vedea știri cu imaginea acestui simpatic băiat...

—Ei, să nu exagerăm, îl liniștesc. Telespectatorii au reușit să-și salveze viața chiar după ce nu au mai fost transmise reportaje cu Mutu, regele Hagi, Mutu, trio-ul Gigi-Giovanni(?) - Victor Becali, Mutu... ș.a.m.d.

Aici se încheie rubrica de sport, urmează...

—Nii, mă!, îmi tipă Haralampy la ureche. Tu vezi ce știri ne dau jumalele tv ? Gregorian Bivolaru – singurul nostru Guru – dă o pălitură statului fix în vulnerabilitate, adică în partea cea mai dureroasă a ființei naționale: integrarea în UE... Datorită lui, Raportul de primăvară către Majestatea Sa, UE, va cuprinde și motivul solicitării de către Guru-ul nostru a azilului politic în Suedia... Ai văzut ce ne face ? Numa' asta ne mai lipsea! MI-SA arătat mie într-o noapte că vom avea probleme, o face prietenul pe deșteptul.

„Mutăm” pe B1 Tv și dăm de Radu Moraru – „Nașul”. Invitați: vreo patru maneliști și senatorul George Pruteanu de care, la drept vorbind, ne era dor și-i țineam cu toții pumnii încă de pe vremea cînd începuse raliul PNTCD – PRM, pe ruta PD, (...?), (...?), (...?), PSD... Așadar, domnul senator Pruteanu – personificarea umanoidă a tornadelor californiene, a clocotindelor vîrtejuri din zona Bermudelor și a spumegării șefului său de partid... Ay, mamă-mamă, ce dezlănțuire, ce atacuri furibunde, și ce priviri cu subînțeles între maneliști! Însă Domnul Pruteanu nu mai vede, nu mai aude și-i împroașcă pe co-invitați cu cele mai fastuoase, interesante și mai jignitoare

cronica tv

Atenție, cad pesediști!...

- la început, rubrica „Sport” -

construcții gramatical-epitetic. Cvarțetel manelist încearcă să o dea pe umor, moderatorul să oprească puhoiul, cameramanii să privească spre recuzita din studio, dar nimic nu se mai poate face – totul e în zadar... Până la urmă R. Moraru zăgăzuiește calamitatea anunțînd:

Dincolo de vorbele sale, parcă se aude însă: Doamne, Dumnezeu, *Save our souls!*

—Vezi că e bună și publicitatea la ceva ? constată Haralampy insensibil. O, ia uite: iese cineva pe poarta Cotroceniului... Nu se poate, fratele *mieu!* Încă un consilier cu papucii în mână ? Al șaptelea... Înseamnă că merge fain producția de consilieri! Mă înscriu și eu...

Nu-l mai ascult, nu mă mai interesează, fiindcă tocmai se anunță premiera – în sfîrșit! – a celui mai mediatizat serial de televiziune: CORUPȚIA. Scenariul: SC FSN s.r.l. Regia: Ion Iliescu, Petre Roman, Emil Constantinescu, Traian Băsescu, Adrian Năstase, C.P.Tariceanu ș.a. Primele episoade sunt intitulate: 1. Demararea luptei împotriva corupției. 2. Continuarea luptei împotriva corupției. 3. Combaterea corupției – obiectiv principal. 4. Cruciada împotriva corupției. 5. Nu mai acceptăm eticheta de țară coruptă. Turnarea, începută imediat după decembrie '89, continuă și va continua până cînd Silviu Brucan, la emisiunea „Profeții despre trecut”, își va retracta amenințarea cu durata de 20 de ani până să...

—Gata, mă liniște!, tipă Haralampy. Că se aud ceva huruituri în televizorul tău – ia vezi ce e...

Într-adevăr, se întîmplă ceva cu *Mega Vijanul* meu: apar dintr-un fel de negură Miron Mitrea și Ioan Rus ținîndu-se pe după umeri; în surdina și tot mai puternic, se aude vocea lui Mircea Geoană:

—M-am săturat de aceste crize! M-am săturat de aceste crize! M-am să-tu-rat...

Este „acoperit” de vocea tunătoare, a președintelui Traian Băsescu, ca amplificată de o portavoce:

—Avem cea mai performantă echipă guvernamentală de după '89...

Apoi, Aghiuța: Hi-hi-hi! Și Belzebut: Hou-hou-hou!

Dar, brusc, totul dispare și se aude vocea clară a lui Miron Mitrea:

—Cer autosuspendarea lui Adrian Năstase!...

De undeva, de sus, se vede imediat căzînd Adrian Năstase, îmbrîncit de-o femeie foarte în vîrstă... În secunda următoare mai cade cineva și, prin încețoșarea imaginii, pare a fi Dan Ioan Popescu...

Doamne, ce priveliști halucinante!

Huruitul se îndepărtează, însă nu dispare cu totul...

Dumitru HURUBĂ

actualitatea

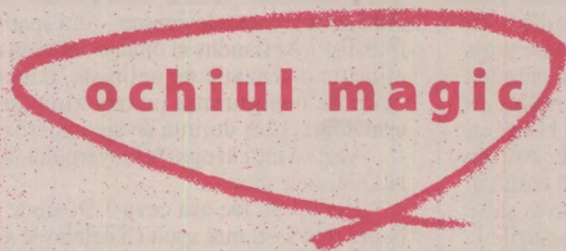
Cele două orfeline au fost adoptate

Șefii de stat fac uneori câte o baie de mulțime. Noi, oamenii obișnuiți, ne putem desfăta mult mai bine, făcând o baie de inteligență și farmec la „Casandra”, unde se joacă *Cele două orfeline*. Interpreții (Mădălin Mandin, Irina Sârbu, Andrei Radu, Tudor Pârvu, Mihaela Gavrila, Alexandru Ceplinski, Rareș Abraham, Casiana Șuteu, Mihaela Modorcea, Gabriela Modorcea, Bogdan Diță, Dan Lupu, Silvana Vișan, Radu Câmpăan, Roxana Albu, Alexandra Stan, Maria Gârbovan, Monica Anastase, Antonia Ionescu, Mihaela Șerban), toți studenți în anul IV, clasa lectorului universitar Doru Ana, au o grație care ține nu numai de vârstă, ci și de o cultură teatrală bine înșușită. Spectacolul se autoparodiază permanent și este de un umor nebun. Chiar și unele stângăcii sunt simpatice. Întreaga echipă merită aplaudată (Monica Ciută, coordonator muzical și asistent regie, Gabriela Bădină, costume, Lorette Enache, mișcarea scenică, George Ivașcu, regia). Orfelinele nu mai sunt orfeline, au fost adoptate cu entuziasm. De public.

Piticii din grădină

Cele mai bune tablete de scriitor din presa noastră sunt scrise de o crainică TV, Alessandra Stoicescu. Ele apar în fiecare număr din *SĂPTĂMÂNA FINANCIARĂ* și cuprind caracterizări rapide, sarcastice și pline de poezie, ale stilului de viață din România. Autoarea are, ca

Săptămâna Financiară

observatoare a societății românești, o sensibilitate aproape dureroasă și o privire educată. Ea selectează din realitatea înconjurătoare situații și fapte semnificative, cu totul altele decât cele de care se interesează în mod curent ziaristii.

Un singur exemplu:

O femeie acceptă să i se instaleze pitici de ipsos în grădină nu pentru că i-ar plăcea (dimpotrivă, este oripilată de prezența lor), ci pentru că nu mai poate rezista presiunilor făcute asupra ei de un meseriaș cu aplomb. Prin această întâmplare, Alessandra Stoicescu ilustrează expansiunea kitsch-ului, care devine treptat un fel de modă obligatorie în România.

Sorin Adam Matei și manelele

Pe străzile din București se poate întâmpla să fii oprit de câte un necunoscut, care, ținându-te de un nasture, ca să nu fugi de el, îți spune pe un ton exaltat că a găsit o soluție pentru „salvarea” României. Un asemenea personaj este și Sorin Adam Matei, cu singura deosebire că, fiind stabilit în SUA, își anunță descoperirea prin intermediul ziarului *EVENIMENTUL ZILEI* (nr. din 13 ian. 2006): „România are prin manele propria sa șansă de a fi universală prin creolizare.”

Cu alte cuvinte, vechea și obsedanta problemă a

Evenimentul zilei

exportului de cultură românească ar putea fi rezolvată prin promovarea pe scară largă a manelelor: „super-starurile manelelor – prezice Sorin Adam Matei, mândru de ce i-a trecut prin cap – vor fi precis auzite pe piața internațională.”

După ce a contribuit cu idei de acest fel la progresul Statelor Unite, Sorin Adam Matei, se gândește, iată, și la țărișoara lui. Nu există ceva mai înduioșător.

Contribuția grecilor

Un don Quijote al activității editoriale este Horia Matei, directorul Editurii Omonia, sub sigla căreia publica lucrări cu caracter enciclopedic, de o remarcabilă valoare culturală. Cele mai recente cărți de acest fel trimise în librării sunt: Paula Scalcău, *Grecii din România*, ediția a II-a, revăzută și adăugită, cuvânt înainte de Georgeta Filitti, și: Elena Lazăr, *Literatura neoeleenă în România (1837-2005): o bibliografie*. Cartile, complementare, ne oferă o imagine edificatoare (și surprinzătoare) a contribuției grecilor la configurarea identității culturale a românilor. Galeria personalităților de origine elenă al căror destin a interferat cu istoria României este impresionantă: Apollodor din Damasc, Costache Aristia, Emanoil Bacaloglu, George Baronz, Constantin Cantacuzino (și urmașii săi), Elie

Carafoli, Barbu Catargiu, Daniel Danielopolu, Aristide Demetriade, Gherase Dendrino, Despot-Vodă, Elena Farago, Vintilă Horia, Alexandru Ipsilanti, Panait Istrati, Alexandru Lahovary, Radu Manicatide, Maria de Mangop, Nicolae Mavrocordat, Costache Negri, Dimitrie Papazoglu, Perpessicius, Orest Tafrali și mulți, mulți alții (lipsește, nejustificat, colegul nostru, criticul și istoricul literar Gabriel Dimisianu). Totodată, literatura neoeleenă importată de români – înregistrată și sistematizată cu binecunoscuta ei competență de Elena Lazăr – se remarcă prin întindere și valoare, prin ecoul pe care l-a avut (și are) în cultura noastră, dacă interesul pentru literatură în general n-ar fi scăzut între timp atât de mult) în conștiința publică românească.

Alex. ȘTEFĂNESCU

România literară - Abonamente la redacție pentru anul 2006

Talon de abonare Începând cu .....

- ☐ abonament trei luni (13 numere) - 26 lei (260.000 lei vechi)
- ☐ abonament șase luni (26 numere) - 52 lei (520.000 lei vechi)
- ☐ abonament un an (52 numere) - 104 lei (1.040.000 lei vechi)

Nume ..... Prenume .....
str. .... nr. .... bl. .... sc. .... et. .... ap. ....
sector. .... localitate. .... cod poștal. .... județ. ....
telefon .....

Trimiteți prin mandat poștal contravaloarea abonamentului solicitat, pe adresa: Fundația **România literară**, dir. adm. Corneliu Ionescu, Calea Victoriei 133, sector 1, București, cod 010071, OP 22, și, prin poștă, pe aceeași adresă, talonul de abonare completat și copie a mandatului poștal. Prețul include și cheltuielile poștale de transmitere a revistei. Cititorii din străinătate sunt rugați să trimită prin poștă un plic cu un cec în valoare de 130 \$ sau 100 euro pentru un an sau prin virament în conturile specificate în pag. 2, caz în care trimiteți prin poștă o copie a ordinului de plată și adresa dumneavoastră completă.

32 pagini - 2 lei
(20.000 lei vechi)
La redacție: 1,50 lei
(15.000 lei vechi)

